

Regeringens proposition

1978/79:69

om delpension för egenföretagare m. m.:

beslutad den 16 november 1978.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

GABRIEL ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att den för arbetstagare lagstadgade försäkringen för delpension mellan 60 och 65 års ålder fr. o. m. den 1 januari 1980 skall gälla även för egna företagare som minskar sitt förvärvsarbete med hälften. Detta innebär att bl. a. småföretagare, jordbrukare och fiskare kommer att omfattas av hela systemet med rörlig pensionsålder, som infördes den 1 juli 1976 och som i övrigt består av förtidspension och förtida eller uppskjutet uttag av hel eller halv ålderspension. I propositionen föreslås vidare vissa förbättringar och justeringar i gällande delpensionsregler för anställda.

För att trygga den nuvarande delpensionsförsäkringens finansiering föreslås en höjning av avgiftsuttaget hos arbetsgivarna från 0,25 till 0,50 % av avgiftsunderlaget fr. o. m. år 1980. De egna företagarnas delpensionsförsäkring avses bli bekostad med en egenavgift, som skall motsvara den arbetsgivaravgift som erläggs för anställda.

1 Förslag till Lag om delpensionsförsäkring

Härigenom föreskrivs följande.

Inledning

1 § Delpension enligt denna lag kan efter ansökan utgå till förvärvsarbetande i åldern 60–64 år som minskar sin arbetstid.

2 § Delpensionsförsäkringen handhas av riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna.

Allmänna försäkringsvillkor

3 § Försäkrad för delpension är den som är bosatt i Sverige och under en ramtid av ett år omedelbart före den dag då pension avses börja utgå eller den tidigare dag då ansökan görs har förvärvsarbetat i minst fem månader enligt bestämmelserna om arbetsvillkor i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring eller lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd. Av dessa lagar följer att tid då sökanden av däri angivna anledningar har varit hindrad att arbeta ej inräknas vid bestämmande av ramtid. Som arbetshinder räknas vid tillämpning av denna paragraf även arbetslöshet vid vilken ersättning har utgått enligt någon av nämnda lagar.

4 § För att någon skall vara försäkrad för delpension fordras vidare att han från och med det år då han fyllde 45 år har varit förvärvsverksam i sådan utsträckning att han för minst tio år har tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst för tilläggspension enligt 11 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Vid tillämpning av första stycket skall i förekommande fall tagas hänsyn även till år, för vilket den förvärvsarbetande skulle ha tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst om han inte hade anmält undantagande från försäkringen för tilläggspension eller hade underlåtit att erlagga tilläggspensionsavgift.

Om arbetstidsminskning m. m.

5 § Försäkrad, som från och med den månad då han fyller 60 år eller senare minskar sin arbetstid i förvärvsarbete och därefter arbetar i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka, har rätt till delpension i enlighet med 6–13 §§.

Pension utgår längst till och med månaden före den då han fyller 65 år.

Delpension får ej utgå för månad, för vilken den försäkrade uppbär förtidspension eller ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

6 § Den som efter arbetstidsminskningen förvärvsarbetar enbart som anställd har rätt till delpension om han har minskat arbetstiden med i genomsnitt minst fem timmar per arbetsvecka. Hans nya arbetstid måste därvid också i minst samma mån understiga ordinarie arbetstid i arbetet.

7 § Den som efter arbetstidsminskningen ej förvärvsarbetar enbart som anställd är berättigad till delpension om han har minskat arbetstiden med i genomsnitt minst hälften.

Vid tillämpning av första stycket skall beträffande förvärvsarbete i fåmansföretag som avses i 35 § 1 a mom. kommunalskattelagen (1928:370) företagsledare och dennes make inte anses arbeta som anställda hos företaget. Med makar jämställs de som lever tillsammans, om de tidigare har varit gifta med varandra eller gemensamt har eller har haft barn.

8 § Om försäkrad har en mindre bisyssla vid sidan av sitt huvudsakliga förvärvsarbete, kan han på begäran få sin rätt till delpension bedömd med bortseende från bisysslan.

För tillämpning av första stycket förutsätts

1. att den försäkrade har utfört bisysslan varaktigt före arbetstidsminskningen,

2. att arbetstiden för bisysslan kan beräknas uppgå till i genomsnitt högst tio timmar per arbetsvecka och ej ökas inför eller efter arbetstidsminskningen i det huvudsakliga arbetet,

3. att inkomsten av bisysslan för år räknat kan antagas understiga det basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller vid årets början.

9 § Som försäkrads arbetstid före arbetstidsminskningen skall räknas hans genomsnittliga arbetstid under den ettårsperiod som avses i 3 §. Om det är uppenbart att den arbetstiden väsentligt överstiger hans genomsnittliga arbetstid under tre sådana perioder före arbetstidsminskningen, skall bortses från den överskjutande arbetstiden.

Den försäkrades arbetstid efter arbetstidsminskningen skall beräknas med hänsyn till hans antagna arbetsförhållanden under det följande året.

10 § Utförs förvärvsarbetet efter arbetstidsminskningen ej fortlöpande, är den försäkrade berättigad till delpension endast om han under varje period av högst tre månader arbetar under minst halva antalet dagar.

Närmare föreskrifter om förläggningen av försäkrads deltidsarbete får meddelas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, av riks försäkringsverket. Om synnerliga skäl talar för det, får därvid även medges att deltidsarbete inom visst yrke förläggs mera ojämnt under året än första stycket tillåter.

Beräkning av pension

11 § Delpension fastställs till belopp som motsvarar 65 procent av den försäkrades pensionsunderlag.

Fastställd delpension anknyts till basbeloppet och omräknas vid förändring av detta.

12 § För försäkrad som avses i 6 § utgörs pensionsunderlaget av skillnaden mellan hans normala förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen och den förvärvsinkomst som han efter arbetstidsminskningen kan antagas ha tills vidare. Därvid tillämpas 8 och 9 §§, såvitt gäller 9 § första stycket dock endast första meningen. Skall inkomst av rörelse eller jordbruksfastighet före arbetstidsminskningen beaktas, skall den inkomsten beräknas med ledning av 13 § andra stycket.

Skillnaden mellan de förvärvsinkomster som avses i första stycket får för år räknat inte beräknas till högre belopp än skillnaden mellan vad som enligt 3 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring utgör den försäkrades sjukpenninggrundande inkomster före och efter arbetstidsminskningen eller kunde ha fastställts som sjukpenninggrundande inkomster om försäkringskassan hade känt till samtliga förhållanden.

Avviker försäkrads inkomst väsentligt från vad som kan anses vanligt för arbetet i fråga eller avviker hans inkomstbortfall väsentligt från vad som kan motiveras med hänsyn till minskningen av arbetstiden, särskilda arbetsförhållanden eller förändrade arbetsuppgifter, skall vid beräkning av hans pensionsunderlag bortses från sådana avvikelser. Har försäkrads arbetstid beräknats med tillämpning av 9 § första stycket andra meningen, skall hans inkomst före arbetstidsminskningen beaktas endast efter förhållandet mellan sålunda beräknad arbetstid och den arbetstid som skulle ha gällt för honom enligt styckets första mening.

13 § För försäkrad som avses i 7 § utgörs pensionsunderlaget av hälften av hans genomsnittliga förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen. Överstiger den förvärvsinkomst, som han efter arbetstidsminskningen kan antagas tills vidare ha, hälften av den tidigare inkomsten, minskas pensionsunderlaget med hänsyn härtill. Vidare tillämpas 8 § och 9 § andra stycket vid beräkningen av pensionsunderlaget.

Den försäkrades genomsnittliga förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen beräknas med ledning av dels de pensionspoäng för tilläggs pension som han har tillgodoräknats för de närmaste tre åren före arbetstidsminskningen, dels det basbelopp som gällde vid arbetstidsminskningen. Därvid skall tilläggas en pensionspoäng för varje år. Har inkomsten något år understigit vad som motsvarar en pensionspoäng för året, skall i stället tillgodoräknas motsvarande del av en pensionspoäng. I förekommande fall skall tagas hänsyn även till pensionspoäng som den försäkrade skulle ha tillgodoräknats om han inte hade anmält undantagande från försäkringen för tilläggs pension eller hade underlåtit att erlægga tilläggs pensionsavgift.

För den som före arbetstidsminskningen under den ettårsperiod som avses i 3 § förvärvsarbetade enbart som anställd eller som uppdragstagare för vilken ersättningen vid inkomsttaxeringen är att hänföra till inkomst av tjänst skall inkomsten före minskningen beräknas enligt 12 §.

Ansökan och beslut om pension

14 § Ansökan om delpension skall göras skriftligen hos den allmänna försäkringskassa hos vilken sökanden är inskriven.

15 § Sökanden skall genom intyg eller annan utredning styrka de förhållanden som skall läggas till grund för pension, i den mån tillförlitliga uppgifter inte redan finns tillgängliga hos försäkringskassan. Skriftlig uppgift skall avges på heder och samvete. Erkänd arbetslöshetskassa och länsarbetsnämnd är skyldiga att biträda kassan med uppgifter som behövs i ärende enligt denna lag.

I fråga om förvärvsarbete som anställd skall sökanden lämna särskilt intyg från arbetsgivaren eller den lokala arbetstagarorganisationen om sökandens arbets- och inkomstförhållanden. Arbetsgivare är skyldig att utfärda intyg på begäran av den anställde och att biträda försäkringskassan med andra uppgifter som behövs i ärende om delpension. Bestämmelserna i detta stycke gäller i tillämpliga delar även beträffande förvärvsarbete som uppdragstagar.

I fråga om annat förvärvsarbete än som avses i andra stycket skall sökanden lämna särskilt intyg från revisor, bokförare, företagare eller yrkesorganisation, kommunal förtroendeman eller annan som väl känner sökandens arbets- och inkomstförhållanden. Intyg skall avges på heder och samvete. Intyg från någon sökanden närstående som avses i 36 kap. 3 § rättegångsbalken beaktas inte.

16 § Delpension utges månadsvis och får inte beviljas för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

Beslut om delpension skall gälla tills vidare, om ej annat föranleds av den försäkrades ansökan eller övrig utredning i ärendet.

17 § Ärende om delpension skall i försäkringskassa avgöras av pensionsdelegation enligt 18 kap. 20–22 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring

1. om 8 § skall tillämpas,
2. om ärendet är av vidlyftig eller svår beskaffenhet eller
3. om tjänsteman hos försäkringskassan finner skäl föreligga mot bifall till pensionsansökan.

Första stycket gäller ej i den mån pensionsansökan skall avslås på grund av att sökanden

1. inte uppfyller föreskrivna villkor om viss ålder, tio års pensionsgrundande inkomst för tilläggspension eller bosättning i Sverige,
2. uppbär allmän förtids- eller ålderspension för tid som ansökan avser eller
3. ansöker om delpension för längre tid tillbaka än som får beviljas.

När pensionsdelegation avgör ärende enligt denna lag skall i stället för två av riksförsäkringsverket utsedda läkare ingå två av arbetsmarknadsstyrelsen utsedda ledamöter. Av dessa skall den ene representera länsarbetsnämnden och den andre ha särskild erfarenhet av ärenden om arbetslöshetsförsäkring och utses efter förslag av de erkända arbetslöshetskassornas samorganisation.

Omprövning och besvär

18 § Beslut om delpension skall omprövas om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som låg till grund för beslutet. Närmare bestämmelser om omprövning får meddelas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, av riksförsäkringsverket. Därvid får även meddelas särskilda bestämmelser om omprövning med anledning av retroaktivt verkande löneavtal.

Den som uppbär delpension är skyldig att omedelbart underrätta försäkringskassan om ändring som kan leda till att pensionen minskas eller drages in. Försäkringskassan skall i den utsträckning det skäligen påkallas självantagna uppgifter om den pensionsberättigades arbets- och inkomstförhållanden. Försäkringskassan har också rätt att vid behov kontrollera den pensionsberättigades arbetsförhållanden genom besök hos honom av någon som kassan har givit sådant uppdrag. I ärende enligt denna paragraf gäller 15 § i tillämpliga delar.

Föreligger sannolika skäl till att delpension skall dragas in eller minskas, får pensionen helt eller delvis innehållas intill dess slutligt beslut har fattats.

19 § Har någon genom oriktig uppgift eller försummelse av uppgifts- eller anmälningskyldighet eller på annat sätt förorsakat att delpension har utgått obehörigen eller med för högt belopp eller har någon eljest uppburit delpension obehörigen eller med för högt belopp och skäligen bort inse detta, tillämpas bestämmelserna om återbetalningsskyldighet i 20 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

20 § Bestämmelserna i 20 kap. 10-13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut tillämpas även i ärende enligt denna lag.

Beslut i ärende enligt denna lag länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat anges i beslutet eller bestäms av domstol som har att pröva beslutet.

Övriga bestämmelser

21 § För finansiering av delpensionsförsäkringen erlägger arbetsgivare årligen avgift enligt de grunder som anges för socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen i 19 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Avgift erläggs med 0,50 procent av avgiftsunderlaget.

Den som under året har haft inkomst av annat förvärvsarbete enligt 11 kap. 3 § lagen om allmän försäkring erlägger avgift till delpensionsförsäkringen enligt de grunder som anges för socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen i 19 kap. 3 § samma lag och efter procentsats som anges i första stycket.

I fråga om debitering och uppbörd av avgifterna gäller lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m. och uppbördslagen (1953:272). Avgifterna skall ingå till en fond, som förvaltas av riksförsäkringsverket.

22 § Arbetsgivare och uppdragsgivare som underlåter att utfärda intyg eller fullgöra annan uppgiftsskyldighet enligt 15 § andra stycket eller 18 § andra stycket döms till böter. Till samma straff döms den som underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 18 § andra stycket eller som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar oriktigt meddelande i uppgift enligt denna lag, om inte gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

23 § Bestämmelserna i 16 kap. 12 § och 20 kap. 5, 6 och 8 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om utbetalning till annan än den pensionsberättigade, preskription, utmättningsförbud och uppgiftsskyldighet beträffande den som är omyndigförklarad tillämpas även i fråga om delpension.

24 § Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, riksförsäkringsverket får meddela föreskrifter för verkställighet av denna lag. Meddelas sådana föreskrifter av riksförsäkringsverket, skall verket samråda med en central pensionsdelegation, vars ledamöter utses av regeringen.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980, då lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring skall upphöra att gälla. Den upphävda lagen gäller dock fortfarande i fråga om delpension vid arbetstidsminskning som första

gången har skett före den 1 januari 1980, i den mån ej annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, av riks försäkringsverket. I nu nämnda fall skall dock i tillämpliga delar gälla 14–20 och 22–24 §§ denna lag utan hinder av motsvarande bestämmelser i den upphävda lagen. Den lagen gäller även i fråga om socialförsäkringsavgift som belöper på tid före den 1 januari 1980.

2. Beslut om delpension enligt denna lag från och med ikraftträdandet får fattas från och med den 1 oktober 1979. Delpension får därvid beviljas även i fall då den försäkrade första gången har minskat sin arbetstid under fjärde kvartalet 1979. Detta gäller även om denne vid arbetstidsminskningen inte hade fyllt 60 år men gör det senast i januari 1980.

3. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 2 och 11 §§ lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Försäkrad enligt denna lag är arbetstagare, som i sådan egenskap uppfyller arbetsvillkoren enligt lagen (1977:370) om arbetslöshetsförsäkring eller lagen (1973:371) om konstant arbetsmarknadsstöd och som från och med det kalenderår varunder han fyllt 45 år tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst av *anställning* enligt 11 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring under minst tio år.

Föreslagen lydelse

2 §

Försäkrad enligt denna lag är arbetstagare, som i sådan egenskap uppfyller arbetsvillkoren enligt lagen (1977:370) om arbetslöshetsförsäkring eller lagen (1973:371) om konstant arbetsmarknadsstöd och som från och med det kalenderår varunder han fyllt 45 år tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst enligt 11 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring under minst tio år.

11 §

Närmare föreskrifter för verkställigheten av denna lag meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av riksförsäkringsverket. Utfärdas sådana föreskrifter av riksförsäkringsverket skall verket före utfärdandet rådgöra med en central pensionsdelegation. Beslut om tillsättande av en sådan pensionsdelegation meddelas av regeringen.

Föreskrifter som meddelas enligt första stycket får utan hänsyn till 3 kap. 5 § andra stycket första meningen lagen (1962:381) om allmän försäkring avse även beräkning av delpension i samband med retroaktivt verkande löneavtal.

Denna lag träder i kraft, såvitt avser 11 §, två veckor efter den dag då lagen enligt uppgift på den utkommit från trycket i Svensk författningssamling och i övrigt den 1 juli 1979. De nya bestämmelserna i 2 § tillämpas i fråga om delpension vid arbetstidsminskning som har skett efter ikraftträdandet.

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 5 § och 11 kap. 7 § lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §

Allmän försäkringskassa skall i samband med inskrivning av försäkrad besluta angående den försäkrades tillhörighet till sjukpenningförsäkringen. I fråga om försäkrad som avses i 1 § första stycket skall kassan samtidigt fastställa den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst. Av beslutet skall framgå i vad mån sjukpenninggrundande inkomst är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Beslut om tillhörighet till sjukpenningförsäkringen skall omprövas

a) när till kassans kännedom kommit att försäkrads inkomstförhållanden undergått ändring av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek,

b) när undantagande som avses i 2 § första stycket sista punkten blir giltigt eller upphör att äga giltighet,
samt

c) när förtidspension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete.

b) när undantagande som avses i 2 § första stycket sista punkten blir giltigt eller upphör att äga giltighet.

c) när förtidspension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete,
samt

d) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- och inkomstförhållanden.

Ändring skall i fall som avses i första stycket a) ej ske förrän trettio dagar efter det försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen. Ändring skall i annat fall ske så snart anledning till ändringen uppkommit eller, i fall då sjukpenningförsäkring enligt 1 § andra stycket skall upphöra på grund av att den försäkrades make eller någon med vilken den försäkrade varit gift eller har eller har haft barn avlider, vid fjärde månadsskiftet efter dödsfallet.

¹ Lagen omtryckt 1977:630.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Under tid då försäkrad efter förmedling av arbetsmarknadsmyndighet eller arbetsvårdsorgan hos kommun eller landstingskommun undergår arbetsprövning, yrkesutbildning eller arbetsträning skall fastställd sjukpenninggrundande inkomst ej sänkas, med mindre sådant fall är för handen som avses i första stycket b) eller c) eller, vad angår arbetsträning, denna pågått sex månader.

11 kap.

7 §

Försäkrad äger göra anmälan om undantagande från försäkringen såvitt angår inkomst av annat förvärvsarbete. Har sådant undantagande skett, skall vid beräkning av pensionsgrundande inkomst för den försäkrade för tid efter ingången av året näst efter det då anmälan gjordes hänsyn icke tagas till inkomst av annat förvärvsarbete.

Försäkrad äger göra anmälan om undantagande från försäkringen såvitt angår inkomst av annat förvärvsarbete. Har sådant undantagande skett, skall vid beräkning av pensionsgrundande inkomst för den försäkrade för tid efter ingången av året näst efter det då anmälan gjordes hänsyn icke tagas till inkomst av annat förvärvsarbete *eller till delpension som avses i 2 § första stycket h).*

Anmälan som i första stycket sägs må återkallas av den försäkrade med verkan från nästa årsskifte, dock tidigast från det som inträffar sedan undantagandet ägt giltighet i fem år. Har anmälan återkallats, äger den försäkrade ej ånyo göra dylik anmälan.

Anmälan eller återkallelse skall, där den försäkrade är omyndig, göras av förmyndaren, som därvid har att visa att den försäkrade samtycker till åtgärden.

Anmälan av försäkrad, som är gift, är utan verkan, om icke hans make samtycker till undantagandet. Är maken omyndig eller bortovarande, ankommer det på förmyndare eller god man att lämna samtycke. Särskilt samtycke är ej erforderligt, om den försäkrade är förmyndare eller god man för sin make. Vägras samtycke, äger riks försäkringsverket medgiva undantagandet, om särskilda skäl föreligga.

1. Denna lag träder i kraft, såvitt avser 3 kap. 5 §, två veckor efter den dag då lagen enligt uppgift på den utkommit från trycket i Svensk författningssamling och i övrigt den 1 januari 1980.

2. Anmälan som avses i 11 kap. 7 § första stycket får utan hinder av andra stycket samna paragraf återkallas före utgången av år 1979 med verkan från och med ingången av år 1980.

4 Förslag till Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Härigenom föreskrivs att anvisningarna till 41 b § kommunalskattelagen (1928:370) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Anvisningar

till 41 b §¹

Med egenavgifter förstås sjukförsäkringsavgift enligt 19 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen och tilläggs pensionsavgift enligt 19 kap. 3 § samma lag, avgift enligt 7 kap. 2 § tredje stycket lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring samt avgift enligt 4 § lagen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift.

Med egenavgifter förstås sjukförsäkringsavgift enligt 19 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen och tilläggs pensionsavgift enligt 19 kap. 3 § samma lag, avgift enligt 7 kap. 2 § tredje stycket lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring, *avgift enligt 21 § andra stycket lagen (1979:000) om delpensionsförsäkring* samt avgift enligt 4 § lagen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift.

Avdrag medges för egenavgifter som påförts såsom slutlig skatt. Har skattskyldig för det beskattningsår till vilket avgifterna hänför sig medgivits schablonavdrag enligt punkt 2 a av anvisningarna till 22 § och punkt 9 a av anvisningarna till 29 §, medges dock avdrag endast för det belopp varmed egenavgifterna överstiger schablonavdraget. Om schablonavdrag för visst beskattningsår medgivits med belopp överstigande summan av de egenavgifter, som påförts såsom slutlig skatt för samma beskattningsår, skall skillnadsbeloppet tagas upp som intäkt.

Avdrag medges även för egenavgifter som har påförts såsom tillkommande skatt samt för belopp varmed medgivet schablonavdrag för visst beskattningsår har reducerats i samband med ändring av taxeringen. Som intäkt upptages egenavgifter, som restituerats, avkortats eller avskrivits, samt belopp varmed schablonavdrag för visst beskattningsår i samband med ändring av taxeringen medgivits utöver tidigare åtnjutet schablonavdrag.

Belopp som – efter beaktande i förekommande fall av tidigare medgivet schablonavdrag – är avdragsgillt eller skattepliktigt enligt andra eller tredje stycket hänföres till det beskattningsår under vilket slutlig eller tillkommande skatt har påförts eller restitution, avkortning eller avskrivning har

¹ Senaste lydelse 1977:279.

skett. Har schablonavdrag medgivits eller har tidigare medgivet schablonavdrag ändrats, skall, såvida taxeringsåtgärden icke föranleder omräkning av egenavgifterna för beskattningsåret i fråga, avdraget eller intäkten hänföras till det beskattningsår under vilket beslutet angående taxeringsåtgärden har meddelats.

Har den skattskyldige antingen brukat en eller flera jordbruksfastigheter eller bedrivit en eller flera rörelser under det beskattningsår som anges i fjärde stycket, skall i nämnda stycke avsett avdragsgillt eller skattepliktigt belopp hänföras till den förvärvskälla som ger störst underlag för beräkning av schablonavdrag. Har den skattskyldige under nämnda beskattningsår både brukat jordbruksfastighet och bedrivit rörelse, fastställs i första hand det inkomstslag inom vilket underlaget för avdrag är störst. Inom detta inkomstslag hänföres avdrag eller intäkt till den förvärvskälla som ger störst underlag. Har den skattskyldige under beskattningsåret varken brukat jordbruksfastighet eller bedrivit rörelse, medges avdraget såsom allmänt avdrag enligt 46 § 2 mom. medan intäkten upptages såsom intäkt av tillfällig förvärvsverksamhet.

Denna lag träder i kraft två veckor efter den dag, då lagen enligt uppgift då den utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och tillämpas första gången vid 1981 års taxering.

5 Förslag till Lag om ändring i uppbördslagen (1953:272)

Härigenom föreskrivs att 1 §, 2 § 4 mom., 3 § 1 mom. och 27 § 1 mom. uppbördslagen (1953:272)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Med skatt förstås i denna lag, där icke annat anges, statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, kommunal inkomstskatt, landstingsmedel, skogsvårdsavgifter, sådana socialförsäkringsavgifter till folkpensioneringen och tilläggspensionsavgifter som avses i 19 kap. 3 § lagen om allmän försäkring, sjukförsäkringsavgifter enligt 19 kap. 2 § sistnämnda lag, arbetsskadeförsäkringsavgifter enligt 7 kap. 2 § tredje stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, sådana arbetsgivaravgifter enligt lagen om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m., avgifter enligt lagen om allmän arbetsgivaravgift och enligt lagen om avgift för sjöfolks pensionering vilka icke uppbäras av riks-försäkringsverket, skattetillägg eller förseningsavgift enligt taxeringslagen, ävensom annuitet å avdikningslån.

Med skatt förstås i denna lag, där icke annat anges, statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, kommunal inkomstskatt, landstingsmedel, skogsvårdsavgifter, sådana socialförsäkringsavgifter till folkpensioneringen och tilläggspensionsavgifter som avses i 19 kap. 3 § lagen om allmän försäkring, sjukförsäkringsavgifter enligt 19 kap. 2 § sistnämnda lag, arbetsskadeförsäkringsavgifter enligt 7 kap. 2 § tredje stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, *delpensionsförsäkringsavgifter enligt 21 § andra stycket lagen (1979:000) om delpensionsförsäkring*, sådana arbetsgivaravgifter enligt lagen om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m., avgifter enligt lagen om allmän arbetsgivaravgift och enligt lagen om avgift för sjöfolks pensionering vilka icke uppbäras av riks-försäkringsverket, skattetillägg eller förseningsavgift enligt taxeringslagen, ävensom annuitet å avdikningslån.

Regeringen må, om särskilda omständigheter därtill föranleda, föreskriva att i samband med uppbörden av skatt må uppbäras jämväl annan avgift än sådan som i första stycket sägs. Har dylik föreskrift meddelats skall, där icke annat angivits, vad i denna lag stadgas angående skatt äga motsvarande tillämpning beträffande avgift som med föreskriften avses.

¹ Lagen omtryckt 1972:75. Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:771.

² Senaste lydelse 1978:201.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

4 mom.³ Skattereduktion åtnjutes

av ogift skattskyldig, som har hemmavarande barn under 18 år, och av gift skattskyldig, vars make saknar taxerad inkomst enligt lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, med 1 800 kronor,

av gift skattskyldig, vars make har taxerad inkomst enligt nämnda lag som understiger 4 500 kronor, med 40 procent av det belopp som motsvarar skillnaden mellan 4 500 kronor och den taxerade inkomsten.

Ha gifta skattskyldiga var för sig till statlig inkomstskatt taxerad inkomst, som understiger 4 500 kronor, åtnjutes skattereduktion endast av den som har den högsta taxerade inkomsten. Äro de taxerade inkomsterna lika stora, tillkommer skattereduktion den äldre av de skattskyldiga.

Skattereduktion enligt första stycket åtnjutes endast av skattskyldig, som varit bosatt här i riket under någon del av beskattningsåret. För gift skattskyldig gäller dessutom följande. För att skattereduktion skall få åtnjutas, skall maken ha varit bosatt här i riket under någon del av beskattningsåret. Avser makens bosättning här i riket större delen av beskattningsåret, sker skattereduktionen enligt första stycket. Avser makens bosättning här i riket endast en mindre del av beskattningsåret, åtnjuter den skattskyldige skattereduktion, om maken saknar taxerad inkomst enligt lagen om statlig inkomstskatt, med 900 kronor, och om maken har taxerad inkomst enligt nämnda lag som understiger 2 250 kronor, med 40 procent av det belopp som motsvarar skillnaden mellan 2 250 kronor och den taxerade inkomsten.

Vid tillämpningen av bestämmelserna i första, andra och tredje styckena skall som taxerad inkomst anses även under beskattningsåret uppburen beskattningsbar inkomst enligt lagen (1958:295) om sjömansskatt samt enligt 1 § 2 mom. nämnda lag skattepliktig dagpenning. Skattereduktion som tillkommer skattskyldig enligt nämnda bestämmelser skall minskas med en tolfedel för varje period om trettio dagar, för vilken den skattskyldige uppburit inkomst som förut nämnts.

Skattereduktion sker icke i fråga om statlig förmögenhetsskatt, socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen enligt 19 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, tilläggsavgift, sjukförsäkringsavgift, arbetsskadeförsäkringsavgift, arbetsgivaravgift, allmän arbetsgivaravgift, avgift för sjöfolks

Skattereduktion sker icke i fråga om statlig förmögenhetsskatt, socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen enligt 19 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, tilläggsavgift, sjukförsäkringsavgift, arbetsskadeförsäkringsavgift, *delpensionsförsäkringsavgift*, arbetsgivaravgift, allmän arbetsgi-

³ Senaste lydelse 1978:201.

Nuvarande lydelse

pensionering och förseningsavgift enligt taxeringslagen samt annuitet å avdiktningsslån.

Föreslagen lydelse

varavgift, avgift för sjöfolks pensionering och förseningsavgift enligt taxeringslagen samt annuitet å avdiktningsslån.

Bestämmelserna om skattereduktion iakttagas vid debitering av slutlig skatt, tillkommande skatt och preliminär B-skatt samt vid fastställande av preliminär A-skatt. Öretal som uppkommer vid beräkning av skattereduktion bortfaller.

3 §

I m o m.⁴ I den omfattning nedan anges skall skattskyldig utgöra preliminär skatt med belopp, vilket så nära som möjligt kan antagas motsvara i den slutliga skatten ingående statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen enligt 19 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, tilläggs pensionsavgift, sjukförsäkringsavgift, arbetsskadeförsäkringsavgift, avgift enligt 4 § lagen om allmän arbetsgivaravgift, kommunal inkomstskatt och landstingsmedel.

I m o m. I den omfattning nedan anges skall skattskyldig utgöra preliminär skatt med belopp, vilket så nära som möjligt kan antagas motsvara i den slutliga skatten ingående statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen enligt 19 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, tilläggs pensionsavgift, sjukförsäkringsavgift, arbetsskadeförsäkringsavgift, *delpensionsförsäkringsavgift*, avgift enligt 4 § lagen om allmän arbetsgivaravgift, kommunal inkomstskatt och landstingsmedel.

27 §

I m o m.⁵ Uträkning av de särskilda skatteposter som ingå i slutlig skatt samt debitering av sådan skatt sker med ledning av uppgifter i taxeringslängd eller annat beslut om taxeringen. I övrigt iakttages:

att för skattskyldiga, som avses i 10 § 1 mom. lagen om statlig inkomstskatt, sådan skatt uträknas med tillämpning av det procenttal av grundbeloppet, som fastställts att gälla för den preliminära skatt, vilken skall avräknas mot den ifrågavarande slutliga skatten;

att kommunal inkomstskatt och landstingsmedel uträknas med ledning av den utdebitering för skattekrona och skatteöre som för inkomståret gäller i beskattningsorten;

att kommunal inkomstskatt och landstingsmedel uträknas i en gemensam post, därvid skattebeloppet vid öretal över femtio avrundas uppåt och vid annat öretal avrundas nedåt till helt kronor;

⁴ Senaste lydelse 1977:281.

⁵ Senaste lydelse 1977:281.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

att skogsvårdsavgift uträknas med tillämpning av det promilletal, som enligt vad därom särskilt är stadgat bestämts för det år då den slutliga skatten debiteras;

att tilläggs pensionsavgift uträknas med tillämpning av den för inkomståret fastställda procentsatsen för avgiftsuttaget, därvid öretal bortfaller;

att kommunal inkomstskatt och landstingsmedel debiteras med belopp som uträknats av lokal skattemyndighet i det fögderi där beskattningssorten är belägen;

att i 1 § omförmäld sjukförsäkringsavgift debiteras enligt 19 kap. lagen om allmän försäkring på grundval av uppgifter om försäkringsförhållanden som lämnas av allmän försäkringskassa;

att socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen såvitt gäller person med inkomst av annat förvärsarbete än anställning debiteras med tillämpning av bestämmelserna i 11 kap. 4 § samt 19 kap. 3 och 4 a §§ lagen om allmän försäkring;

att i 1 § omförmäld arbetsskadeförsäkringsavgift debiteras med ledning av bestämmelserna i 7 kap. 2 § tredje stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring;

att i 1 § omförmäld delpensionsförsäkringsavgift debiteras med ledning av bestämmelserna i 21 § andra stycket lagen (1979:000) om delpensionsförsäkring;

att i 1 § omförmälda arbetsgivaravgifter debiteras i en gemensam post; samt

att i 1 § omförmäld annuitet eller, därest skattskyldig har att erlagga flera annuiteter, summan av dessa påföres i helt antal kronor, därvid öretal bortfaller.

Denna lag träder i kraft två veckor efter den dag, då lagen enligt uppgift på den utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-11-16

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Cars, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Gabriel Romanus

Proposition om delpension för egenföretagare m. m.

---

1 Inledning

Som ett led i det system med rörlig pensionsålder som infördes den 1 juli 1976 fick arbetstagarna en helt ny socialförsäkring för delpension i kombination med deltidsarbete (prop. 1975:97, Sfu 1975:15, rskr 1975:222).

Inom ramen för ett uppdrag av regeringen att följa och redovisa erfarenheterna av delpensionsförsäkringen har riks försäkringsverket i december 1977 överlämnat rapporten (Ds S 1977:9) Översyn av delpensionsförsäkringen. Rapporten innehåller bl. a. förslag att försäkringen skall sträckas ut till egenföretagare och uppdragstagare och således i princip omfatta alla förvärvsarbete.

Efter remiss har yttranden över rapporten avgetts av försäkringsdomstolen, försäkringsinspektionen, riksrevisionsverket, riksskatteverket, statens avtalsverk, statens personalpensionsverk, arbetsmarknadsstyrelsen, Försäkringskassaförbundet, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Lantbrukarnas riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Svensk industriförening, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Pensionärernas riksförbund, Sveriges folkpensionärers riksförbund, Svenska personalpensionskassan, Kooperationens pensionsanstalt, Svenska försäkringsbolags riksförbund och Folksam. LO och Försäkringskassaförbundet har bifogat yttranden som de har inhämtat. Yttrande har dessutom kommit in från Arbetslöshetskassornas samorganisation.

2 Gällande bestämmelser m. m.

2.1 Allmänt om delpensionsförsäkringen

Socialförsäkringens pensionssystem har sedan den 1 juli 1976 en rörlig pensionsålder mellan 60 och 70 år. Systemet omfattar tre olika förmånsformer, nämligen dels förtidspension från folkpensioneringen och försäkringen för tilläggspension (ATP), dels förtida eller uppskjutet uttag av hel eller halv ålderspension från folkpensioneringen och ATP och dels en ny försäkring för delpension i kombination med deltidsarbete (prop. 1975:97, StU 1975:15, rskr 1975:222). Försäkringarna administreras av riks-försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna.

Delpensionsförsäkringen syftar till att ge möjlighet till en mjuk övergång från arbete till ålderspensionering genom att arbetsinsatsen trappas av under de sista yrkesverksamma åren. Försäkringen gäller vid deltidsarbete mellan 60 och 65 års ålder och ersätter i princip 65 % av inkomstbortfallet till följd av arbetstidsminskningen. Den försäkrades sammanlagda inkomster efter skatt motsvarar därefter i allmänhet 85–90 % av tidigare inkomst vid heltidsarbete. Uttag av delpension reducerar inte ålderspensionen vid 65 års ålder, och delpension räknas som pensionsgrundande inkomst för ATP. Försäkrad som vill fortsätta med deltidsarbete efter 65 års ålder kan då ersätta delpensionen med uttag av halv ålderspension tills han fyller 70 år.

Den lagstadgade delpensionen ger kompensation för inkomstbortfall inom löneskiktet upp till 7,5 basbelopp (88 500 kr. år 1978). För ytterligare lönebortfall har genom kollektivavtal träffats överenskommelse om kompletterande delpension för stats- och kommunanställda samt för privatanställda som omfattas av industrins tilläggspensionsplan (ITP).

Delpensionsförsäkringen är fristående från pensionssystemet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, AFL (omtryckt 1977:630, ändrad senast 1978:412). De grundläggande bestämmelserna finns i en särskild lag (1975:380) om delpensionsförsäkring, DPL (ändrad senast 1978:32). Den kan ses som en ramlag, och närmare föreskrifter meddelas av riks-försäkringsverket. Verket rådgör därvid med en central pensionsdelegation som regeringen tidigare har knutit till verket och i vilken ingår företrädare för bl. a. arbetsmarknadens parter. Sådana närmare föreskrifter har utfärdats i riks-försäkringsverkets cirkulär nr 6/1976 med anvisningar rörande delpensioneringen. Anvisningarna innehåller under fem punkter både utdrag av delpensionslagens förarbeten och riks-försäkringsverkets närmare bestämmelser. I den följande beskrivningen av försäkringsreglerna återges även det mesta av myndighetsanvisningarna.

2.2 Personkretsen – villkor för försäkring

Delpensionslagen gäller alla arbetstagare i allmän eller enskild tjänst som har inkomst av anställning enligt AFL (2 § och första punkten av anvisning-

arna). Försäkringen omfattar däremot i princip inte rörelseidkare, lantbrukare eller andra självständiga yrkesutövare och inte heller förtroendemän eller övriga som förvärvsarbetar i uppdrag för annans räkning.

Som lagstadgat försäkringsvillkor gäller bl. a. att arbetstagaren uppfyller det s. k. arbetsvillkoret enligt lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring (ändrad senast 1978:228) eller lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd (ändrad senast 1978:229). Villkoret garanterar att den försäkrade har en aktuell anknytning till förvärvslivet och innebär i princip att han under en ramtid av tolv månader omedelbart före delpensioneringen skall ha arbetat som anställd i minst fem månader. Därvid tas enligt anvisningarna normalt bara hänsyn till månad då han har arbetat minst tio dagar och minst 70 timmar. Med förvärvsarbete jämställs i dessa sammanhang visst hemvårdsarbete, arbetsmarknadsutbildning eller föräldraledighet vid barns födelse under högst två månader, semester och annan ledighet med bibehållen lön. När den försäkrades ramtid bestäms, inräknas i princip inte tid med arbetshinder på grund av sjukdom, vuxenutbildning (inkl. arbetsmarknadsutbildning o. d.), nykterhets- eller kriminalvård, vård av barn som inte har fyllt två år eller ersättningsbar arbetslöshet (s. k. överhoppningsbar tid).

Delpensioneringen omfattar enbart anställda som har en längre yrkesverksam tid bakom sig. Därför förutsätter delpensionslagen att man fr. o. m. 45 års ålder har tillgodoräknats ATP-grundande inkomst av anställning för minst tio år. För året närmast före delpensioneringen kan enligt anvisningarna vid behov beräknas en preliminär pensionsgrundande inkomst. Det bör här nämnas att den som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning kan undanta inkomsten från ATP:s förmåns- och avgiftssystem genom en anmälan hos försäkringskassan enligt 11 kap. 7 § AFL.

2.3 Närmare förutsättningar för pension

Rätt till delpension har i Sverige bosatt försäkrad som minskar sitt arbete som anställd med i genomsnitt minst fem timmar per arbetsvecka och därefter har deltidsarbete med i genomsnitt minst 17 timmar i veckan (3 § första stycket). Det tidigare arbetet behöver inte ha varit heltidsarbete, men måste till följd av nyssnämnda bestämmelser ha utförts under minst 22 timmar per arbetsvecka.

Enligt andra punkten av anvisningarna skall den försäkrade anses utföra deltidsarbete endast om hans sammanlagda nya arbetstid understiger ordinarie heltid i arbetet med minst fem timmar i genomsnitt per arbetsvecka. Beträffande yrken med särskilda arbetstidsförhållanden förutsätts arbetstiden bli beräknad i samråd med den försäkrades arbetslöshetskassa eller länsarbetsnämnden. I fråga om deltidsarbetet fordras vidare i princip att arbetet anordnas så, att arbetstagaren utför något arbete åtminstone varannan månad. Undantag kan dock medges om det är motiverat av särskilda arbetsförhållanden i det enskilda fallet.

Arbetstidsminskningen beräknas genom jämförelse mellan arbetstagarens genomsnittliga arbetstid i timmar per arbetsvecka före och efter övergången till deltidarbete. Enligt anvisningarna skall beräkningen av arbetstiden före minskningen göras med hänsyn till arbetstagarens genomsnittliga arbetstid i den eller de anställningar han har haft under en tidsperiod som motsvarar det s. k. arbetsvillkorets ramtid på tolv månader. Har arbetstidsminskningen skett före ansökan om delpension, räknas tidsperioden bakåt från nedtrappningstillfället.

Nedtrappningen kan ske på så sätt att den försäkrade minskar sin arbetstid hos sin ende arbetsgivare, hos en av flera arbetsgivare, hos flera arbetsgivare samtidigt eller i samband med byte av anställning. Det är alltså den sammanlagda arbetstiden som räknas, och deltidarbete skall normalt utföras i genomsnitt 17–35 timmar per vecka. Om den deltidanställdes arbetstider kommer att variera, bör enligt anvisningarna räknas den genomsnittliga arbetstiden under det år för vilket ny sjukpenninggrundande inkomst enligt 3 kap. AFL skall fastställas för honom.

Delpension utgår tidigast fr. o. m. den månad då den försäkrade fyller 60 år och längst t. o. m. månaden före den då han fyller 65 år (3 § andra stycket). Enligt anvisningarna förutsätts att minskningen av arbetstiden har skett tidigast under den månad då den försäkrade fyllt 60 år. Delpension får inte utgå samtidigt med ålderspension eller förtidspension enligt AFL (6 § DPL).

Om den anställda före övergången till deltidarbete har haft en varaktig bisyssla vid sidan av sitt huvudsakliga arbete, skall man bortse från bisysslan vid prövning av rätten till delpension (5 § fjärde stycket). Frågan skall dock hänskjutas till särskild prövning om bisysslan utförs under längre arbetstid än deltidarbete eller ger en inkomst som är högre än hälften av deltidslönen. Utvidgas bisysslan skall delpensionen omprövas. Med bisyssla avses enligt anvisningarna rörelse, jordbruk och uppdrag vid sidan av arbete som anställd. En bisyssla som inte har varit varaktig beaktas på så sätt att arbetstiden och inkomsten läggs till vad som gäller för deltidanställningen. Om en varaktig bisyssla utvidgas i samband med övergången till deltidarbete, skall bara ökningen beaktas.

2.4 Beräkning av pension

Delpension skall i princip motsvara 65 % av skillnaden mellan den deltidanställdes tidigare inkomst under normal arbetstid och hans antagna inkomst av deltidarbete (5 § första stycket). Inkomstskillnaden får dock för helt år inte beräknas högre än skillnaden mellan hans sjukpenninggrundande anställningsinkomster före och efter arbetstidsminskningen. Här avses fastställd sjukpenninggrundande inkomst enligt AFL. I samband med beslut om delpension fastställs ny sjukpenninggrundande inkomst. Var den tidigare inkomsten inaktuell, kan den rättas till högre belopp. Om den försäkrades

inkomstbortfall avviker väsentligt från vad som är motiverat med hänsyn till minskningen av arbetstiden, särskilda arbetsförhållanden eller ändrade arbetsuppgifter, skall endast beaktas sådant inkomstbortfall som står i proportion till arbetstidsminskningen. Avviker inkomsten före eller efter nedtrappningen väsentligt från vad som är vanligt för arbetet, skall beräkningen grundas på den lön som kan anses vara vanlig för arbetet.

Vid beräkning av inkomst skall enligt fjärde punkten av anvisningarna inräknas normalt förekommande ersättningar såsom ersättning för obekvämt arbetstid, skifttillägg, regelbundet utgående drickspengar, jour- och beredskapsersättningar samt naturaförmåner. Ersättning för övertidsarbete, gratifikation och andra icke regelbundna ersättningar beaktas däremot inte.

Om den försäkrade tidigare har haft flera kortvariga anställningar eller växlande inkomster, skall enligt anvisningarna inkomstberäkningen avse hans genomsnittliga inkomst i den eller de anställningar han har haft under den tidsperiod som enligt avsnitt 2.3 gäller för motsvarande beräkning av normal arbetstid.

När inkomstbortfall beräknas skall man enligt anvisningarna inte ta hänsyn till inkomst som hänför sig till arbetstid vilken överstiger ordinarie heltid för den försäkrades arbete. Bestämmelsen kallas volymregeln. Det antal timmar som ligger under den ordinarie arbetstiden skall jämföras med hela antalet timmar varmed arbetstiden faktiskt har minskats. Samma andel av det faktiska inkomstbortfallet läggs därefter till grund för delpension.

2.5 Ansökan och beslut om pension

Ansökan om delpension skall göras skriftligen hos försäkringskassan (4 § första stycket). Vid ansökningen skall fogas intyg om den försäkrades inkomst och arbetsförhållanden. Intyget skall vara utfärdat av arbetsgivaren eller avdelning av arbetstagarens huvudorganisation. Arbetsgivaren är skyldig att på begäran utfärda sådant intyg (4 § tredje stycket). Formulär till intyg fastställs av riks försäkringsverket.

Intyget skall enligt tredje punkten av anvisningarna avse förhållandena före och efter övergången till deltidsarbetet och det utfärdas i allmänhet av arbetsgivaren. I vissa fall, särskilt då arbetstagaren ofta byter anställning eller har flera arbetsgivare, utgör intyg från en arbetsgivare emellertid inte tillräckligt underlag för beslut om delpension. Byggbranschen har nämnts som exempel. I sådana fall kan man i stället använda intyg från sökandens fackliga organisation. Rätten till delpension knyts då till deltidsarbete inom branschen och inte hos vissa arbetsgivare. Ger sådana intyg inte tillräckliga upplysningar, får försäkringskassan göra annan utredning i ärendet. Om det behövs är bl. a. erkänd arbetslöshetskassa och länsarbetsnämnd skyldiga att biträda försäkringskassa med uppgifter (4 § andra stycket).

Om den tjänsteman som handlägger pensionsansökan finner skäl föreligga mot bifall, skall pensionsfrågan underställas en pensionsdelegation i försäk-

ringskassan (8 §). Sådan underställning skall också ske om sökanden begär det eller om särskild prövning behövs i fråga om bisyssla vid delpension (jfr avsnitt 2.3). När delegationen prövar ett delpensionsärende skall i stället för två ordinarie läkarledamöter tjänstgöra två av arbetsmarknadsstyrelsen utsedda ledamöter. Av dem skall den ene representera länsarbetsnämnden och den andre ha särskild erfarenhet av arbetslöshetsförsäkringen och vara utsedd efter förslag av de erkända arbetslöshetskassornas samorganisation.

Beslutad delpension betalas ut månadsvis (4 § fjärde stycket). Påbörjas deltid arbetet vid ett månadsskifte, börjar pensionen att utgå samtidigt. I annat fall utgår pensionen tidigast fr. o. m. månaden efter den då nedtrappningen gjordes.

I fråga om besvär mot beslut i delpensionsärende har bestämmelserna inom den allmänna försäkringen motsvarande tillämpning. Detsamma gäller beträffande skyldighet att återbetala obehörigt uppburen delpension (9 §).

Beslut om delpension skall gälla tills vidare, om inte pensionsansökan eller övrig utredning i ärendet föranleder annat (4 § fjärde stycket). Fastställd pension är värdesäkrad genom en anknytning till basbeloppet (5 § andra stycket).

2.6 Omprövning av pension

Om ändring sker i de förhållanden som har legat till grund för beslut om delpension, skall pensionen omprövas i enlighet med riks försäkringsverkets anvisningar (5 § tredje stycket).

Riks försäkringsverket har i femte punkten av anvisningarna erinrat om att försäkrad som har fått delpension kan vilja trappa ned sin arbetsinsats ytterligare eller eventuellt öka arbetsinsatsen. Om han t. ex. vill minska deltid arbetet, skall han i princip ansöka om omräkning av delpensionen. Ökning av pensionen kan i förekommande fall medges för längst tre månader tillbaka. För kontroll av pensionsförhållandena skickas också rutinmässigt ut förfrågningar med tre månaders mellanrum. Inför en omprövning av utgående delpension jämförs den försäkrades genomsnittliga veckoarbetstid enligt pensionsbeslutet med hans nya arbetstid i deltid anställningen. Delpensionen omprövas därefter på så sätt att man först enligt de allmänna reglerna räknar fram 65 % av skillnaden mellan den försäkrades inkomster före resp. efter den ytterligare arbetsminskningen. Detta belopp läggs sedan samman med redan utgående delpension, räknad i aktuellt basbelopp för ändringsmånaden, varefter det totala pensionsbeloppet värdesäkras genom anknytning till det basbeloppet. Gäller det i stället en ökning av deltid arbetet, förfar man på motsvarande sätt och sänker pensionen.

Vid omprövning av delpension måste den försäkrade förtfarande uppfylla de allmänna kraven på i genomsnitt minst 17 timmars deltid arbete i veckan resp. arbetsminskning med minst fem timmar i veckan i förhållande till

heltidsanställning i yrket. Den som uppbär delpension får dock i princip behålla pensionen om han mister sitt deltidsarbete genom att bli arbetslös.

Från fall med arbetstidsökning skall man enligt lagförarbetena skilja fall där deltidslönen höjs av olika skäl, t. ex. enligt sedvanligt löneavtal eller på grund av den anställdes särskilda kvalifikationer. Detta skall nämligen vid oförändrad arbetstid inte föranleda omprövning av utgående delpension.

2.7 Försäkringens finansiering

Liksom andra socialförsäkringar finansieras delpensionsförsäkringen genom kollektiva avgifter från arbetsgivarna (7 §). Arbetsgivaravgiften tas f. n. ut med 0,25 % av årslönerna. Avgift betalas även för uppdragsersättning. I övrigt gäller samma avgifts- och uppbördsregler som för bl. a. arbetsgivaravgiften till den allmänna sjukförsäkringen.

Arbetsgivaravgifterna förs till en särskild fond, som förvaltas av riks-försäkringsverket. Fonden uppgick vid 1977 års början till 87 milj. kr. och vid 1978 års början till 84 milj. kr. För 1978 års slut har riks-försäkringsverket i december 1977 beräknat ett fondunderskott på 61 milj. kr. vid oförändrat avgiftsuttag.

2.8 Antalet delpensionärer m. m.

Under tiden t. o. m. september 1978, dvs. 27 månader efter delpensionsreformen, hade totalt 56 700 pensionsansökningar kommit in till försäkringskassorna. Under första halvåret efter reformen gjordes i genomsnitt 550 ansökningar i veckan, 420 i veckan under andra halvåret, 400 i veckan tredje halvåret och 390 i veckan fjärde halvåret.

I juli 1976 utbetalades ca 3 050 delpensioner, 18 050 i januari 1977, 25 570 i juli 1977, 33 420 i januari 1978 och 37 850 i juli 1978.

Antalet nybeviljade delpensioner har varierat kraftigt från månad till månad, särskilt under reformens första år. Antalet personer som minskade sin arbetstid och började uppbära pension under tiden närmast efter reformen och under januari 1977 var stort. Antalet uppgick då till drygt 3 000 per månad, mot t. ex. ca 1 000 i månaden under december 1976 och sommaren 1977. I genomsnitt ligger antalet hittills på nära 1 600 nya delpensionärer i månaden.

Endast i ett fåtal fall (knappt 2 %) har ansökan om delpension avslagits. I ungefär hälften av de fallen hade sökanden inte uppfyllt kravet på tio år med ATP-grundande inkomst av anställning fr. o. m. 45 års ålder.

Antalet upphörda delpensioner har successivt ökat. T. o. m. september 1978 hade 9 447 pensionsfall avslutats. Under de senaste månaderna har antalet uppgått till genomsnittligt ca 700 i månaden. De vanligaste orsakerna har varit normal ålderspensionering (64 %), förtidspensionering eller förtida

uttag av ålderspension (10 %) och avslutat förvärvsarbete i andra fall (11 %).

De totala pensionsbeloppen uppgick till 3,7 milj. kr. i juli 1976 och till 59,6 milj. kr. i september 1978. Medelpensionsbeloppet har under samma tid stigit från 1 200 per månad och 14 472 per år till 1 491 resp. 17 892 kr. Uttryckt i basbelopp har årsbeloppet stigit från 1,39 till 1,42.

Här följer också en tablå som visar hur delpensionstagarna i september 1978 fördelade sig efter pensionsnivå.

Årsbelopp uttryckt i antal basbelopp ¹	Män		Kvinnor		Båda könen	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
0,50	390	1,4	703	5,8	1 093	2,7
0,51-1,00	2 254	7,9	2 915	24,0	5 169	12,7
1,01-1,50	12 149	42,7	6 001	49,3	18 150	44,7
1,51-2,00	10 924	38,4	2 182	17,9	13 106	32,3
2,01-3,00	2 674	9,4	367	3,0	3 041	7,5
3,01-	32	0,1	1	0,0	33	0,1
Summa	28 423	100	12 169	100	40 592	100

De skillnader mellan mäns och kvinnors pensioner som framgår av tabellen hänger bl. a. samman med att männens genomsnittliga arbetstidsminskning var större. Ca 99 % av männen hade heltidsarbete före delpensioneringen och ca 90 % hade gått ned till halvtidsarbete. Motsvarande andelar för kvinnorna utgjorde 85 resp. 80 %.

3 Riksförsäkringsverkets rapport med förslag

I rapporten (*Ds S 1977:9*) Översyn av delpensionsförsäkringen redovisar riksförsäkringsverket erfarenheterna av försäkringen sedan sommaren 1976 och föreslår vissa justeringar i nuvarande regler för anställda. Vidare föreslår verket att även egna företagare och uppdragstagare skall få rätt till delpension fr. o. m. år 1979.

3.1 Erfarenheter av arbetstagarnas delpensionsförsäkring

Riksförsäkringsverket utgår från att ca 200 000 personer skulle kunna bli berättigade till delpension enligt nuvarande regler om delpensionsförsäkring.

Verket har gjort vissa enkätundersökningar beträffande anställda i olika yrken, inkomstklasser, arbetstider och geografiska områden. Undersökningarna avser dels personer som före reformen avsåg att söka delpension inom

¹ För september 1978 var basbeloppet 12 600 kr.

två år, dels personer som ett år efter reformen faktiskt uppbar delpension.

Av undersökningarna framgår bl. a. att såväl intresse som utnyttjande varierar mellan olika yrkesområden. Utnyttjandet är t. ex. särskilt högt bland kvinnor i kameralt, kontorstekniskt och kommersiellt arbete samt bland män i lantbruks-, skogs-, fiskeri- och tillverkningsarbete. Motsatt förhållande, dvs. ett lågt utnyttjande, gäller allmänt för administrativt arbete, transport- och kommunikationsarbete, beträffande män i natur- eller samhällsvetenskapligt, humanistiskt och kommersiellt arbete samt beträffande kvinnor i servicearbete.

Det totala antalet personer som vid undersökningen avsåg att söka delpension utgjorde knappt 25 % av dem som kunde bli berättigade till pension, och utnyttjandegraden låg i juni 1977 vid totalt 12.5 %. Det framgick vidare att den högsta utnyttjandegraden fanns i inkomstklassen mellan 50 000 kr. och 7.5 basbelopp. De förhållandevis minsta andelarna delpensionstagare återfanns i de lägsta och högsta inkomstklasserna.

I följande tablå anges hur delpensionstagarna i juni 1977 fördelade sig efter fastställd sjukpenninggrundande inkomst (SGI) före och efter arbetstidsminskningen (%).

SGI efter nedtrappning 1 000-tal kr.	SGI före nedtrappning, 1 000-tal kr.						Summa
	– 29,9	30– 39,9	40– 49,9	50– 59,9	60– 7,5	7,5 bas- belopp	
19,9	1,4	3,7	0,8	0,1	0,0	0,0	6,0
20–29,9	0,9	5,6	36,9	20,9	1,3	0,0	65,6
30–39,9	0,0	0,4	3,9	6,1	9,7	0,2	20,3
40–49,9	0,0	0,0	0,4	1,8	2,0	1,3	5,5
50–59,9	0,0	–	0,0	0,1	0,9	0,7	1,7
60–	–	0,0	–	0,0	0,2	0,7	0,9
Summa	2,3	9,7	42,0	29,0	14,1	2,9	100

I fråga om arbetstid före arbetsminskningen förhöll det sig bl. a. så att den genomsnittliga andelen personer som var intresserade av att söka delpension steg med ökande veckoarbetstid. Den faktiska utnyttjandegraden var däremot påfallande låg bland dem som arbetade mer än 40 timmar.

Följande tablå visar hur delpensionstagare i juni 1977 fördelade sig efter veckoarbetstid i deltidarbete (%).

	Veckoarbetstid i deltidarbete			
	17–21	22–24	25–29	30–
Män	78,2	11,6	4,6	5,7
Kvinnor	70,7	12,7	7,8	8,9
Totalt	76,3	11,9	5,4	6,5

I enkätundersökningen har man också studerat intresse och utnyttjandegrad inom olika geografiska områden. En stor andel delpensionstagare i relation till andelen intresserade återfinns bland kvinnor i Sydsverige och Västsverige samt bland män i norra Mellansverige. Utnyttjandegraden är däremot relativt låg i Stockholm, mellersta och övre Norrland samt bland kvinnor i östra Mellansverige och bland män i Småland och på Öland och Gotland.

I riksförsäkringsverkets utredningsrapport redovisas vidare vissa studier av delpensioneringens genomförande och konsekvenser på arbetsplatserna. Studien har gjorts för april 1977 inom ramen för ett forskningsprojekt i samarbete med sociologiska institutionen vid Stockholms universitet. Det gäller 28 olika företag. Undersökningen utgör en serie fallstudier och urvalet är inte slumpmässigt. Här bör emellertid ändå nämnas att i de undersökta företagen har endast tre ansökningar om deltidsarbete avslagits. Man anses dock kunna räkna med att vissa intresserade i stället har avrått från att ansöka om delpension. Företrädare för fackliga organisationer har t. ex. uppgett att de ibland har avrått anställda som annars skulle få mycket låg ATP. Ansökan har ibland också avvisats i ett förberedande stadium men senare lett till positiva förhandlingar mellan företagsledningen och fackföreningen.

Riksförsäkringsverkets rapport innehåller slutligen även viss redovisning av rättstillämpningen inom delpensionsförsäkringen.

3.2 Anslutning av egenföretagare till delpensionsförsäkringen

Riksförsäkringsverket föreslår att delpensionsförsäkringen fr. o. m. år 1979 skall omfatta även egna företagare. Förslaget beräknas kunna gälla ca 35 000 personer.

Verket erinrar om att försäkringens nuvarande regler förutsätter att man kan exakt fastställa den försäkrades arbetstid, att man med rimlig grad av tillförlitlighet kan förutse inkomsten efter övergången till deltidsarbete och att det föreligger ett direkt samband mellan arbetstid och inkomst. För flertalet företagare anses arbetsförhållandena inte motsvara dessa förutsättningar. Verket finner det därför inte möjligt att egenföretagarna ansluts till delpensionsförsäkringen på samma villkor som gäller för anställda. Verket understryker också att de problem som sammanhänger med en rätt till delpension för företagare är betydande. Sociala skäl anses å andra sidan tala för en anslutning. Verket har därvid kommit fram till att anslutningen måste ske med stor försiktighet.

Om delpensionsförsäkringen utvidgas till egna företagare, bör enligt riksförsäkringsverket även uppdragstagare anslutas till försäkringen. Därigenom skulle i princip allt förvärvsarbete kunna ge rätt till delpension. Den som bedriver rörelse eller brukar jordbruksfastighet och som därvid har anmält undantagande från ATP skall dock inte vara försäkrad beträffande

sådant arbete.

Mot bakgrund av att det anses i allmänhet förenat med stora svårigheter att exakt fastställa en företagares arbetstid är det enligt riksförsäkringsverkets mening inte möjligt att införa ett regelsystem som ger företagare rätt till delpension på grundval av en så differentierad arbetstidsminskning som de nuvarande reglerna för anställda skulle leda till. Verket föreslår därför att försäkrad som efter övergång till deltidarbete driver rörelse ges rätt till delpension om han har minskat sin arbetstid med minst hälften. En ytterligare förutsättning skall liksom för anställda vara att han efter övergången till deltidarbete utför förvärvsarbete minst 17 timmar i veckan i genomsnitt. För rätt till delpension skall krävas att företagaren kan styrka övergången till deltidarbete.

Försäkrad som efter arbetstidsminskningen har deltidarbete både som anställd och som egen företagare skall enligt förslaget helt behandlas som egenföretagare. Den som har deltidarbete uteslutande som arbetstagare föreslås däremot ha samma möjlighet till fingraderad arbetstidsminskning som finns enligt nuvarande bestämmelser. Detta innebär att arbetstidsminskningen skall uppgå till i genomsnitt fem timmar i veckan och att deltidarbete efter minskningen skall utföras minst 17 timmar per vecka. Med hänsyn till att det huvudsakligen är fråga om arbetstagare för vilka arbetstiden är reglerad genom den allmänna arbetstidslagen eller kollektivavtal föreslås vidare att den försäkrades arbetstid efter arbetstidsminskningen skall understiga arbetstiden i normalt heltidsarbete inom hans yrke med minst fem timmar per vecka. Bestämmelsen ersätter en liknande regel som f. n. finns intagen i riksförsäkringsverkets anvisningar.

Försäkrad som efter arbetstidsminskningen arbetar som rörelseidkare måste enligt utredningsförslaget utföra deltidarbetet kontinuerligt under året. Längre uppehåll i verksamheten, t. ex. mer än sex veckor, skall i princip medföra att arbetet inte anses delpensionsgrundande. För den som är arbetstagare skall deltidarbetet anordnas så att den genomsnittliga veckoarbetstiden, beräknad med hänsyn till förhållandena under en period om högst tre månader, motsvarar den till grund för delpensionen fastställda veckoarbetstiden i deltidarbetet. Om särskilda arbetsförhållanden föranleder det, skall dock undantag från den sistnämnda bestämmelsen kunna medges, t. ex. för sjömän.

Verket föreslår att underlaget för delpension till egenföretagare beräknas enligt följande. Inkomsten före arbetstidsminskningen bestäms i princip efter genomsnittet av den försäkrades ATP-poäng för de fem kalenderåren närmast före övergången till deltidarbete. Detta genomsnitt multipliceras med aktuellt basbelopp. I normalfallet anses företagarens inkomst efter övergången till deltidarbete utgöra hälften av den beräknade genomsnittsinkomsten. Om det emellertid kan anses utrett att hans deltidinkomst kommer att överstiga denna schablon, görs pensionsberäkningen i stället med utgångspunkt i den faktiska deltidinkomsten.

De som arbetar i uppdrag för annans räkning föreslås bli jämställda med arbetstagare inom delpensionsförsäkringen. En anställd företagsledare i ett s. k. låmansaktiebolag och honom närstående personer som är arbetstagare hos bolaget föreslås däremot med hänsyn till sina arbetsförhållanden bli jämställda med egenföretagare i fortsättningen. Den aktuella personkretsen bestäms genom en hänvisning till 35 § 1 a mom. kommunalskattelagen (1928:370).

Uppdragstagare antas i många fall kunna förete behövt pensionsintyg från uppdragsgivaren. I de fall detta inte är möjligt bör det enligt riksförsäkringsverket i första hand åligga uppdragstagaren själv att förete annan lämplig utredning. När det gäller uppdragstagare föreslås försäkringskassan vidare i vissa fall få använda sig av schabloner för beräkning av arbetstid enligt anvisningar som riksförsäkringsverket utfärdar.

För att en egenföretagare skall kunna få delpension måste han enligt verket själv på övertygande sätt styrka övergången till deltidsarbete. Bevisbördan i fråga om arbetsinsats före och efter minskningen skall således åvila den försäkrade. Det anses därvid nödvändigt att införa en mer omfattande uppgiftsplikt för företagare än som gäller för anställda. Egenföretagaren föreslås nämligen också få lämna uppgifter som kan ligga till grund för bedömningen av verksamhetens omfattning före och efter övergången till deltidsarbete. Som exempel på dylika omständigheter anges företagets omsättning och antal anställda. Vidare bör han enligt riksförsäkringsverket ange hur arbetstidsminskningen genomförs. Han kan t. ex. sälja eller eljest lägga ned viss del av verksamheten. Om verksamhetens omfattning inte minskar vid nedtrappningen, bör han ange på vilket sätt hans minskade arbetsinsats kompenseras, t. ex. genom annan arbetskraft. Verket anser att den försäkrades uppgifter bör kunna bestyrkas genom intyg av revisor, om sådan finns i företaget. Sköts företagets redovisning i stället av en bokförare med gott renommé, bör intyg från denne kunna accepteras. I andra fall bör den försäkrades uppgifter kunna bestyrkas genom intyg av t. ex. företagorganisation eller personer i förtroendeställning. Verket avser att efter samråd med centrala pensionsdelegationen utfärda anvisningar som närmare reglerar dessa frågor.

3.3 Andra delpensionsfrågor

Vissa grundläggande pensionsregler som f. n. återfinns i riksförsäkringsverkets anvisningar bör enligt verkets mening med vissa ändringar tas in i lagen om delpensionsförsäkring.

Lagen föreslås sålunda bli kompletterad bl. a. med en bestämmelse att arbetstidsminskningen skall ha skett tidigast under den månad då den försäkrade har fyllt 60 år för att kunna ge rätt till delpension. Vidare bör i lagen införas regeln att bedömningen av den försäkrades normala arbetstid före arbetstidsminskningen skall göras med hänsyn till förhållandena under en

tidsperiod som motsvarar det s. k. arbetsvillkorets ramtid av tolv månader.

När man fastställer en arbetstagares inkomstbortfall görs jämförelse med den sjukpenninggrundande inkomst som gäller för honom före resp. efter arbetstidsminskningen. Riksförsäkringsverket föreslår därvid att inkomsten före nedtrappningen vid pensionsberäkningen får fastställas utan tillämpning av den s. k. 30-dagarsregel som normalt gäller i fråga om ändring av sjukpenninggrundande inkomst. Därigenom kan dels vid beslut om delpension tas hänsyn till inkomståndring som sker mindre än 30 dagar före arbetstidsminskningen, dels göras omprövning av delpension enligt verkets anvisningar om arbetstidsminskningen har skett under tid för vilken lönen senare ändras genom retroaktivt verkande avtal. Omprövning avses dock inte ske om den leder till en minskning av delpensionen, vilket bl. a. skulle kunna bli fallet om inkomsten före arbetsminskningen låg över eller mycket nära inkomstgränsen 7,5 basbelopp.

I fråga om pensionsberäkning avser riksförsäkringsverket också att slopa den s. k. volymregeln i sina anvisningar (jfr avsnitt 2.4).

3.4 Beslutande och omprövning av pension

Riksförsäkringsverket erinrar om att förekommande avslag på ansökan om delpension måste beslutas av pensionsdelegation i försäkringskassan. Sådan prövning kan även ske i andra fall, t. ex. om den sökande begär det eller om den handläggande tjänstemannen anser bedömningen tveksam.

Enligt verkets mening är det inte motiverat att till pensionsdelegation hänskjuta ansökningar som måste avslås på grund av lätt konstaterbara fakta, t. ex. att ålders- eller ATP-villkoren inte är uppfyllda. Riksförsäkringsverket föreslår därför att verket bemyndigas föreskriva att vissa sådana ärenden kan avgöras av tjänsteman. Verket anser vidare att bifallsärenden i ökad omfattning bör prövas i delegation. Verket avser att utfärda kompletterande anvisningar även i denna fråga.

Liksom tidigare skall fastställd delpension kunna omprövas vid ändrade arbetsförhållanden. I fråga om anställda anför riksförsäkringsverket bl. a. att tillfälliga avvikelser som inte överstiger i genomsnitt en timme per vecka bör kunna lämnas utan beaktande. Är avvikelsen större skall den däremot liksom enligt nuvarande regler utjämnas senare. Om avvikelsen innebär en stadigvarande ändring av arbetstiden, skall pensionen omprövas. Dessa frågor avses liksom f. n. bli reglerade i verkets anvisningar. I anvisningarna kommer också att i enlighet med nuvarande regler tas in bestämmelser om hur ändrade inkomstförhållanden skall bedömas, liksom nya regler beträffande företagares arbets- och inkomstförhållanden.

3.5 Ikraftträdande och finansiering

Riksförsäkringsverket föreslår att de nya reglerna skall träda i kraft den 1 januari 1979. Vissa bestämmelser föreslogs dock träda i kraft tidigare.

Verket föreslår att utvidgningen av delpensionsförsäkringen till egna företagare finansieras genom egenavgifter som skall beräknas på samma underlag som företagarnas avgifter till sjukförsäkringen, dvs. i princip på nettointäkten av rörelsen. Egenavgiften föreslås bli debiterad efter samma uttagsprocent som arbetsgivaravgiften till delpensionsförsäkringen.

Den allmänna utvecklingen av delpensioneringen tyder enligt riksförsäkringsverket på att ett fondunderskott uppstår vid oförändrat avgiftsuttag. Underskottet beräknas i utredningsrapporten bli 61 milj. kr. vid 1978 års slut. Verket (majoriteten) föreslår därför att avgiften höjs från nuvarande 0,25 till 0,45 % av avgiftsunderlaget. Mot detta förslag reserverar sig SAF:s representant i verkets styrelse.

4 Remissyttrandena

4.1 Anslutning av egenföretagare till delpensionsförsäkringen

Riksförsäkringsverkets förslag att delpensionsförsäkringen skall omfatta även egenföretagare och uppdragstagare hälsas med tillfredsställelse av *Lantbrukarnas riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund* och *Sveriges folkpensionärers riksförbund*. Förslaget blir också tillstyrkt eller lämnat utan erinran av bl. a. *statens avtalsverk, statens personalpensionsverk, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svensk industriförening, Pensionärernas riksorganisation, Svenska personal-pensionskassan, Kooperationens pensionsanstalt, Svenska försäkringsbolags riksförbund* och *Folksam*.

Försäkringsdomstolen förutser betydande tillämpningssvårigheter när en försäkring som bygger på kontrollerad arbetstid och avtalad lön skall utvidgas till företagare m. fl. för vilka arbetstider i vissa fall inte kan mätas. Förvärvsinkomsterna utgörs i själva verket av deklarerade nettointkomster, som många gånger bestäms mera av bokföringen än av de faktiska inkomstförhållandena. Domstolen känner därför tvekan inför den föreslagna utvidgningen men finner sig dock av rättviseskäl och under förutsättning av solidarisk finansiering kunna tillstyrka förslaget, om man vid lagstiftningen kan bringa klarhet i de frågor som domstolen tar upp i sitt remissyttrande. Liknande synpunkter och reservationer lämnas av *LO, TCO* anser kontrollsvårigheterna vara så stora att egenföretagarna från rättvisesynpunkt måste utgöra ett eget premiekollektiv om de skall omfattas av delpensionslagen. Betydande tillämpningssvårigheter förutses även av andra remissinstanser, bl. a. av *försäkringsinspektionen* och *Försäkringskassaförbundet*. Förbundet

förklarar sig dessutom avstå från att ta ställning i själva anslutningsfrågan.

Riksrevisionsverket, som i princip tillstyrker en utsträckning av försäkringen, anser att utformningen av egenföretagarnas delpensionssystem bör övervägas närmare. Verket skisserar därvid en modell som bygger på principerna för s. k. förtida uttag av ålderspension och menar att en sådan lösning bör prövas och vägas framför allt mot de betydande svårigheter att kontrollera egenföretagarnas inkomster och arbetstider som anses förenade med riksförsäkringsverkets förslag. Liknande tankar förs fram av *Sveriges folkpensionärers riksförbund*.

Även *SAF* erinrar om egenföretagarnas speciella arbetsförhållanden och de problem som uppstår vid en delpensionering. *SAF* har i och för sig intet att invända mot en utsträckning av försäkringen men anser att frågan behöver utredas ytterligare. Föreningen framhåller att det för vissa fria yrkesutövare torde bli helt omöjligt att förebringa behövlig bevisning och att det därför finns risk att reformen kommer att uppfattas som en chimär. Det finns också grupper av företagare för vilka den föreslagna delpensionen anses passa mycket dåligt, t. ex. sådana som har stora fasta kostnader i rörelsen.

SAF framhåller också att det i stället för att diskutera en vidgning av delpensioneringen skulle ha mera realism över sig att diskutera åtgärder som på sikt begränsar kostnadsutvecklingen inom pensionssystemet. I fråga om dagens många delpensionärer erinrar föreningen vidare att nuvarande marginalskatter innebär att deltidsarbete jämte delpension normalt ger nära nog samma inkomst efter skatt som heltidsarbete. Det finns därför knappast någon ekonomisk stimulans att fortsätta med heltidsarbete fram till 65 års ålder. En annan faktor sägs vara att arbetsgivarna under de senaste årens svaga konjunkturer har sett delpensioneringen som en möjlighet att begränsa arbetsstyrkan. Det finns enligt *SAF* anledning att känna oro inför denna utveckling. Liknande uttalanden görs av *Svensk industriförening* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser det däremot ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt viktigt att man kan finna former för en kombination mellan deltidsarbete och delpension för fler grupper än som f. n. har rätt till det.

4.2 Särbestämmelser för egenföretagare m. m.

Försäkringsdomstolen delar i likhet med *LO* riksförsäkringsverkets uppfattning att egenföretagare inte kan anslutas till delpensionsförsäkringen på samma villkor som gäller för anställda. Med hänvisning till vad de båda remissinstanserna har anfört i föregående avsnitt om företagarnas arbetsförhållanden stryker de under verkets uttalande att anslutningen bör ske med försiktighet. *Riksrevisionsverket* finner det från principiell synpunkt önskvärt att enhetliga regler får gälla så långt det är möjligt. I vart fall bör alla företagare behandlas lika oavsett företagsform. *Försäkringskassförbundet*, *Svenska*

kommunförbundet, *Svenska personal-pensionskassan*, *Kooperationens pensionsanstalt* och *Folksam* instämmer i verkets åsikt om behovet av särbestämmelser och de fyra senare remissinstanserna finner de föreslagna reglerna i stort sett väl avvägda. Sådana positiva omdömen lämnas också av *Lantbrukarnas riksförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation* och *Sveriges köpmannaförbund*. Industriorganisationen anför vidare att specialreglerna bör bygga på motsvarande principer inom arbetslöshetsförsäkringen. Köpmannaförbundet tillägger att det knappast torde vara möjligt att på förhand beräkna den fulla effekten av förslagen men att de i princip ändå bör godkännas. Förbundet anser det därvid angeläget att ändringar snabbt kan göras om det visar sig att reformen inte får avsedd effekt.

4.2.1 Villkor för försäkring

I fråga om arbetsvillkor och villkor om tio poängår och gällande försäkring för ATP instämmer bl. a. *riksrevisionsverket* i förslaget. Företagarorganisationerna kritiserar emellertid det förordade sambandet med ATP. *Lantbrukarnas riksförbund* kan t. ex. inte finna något avgörande argument för att från delpensioneringen utesluta egenföretagare som har anmält undantagande från ATP. Även *Svenska företagares riksförbund*, *Svensk industriförening* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation* är kritiska. Hantverksorganisationen anser att riksförsäkringsverket borde ha undersökt möjligheterna att ta med även denna företagargrupp, och industriföreningen vill ha en snabb utredning huruvida någon form av dispensystem kan införas.

Vad gäller villkoret om tio poängår inom ATP kan *Lantbrukarnas riksförbund* inte acceptera att detta skall diskvalificera dem som tidigare har haft undantagande från ATP. Förbundet vill därför införa en övergångsregel som även tar hänsyn till år då s. k. undantagandepoäng har beräknats för egenföretagaren. Även *Svenska företagares riksförbund* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation* avvisar förslaget beträffande dem som tidigare har återkallat ett undantagande eller som med stöd av en av organisationerna föreslagen övergångsregel i reformen återinträder inom exempelvis tre eller sex månader. Hantverksorganisationen begär också att riksförsäkringsverket ges i uppdrag att snabbt utreda hur reformen med hjälp av schablonregler även kan få omfatta egenföretagares make som hjälper till i rörelsen. Medhjälpande make har nämligen först fr. o. m. 1977 års taxering själv beskattats för rörelseinkomst och kunnat få egna ATP-poäng. *Svensk industriförening* anser att en övergångsbestämmelse i ämnet bör tas in i riksförsäkringsverkets tillämpningsföreskrifter.

4.2.2 Närmare förutsättningar för pension

Förslaget att egenföretagare måste minska sin arbetstid med minst hälften och därefter arbeta minst 17 timmar i veckan godtas av *Lantbrukarnas*

riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Svensk industriförening, Sveriges hantverks- och industriorganisation och Sveriges köpmannaförbund. Hantverksorganisationen anser dock att möjlighet till dispens bör finnas för den som kan anföra särskilda skäl för annan arbetstidsminskning. Även *riksrevisionsverket* ifrågasätter om inte viss valfrihet borde kunna medges. Enligt verket måste alla arbetstidsminskningar ändå kontrolleras på samma sätt, och även önskemål om likställighet talar för att tillämpa samma regler som gäller för anställda. De skäl som riksförsäkringsverket anför mot en enhetlig reglering anses dock rimliga. *Svenska personal-pensionskassan* delar helt riksförsäkringsverkets uppfattning att arbetstagarnas fingeraderade nedtrappningsskala inte kan användas av företagarna och tillstyrker förslaget. *S:AF* anmärker att en minskning av arbetstiden med hälften i vissa fall kan medföra att rörelsen inte längre ger någon vinst.

I fråga om kraven på minskning av arbetstid finner *försäkringsdomstolen* att ett system med skilda regler för olika slags förvärvsarbete kan fungera utan komplikationer endast om blandfall inte förekommer. Med utgångspunkt i förslaget att allt förvärvsarbete skall grunda rätt till delpension uttalar domstolen tveksamhet i detta avseende och anser att andra vägar bör prövas.

Att den som efter arbetstidsminskningen har s. k. blandad inkomst skall behandlas som rörelseidkare lämnas i allmänhet utan erinran av remissinstanserna och biträds bl. a. av *Lantbrukarnas riksförbund*. *Försäkringsdomstolen* har förståelse för förslaget men påpekar att det jämfört med dagens regler om bisyssla innebär en påtaglig försämring för arbetstagare som dessutom driver mindre jordbruk eller rörelse. Domstolen finner därför att det bör övervägas om inte en arbetstagare skulle kunna få ha kvar vissa sådana biinkomster, vilket också antas ge administrativa fördelar. Domstolen påpekar vidare att den som har trappat ned till ett blandat deltidsarbete torde kunna förlora den rätt till stöd vid arbetslöshet som kravet på 17 timmars deltidsarbete avser att garantera. Även *riksrevisionsverket* anser att konsekvenserna av att slopa nuvarande regler om bisyssla inte har redovisats tillfredsställande. Bl. a. *LO* och *Försäkringskassaförbundet* tillstyrker däremot att de reglerna utgår.

Försäkringskassaförbundet instämmer i vad riksförsäkringsverket har anfört i fråga om förläggning av deltidsarbete för arbetstagare, uppdragstagare och egenföretagare.

Riksrevisionsverket anser att arbetstiden vid delpension i princip bör vara jämnt fördelad under året och att likställighetsskäl talar för att samma beräkningsperiod för utfört deltidsarbete används för alla förvärvsarbetande. *Svenska kommunförbundet* anser också att det för alla måste krävas att deltidsarbetet bedrivs kontinuerligt, om inte alldeles särskilda skäl motiverar annat. *Svenska personal-pensionskassan* säger sig inte ha något att invända mot utredningsförslaget att fördelningen mellan arbete och ledighet skall regleras hårdare än f. n.

Vad gäller kravet att egenföretagare måste utföra deltidarbete kontinuerligt under en tolv månadersperiod påpekar *försäkringsdomstolen* att försäkringen kommer att stå öppen för arbetstagare med säsongarbete men inte för rörelseidkare med motsvarande arbete. Med erinran om att riksförsäkringsverket inte vill tillåta egenföretagarna mer än sex veckors avbrott i deltidarbetet ifrågasätter domstolen om det angivna motivet har bärkraft. Det skulle vidare uppstå en påtaglig försämring för säsongarbetande arbetstagare som har bisysslor. Domstolen anser därför att dessa frågor bör bli föremål för närmare överväganden. Förslagen kritiserar också av *Lantbrukarnas riksförbund*, *Svenska företagens riksförbund*, *Svensk industriförening* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*. Bland remissinstanser som godtar förslagen finns *Sveriges hantverks- och industriorganisation* och *Sveriges köpmannaförbund*.

I fråga om anställdas deltidarbete hänvisar *försäkringsdomstolen* till socialförsäkringsutskottets av riksdagen godtagna betänkande 1976/77:24. Med utgångspunkt i detta anser domstolen att riksförsäkringsverkets förslag om en tremånadersperiod för beräkning av genomsnittlig arbetstid för anställda är för långtgående. Domstolen kan vidare inte avgöra om verket har avsett att det skall vara möjligt att koncentrera arbetstiden till en kort del av tremånadersperioden. Om så är fallet, finner domstolen att förslaget står i strid mot riksdagens uttalande. En tremånadersprövning tillstyrks däremot av bl. a. *LO*, som tillägger att eventuellt undantag från tremånadersberäkningen med hänsyn till arbetsförhållandena i det enskilda fallet måste vara tillstyrkt av den fackliga huvudorganisationen. Även *SAF* lämnar förslaget utan erinran.

4.2.3 Beräkning av pension

Förslaget att egenföretagares delpension skall beräknas på grundval av skillnaden mellan å ena sidan tidigare inkomst enligt genomsnittlig ATP-poäng för de fem senaste åren och å andra sidan antingen schablonmässigt hälften av den inkomsten eller faktisk högre deltidsinkomst blir tillstyrkt eller lämnat utan erinran av många remissinstanser, bl. a. av *Svensk industriförening*. *Sveriges köpmannaförbundet* vill dock förkorta femårsperioden till tre år, medan *Försäkringskassaförbundet* anser att en förlängning av perioden bör övervägas.

Lantbrukarnas riksförbund har däremot starka invändningar mot den föreslagna beräkningen av heltidsinkomsten och anser att denna liksom för anställda skall bestämmas av den sjukpenninggrundande inkomsten. I andra hand kan förbundet tänka sig att man liksom vid ATP-beräkning med s. k. antagandepoäng använder medelinkomsten för de två bästa av de fyra senaste åren. Den sistnämnda lösningen föreslås även av *Svenska företagens riksförbund*. Enligt *Sveriges hantverks- och industriorganisation* bör man i stället med förebild från egenföretagarnas arbetslöshetskassor utgå från den

högsta av de senaste tre årens ATP-grundande inkomster, vilket dock kan få ersättas med en genomsnittsberekening om dessa inkomster varierar betydligt. *Försäkringsdomstolen*, som inte motsätter sig riks-försäkringsverkets förslag, för också fram alternativet med arbetslöshetskassornas metod.

Vad åter gäller förslaget om schablonberäkning av deltidssinkomsten anser *Sveriges hantverks- och industriorganisation* att försäkringskassan efter särskild prövning även bör kunna ta hänsyn till en deltidssinkomst som understiger schablonbeloppet. *Svenska personal-pensionskassan* anser att schablonen för deltidssinkomst inte bör överges, inte ens i fall där arbetstidsminskningen överstiger 50 % med bred marginal.

4.2.4 Uppdrag, fåmansföretag m. m.

Riks-försäkringsverkets förslag att inom delpensionsförsäkringén jämställa uppdragstagare med arbetstagare tillstyrks av *riksrevisionsverket*, *Landstingsförbundet*, *Kooperationens pensionsanstalt* och *Folksam*. Förslaget lämnas också utan erinran av bl. a. *statens avtalsverk*, *Försäkringskassaförbundet* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation*. *Svenska kommunförbundet* har inte heller något att invända men vill dock fästa uppmärksamhet på att förslaget för förbundets del huvudsakligen avser kommunala förtroendeuppdrag. Det väntas därvid i många fall bli svårt att ange arbetstider m. m. Förbundet utgår från att särskilda tillämpningsföreskrifter kommer att bli nödvändiga. *Riksrevisionsverket* anser liksom riks-försäkringsverket att arbetstiden för uppdragstagare kan behöva beräknas schablonmässigt i vissa fall. *Försäkringsdomstolen* menar att någon normal arbetstid enligt reglerna för anställda inte kan fastställas beträffande uppdrag. Domstolen finner det också önskvärt att lagstiftaren tar ställning till hur behövlig beräkning av genomsnittstid bör göras.

Förslaget att företagsledare i fåmansaktiebolag skall behandlas som rörelseidkare liksom enligt kommunalskattelagen tillstyrks eller godtas av bl. a. *riksrevisionsverket*, *Försäkringskassaförbundet*, *Svenska personal-pensionskassan*, *Lantbrukarnas riksförbund*, *Svenska företagens riksförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Svensk industriförening* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation*. De två senare företagarorganisationerna avstyrker dock anslutande förslag beträffande företagsledarens närstående. *Försäkringsdomstolen* och *riksskatteverket* förordar att särreglerna sträcks ut även till andra fåmansföretag enligt kommunalskattelagen än aktiebolag.

Riksskatteverket undrar om försäkringén även skall omfatta delägare i handelsbolag eller kommanditbolag samt inkomst av fastighet eller av rörelse i utlandet. Verket påpekar också att kontrollproblem kan uppstå i fråga om makar som gemensamt driver rörelse eller jordbruk.

4.2.5 Ansökan om pension

Som har nämnts i avsnitt 4.1 förutser många remissinstanser betydande kontrollsvårigheter i fråga om underlag för delpension till egenföretagare. *Försäkringsdomstolen* delar liksom övriga remissinstanser riksförsäkringsverkets uppfattning att bevisskyldigheten i fråga om rätt till delpension bör åvila den försäkrade. Enbart dennes egna uppgifter anser domstolen därvid inte kunna godtas som beslutsunderlag. Domstolen påpekar att för anställda finns lagbestämmelser om hur en ansökan skall styrkas och menar därför att lagtexten i enlighet med verkets uttalanden i ämnet bör kompletteras med krav på att rörelseidkare och uppdragstagare alltid skall lämna intyg från ojävig person eller organisation som har god kännedom om den försäkrades arbetsförhållanden.

Det måste också enligt bl. a. *LO:s* mening krävas att företagarna helt och fullt kan bevisa de grundläggande förhållandena. Som har nämnts tidigare anser även *SAF* en beviskyldighet principiellt riktig men finner att den i vissa fall torde bli omöjlig att fullgöra. Under förutsättning att uppgiftsskyldigheten inte skall fullgöras med tätare intervall än för anställda har *Lantbrukarnas riksförbund* i princip intet att invända mot de föreslagna reglerna. Även *Sveriges hantverks- och industriororganisation* anser de förordade principerna riktiga. När det gäller de närmare beviskraven bör enligt organisationen utgångspunkten vara de motsvarande krav som ställs av arbetslöshetskassorna.

Riksrevisionsverket framhåller betydelsen av att uppgiftsskyldigheten utformas på ett administrativt enkelt och så långt möjligt enhetligt sätt. Enligt verkets mening blir det svårt för de personer som skall bestyrka uppgifterna att kontrollera rörelseidkarnas arbetstidsminskning, och bestyrkandet måste till väsentlig del grundas på företagarens egna uppgifter. Riksrevisionsverket avstyrker att sådant intyg lämnas av rörelsens revisor, eftersom detta torde strida mot revisorns ställning.

4.3 Andra delpensionsfrågor

Riksförsäkringsverkets förslag att föra över vissa grundläggande regler från verkets anvisningar till delpensionslagen tillstyrks bl. a. av *Landsstingsförbundet*, *Svenska kommunförbundet* och *SAF*. *Försäkringsdomstolen* vill gå längre och anser att alla grundläggande förmånsregler bör meddelas i lagen och inte genom senare föreskrifter eller anvisningar. Den enskilde skulle då lättare kunna bedöma sin rätt till pension, och myndigheterna skulle också lättare kunna få en enhetlig rättstillämpning med utgångspunkt i statsmaktarnas motivuttalanden till lagtexten. I detta sammanhang betonar *LO* vikten av att den centrala pensionsdelegation som har knutits till riksförsäkringsverket även i fortsättningen ges starka möjligheter till inflytande över lagens tillämpning.

Riksrevisionsverket och Försäkringskassförbundet ger särskilt stöd åt förslaget om lagreglering av att försäkrads normala arbetstid före arbetsminskningen skall bestämmas med hänsyn till hans arbetsförhållanden under den tidsperiod som gäller för det s. k. arbetsvillkoret, dvs. i princip för de senaste tolv månaderna. Svenska kommunförbundet anser däremot att den observationsperioden är alltför kort i fråga om normal arbetstid och att den kan leda till resultat som enligt förbundets mening inte stämmer överens med grundtankarna bakom delpensionsreformen. Detta sägs t. ex. gälla beträffande den som efter en livslång halvtidstjänst ökar till full arbetstid vid 59 års ålder och sedan efter ett år söker delpension från den heltidstjänsten. I likhet med vad som föreslås för egenföretagare bör enligt förbundet i stället de senaste årens uppgifter om ATP-grundande inkomst kunna vara till ledning. Även Landstingsförbundet ifrågasätter en skärpning av hithörande bestämmelser och påpekar att förbundets kompletterande pensionsavtal tar hänsyn till arbetstagarens sysselsättningsgrad under hela anställningstiden (en s. k. tjänstetidsfaktor).

Att man i fråga om inkomstberäkning för arbetstagare inte längre bör ta hänsyn till den s. k. 30-dagarsregeln för inkomständering vid jämförelse med sjukpenninggrundande inkomsten godtas av remissinstanserna och tillstyrks bl. a. av försäkringsdomstolen, riksrevisionsverket och Försäkringskassförbundet. Enligt förbundet har regeln orsakat kassorna mycket arbete och ett slopande av den skulle därför underlätta utredningsarbetet. Försäkringsdomstolen anser att lagändringen bör kompletteras med vissa bestämmelser till förhindrande av spekulation.

Riksförsäkringsverkets avsikt att möjliggöra omprövning av delpension i samband med löneavtal som även innebär retroaktiv lönehöjning för tiden då arbetsminskningen gjordes får också stöd av remissinstanserna. Bland dem som uttryckligen tillstyrker finns riksrevisionsverket, Försäkringskassförbundet, I.O, TCO och Lantbrukarnas riksförbund. TCO vill dessutom att den nya möjligheten till omprövning skall gälla retroaktivt från delpensioneringens början den 1 juli 1976. Svenska personal-pensionskassan anser i motsats till utredningsförslaget att delpensionen i förekommande fall även bör kunna justeras nedåt i samband med retroaktiv lönehöjning, dock först fr. o. m. den tidpunkt då lönehöjningen blir känd och utan återbetalningsskyldighet. Också SAF vill att omprövning skall kunna göras även i sänkande riktning. Statens personalpensionsverk påpekar däremot att detta i vissa fall kan medföra omräkning och höjning av statlig kompletteringspension, vilket skulle innebära ett betydande merarbete för verkets del. En remissinstans, nämligen Sveriges hantverks- och industriorganisation, avstyrker utredningsförslaget helt och anför:

När det gäller att ta hänsyn till retroaktiv lön finns det emellertid anledning till tveksamhet. Det kan visserligen vid stora retroaktiva löneökningar bli inte helt oväsentliga belopp för den enskilde. Samtidigt måste man enligt SHIO:s

uppfattning ta hänsyn till att just i dessa fall motsvaras större delen av den retroaktiva lönehöjningen av prishöjningar. För att man över huvud taget skall kunna överväga att ta hänsyn till dessa retroaktiva lönehöjningar måste man också ta hänsyn till den inflation som lönehöjningen orsakar. Det är inte helt klart om Riksförsäkringsverket menar att så skall vara fallet. Hänsyn bör således tagas till konsumentprisindex för den månad då den retroaktiva lönehöjningen betalas ut. För en slutgiltig bedömning behövs en bättre uppskattning av vad den föreslagna förändringen betyder i kronor för de delpensionerade och vad kostnaderna är att administrera förslaget. Det finns vidare anledning att fråga om inte delpensionsförsäkringen redan i dagsläget är så gynnsam för arbetstagarna att denna marginella förbättring inte är nödvändig.

Att riksförsäkringsverket avser att slopa den inkomstbegränsande "volymregeln" i sina anvisningar uppmärksammas positivt av *LO* och *Försäkringskassaförbundet*. Förbundet uppger att detta kommer att medföra en smidigare och enklare handläggning av delpensionsärendena. *Svenska personpensionskassan* uttalar motsvarande tillfredsställelse beträffande sina ärenden.

SAF anser att delpensionsförsäkringen i likhet med sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen även bör kunna ersätta inkomstbortfall i skiktet över 7,5 basbelopp genom att ge en proportionellt beräknad förmån upp till den summan. Detta skulle inte belasta samhällsekonomin utan bara innebära en mera rättvis fördelning mellan lagstadgad och avtalsreglerad delpension. *Svenska företagens riksförbund* framhåller att den gjorda begränsningen till 7,5 basbelopp kan innebära nackdelar för vissa rörelseidkare och att det inte är lika lätt för dem att på annat sätt få delpension för högre inkomster. Detta måste enligt förbundet beaktas i delpensionslagen eller skattelagstiftningen.

TCO erinrar om att de som delpensioneras vid skilda tidpunkter under ett kalenderår får olika stora pensioner beroende på inflation och basbelopp. Detta anser *TCO* inte tillfredsställande. Eftersom lönen normalt justeras endast en gång om året, bör därför bara ett basbelopp användas för ett kalenderår, lämpligen basbeloppet för januari liksom inom *ATP*.

LO anser att riksförsäkringsverkets anvisningar behöver ses över på vissa punkter. *LO* finner det t. ex. otillfredsställande för arbetstagarna att tillfälliga tjänstledigheter och korta anställningsuppehåll skall påverka beräkningen av normal arbetstid och normal inkomst. Nuvarande tillämpning sägs leda till orättvisor mellan olika grupper av anställda. *LO* finner det vidare angeläget att knyta tillämpningen närmare till det regelsystem som gäller inom arbetslöshetsförsäkringen, så att bl. a. anställda med säsongarbete kan tillgodoräknas arbetslös tid under vilken de står till arbetsmarknadens förfogande. *LO* bifogar i dessa frågor ett yttrande från Svenska byggnadsarbetareförbundet. *LO* förordar slutligen också att regelbunden övertidsersättning blir delpensionsgrundande om den har utgått under en längre tid. Några av dessa synpunkter förs även fram av *Folksam* och *Kooperationens pensionsanstalt*. *Försäkringsdomstolen* framhåller att hela frågan om övertids-

arbete och övertidsersättning kommer i ett nytt läge i den föreslagna reformen.

Riksskatteverket erinrar om att verket tidigare har föreslagit regeringen (budgetdepartementet) att avdrag för preliminär skatt skall kunna göras på anställds delpension även när pensionen inte utgör hans huvudsakliga inkomst av tjänst. Avdrag föreslogs ske schablonmässigt med 40 % på delpension som inte är huvudinkomst. Delpensionär som har huvudinkomst av rörelse eller jordbruk bör regelmässigt betala preliminär B-skatt. Något skatteavdrag görs då inte. Riksskatteverket har inte funnit anledning att föreslå någon ändring i detta avscende.

4.4 Beslutande och omprövning av pension

Riksrevisionsverket m. fl. remissinstanser har intet att erinra mot föreslagen fördelning av befogenheten att besluta i delpensionsärenden mellan tjänsteman och pensionsdelegation. *Försäkringskassaförbundet* anser dock att ärenden, där genomsnittsberäkning av arbetstid och inkomst i större utsträckning påverkar delpensionen negativt, regelmässigt bör prövas i delegation. Förbundet påpekar också att reformen medför ökat personalbehov hos försäkringskassorna.

LO, Folksam och Kooperationens pensionsanstalt anser att det i fråga om egenföretagares delpension måste ske en kontinuerlig uppföljning för att kontrollera att pensionsförhållandena inte har ändrats. *Riksrevisionsverket* finner det motiverat att ha en lagreglerad skyldighet att underrätta försäkringskassan om omständigheter som kan påverka utgående pension men ifrågasätter huruvida det är nödvändigt att arbetstagare och egenföretagare lämnar uppgifter varje kvartal. Enligt verket bör det i stället prövas om uppgiftsplikten kan inskränkas till att gälla en gång om året och vid tillfällen när det har skett ändringar av betydelse för pensionen. Verket ifrågasätter vidare om en egenföretagare kan lämna tillförlitliga inkomstuppgifter för annan period än rörelsens räkenskapsår. *Försäkringskassaförbundet* anmärker att nuvarande efterkontroller innebär ett omfattande arbete som endast i undantagsfall påvisar några avvikelser. De försäkrade blir också ofta irriterade över de upprepade kontrollerna. Därför ifrågasätter även *Försäkringskassaförbundet* om inte intervallerna kan förlängas. Efterkontrollen anses därvid också kunna göras effektivare och meningsfullare.

Lantbrukarnas riksförbund förutsätter att företagare inte skall fullgöra uppgiftsskyldighet med kortare intervall än anställda och instämmer i riksförsäkringsverkets åsikt att tillfälliga mindre arbetstidsavvikelser med i genomsnitt en timma i veckan inte bör föranleda omprövning av delpensionen.

Förbundet framför vidare synpunkter i fråga om omprövning vid inkomständringar, liksom *Svenska företagares riksförbund, SAF* och *försäkringsdomstolen*, som helst ser att regelsystemet för omprövning blir lagreglerat.

4.5 Ikraftträdande och finansiering

Remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan erinran att egenföretagare och uppdragstagare ansluts till delpensionsförsäkringen redan den 1 januari 1979. Även ikraftträdandet av övriga ändringar i pensionsreglerna godtas i allmänhet. *Försäkringskassförbundet* understryker dock vikten av att kassorna ges tillräcklig tid för administrativa förberedelser. Sådana frågor och behovet av anvisningar, utbildning och information påtalas även av andra remissinstanser. *Lantbrukarnas riksförbund* anser det angeläget att den föreslagna tidsplanen kan hållas.

Förslagen i finansieringsfrågan tillstyrks eller lämnas utan erinran av bl. a. *försäkringsinspektionen*, *riksrevisionsverket*, *LO*, *Lantbrukarnas riksförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Kooperationens pensionsanstalt* och *Folksam*. *Svenska kommunförbundet* vill trots kommunernas besvärliga ekonomiska läge inte motsätta sig förslagen avgiftshöjning.

Landstingsförbundet föreslår att det exempelvis efter tre år görs en översyn av finansieringen i fråga om olika kategorier försäkrade. Även *försäkringsinspektionen*, *LO*, *Kooperationens pensionsanstalt* och *Folksam* finner det angeläget att riksförsäkringsverket nogga följer utvecklingen av pensionskostnaderna och avgifterna för de olika grupperna. *TCO*, som tillstyrker den föreslagna avgiftshöjningen, menar däremot att egenföretagarna redan från början måste utgöra ett särskilt premiekollektiv med egen pensionsfond.

SAF motsätter sig bestämt att försäkringsavgiften höjs. Föreningen anför att företagen i nuvarande samhällsekonomiska läge saknar förutsättningar att bära ett ökat avgiftsuttag och menar därför att statsmakterna i stället får välja mellan att begränsa gjorda åtaganden eller söka andra finansieringskällor. Även *Svensk industriförening* anser att ett beslut om avgiftshöjning bör anstå med hänsyn till rådande konjunkturläge. *Svenska företagares riksförbund* avråder också från att nu ålägga företagen ytterligare avgifter och menar att tiden snart är mogen för en återgång till att dela avgiftsbördan mellan löntagare och arbetsgivare. Förbundet anser dock att avgiftshöjningen kan godtas i den mån motsvarande sänkning görs av någon annan arbetsgivaravgift. I annat fall bör beräknat fondunderskott täckas med förskotterade statsmedel.

5 Föredraganden

5.1 Allmänna synpunkter

Vi har sedan den 1 juli 1976 en rörlig pensionsålder mellan 60 och 70 år inom det allmänna pensionssystemet. Som ett led i den reformen infördes en helt ny socialförsäkring för delpension i kombination med deltidsarbete (prop. 1975:97, Sfu 1975:15, rskr 1975:222). Delpensionsförsäkringen, som nu gäller för anställda, syftar till att ge möjlighet till en mjuk övergång från arbete till

ålderspension genom en nedtrappning av arbetsinsatsen under de sista yrkesverksamma åren. Försäkringen gäller vid deltidsarbete mellan 60 och 65 års ålder.

De grundläggande bestämmelserna finns i lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring, DPL. Försäkringen är alltså fristående från lagen (1962:381) om allmän försäkring, AFL. Närmare föreskrifter om delpensionsförsäkringen har meddelats av riksförsäkringsverket.

För att vara försäkrad skall man som anställd ha haft pensionsgrundande inkomst inom den allmänna försäkringen för tilläggspension (ATP) under minst tio år fr. o. m. 45 års ålder. Dessutom förutsätts att man uppfyller det s. k. arbetsvillkoret enligt reglerna för det allmänna arbetslöshetsstödet. Det innebär att man i princip skall ha arbetat under minst fem av de senaste tolv månaderna. Vid delpensioneringen skall arbetstiden minska med minst fem timmar i veckan, och deltidsarbetet skall omfatta minst 17 timmar i veckan. Delpensionen ersätter i princip 65 % av det inkomstbortfall som följer av arbetstidsminskningen. Den försäkrades disponibla inkomster efter skatt blir därvid normalt 85–90 % av hans tidigare heltidslön. Liksom andra socialförsäkringar administreras delpensionsförsäkringen i första instans av de allmänna försäkringskassorna och finansieras genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna.

Inom ramen för ett uppdrag av regeringen att följa och redovisa erfarenheterna av den nya försäkringen har riksförsäkringsverket avgett rapporten (Ds S 1977:9) Översyn av delpensionsförsäkringen. I rapporten föreslås främst att försäkringen skall sträckas ut till egna företagare och uppdragstagare och således omfatta alla förvärvsarbetande. Riksförsäkringsverket förordar vidare vissa justeringar i arbetstagarnas pensionsregler samt en höjning av de arbetsgivaravgifter som finansierar nuvarande försäkring och en ny motsvarande egenavgift för de självständiga företagarna.

Som bl. a. Landsorganisationen i Sverige (LO) har anfört vid remissbehandlingen av rapporten har arbetstagarnas möjligheter till delpension visat sig fylla ett stort behov och kanske utgjort det mest betydelsefulla inslaget i det system för rörlig pensionsålder som infördes år 1976. Systemet består i övrigt av vidgad förtidspensionering före 65 års ålder och förtida eller uppskjutet uttag av hel eller halv ålderspension mellan 60 och 70 års ålder. Erfarenheterna av den nya delpensionsförsäkringen synes också i allt väsentligt vara goda.

Riksförsäkringsverkets förslag till utvidgning och justering av delpensionsförsäkringen har i stort vunnit anslutning vid remissbehandlingen. Flertalet remissinstanser tillstyrker det i huvudsak eller har inte några principiella erinringar, även om invändningar görs i enskilda frågor. Också jag anser att verkets förslag bör läggas till grund för lagstiftning. Jag kommer i det följande att ta närmare ställning till de olika delarna i verkets förslag.

5.2 Anslutning av egenföretagare till delpensionsförsäkringen

Riksförsäkringsverket anför att de behov av att kunna minska arbetsinsatsen vid högre ålder som delpensionsförsäkringen skall tillgodose torde föreligga också för många egenföretagare i samma utsträckning som för anställda. En anslutning av egenföretagarna till delpensionsförsäkringen anses medföra att även uppdragstagare hör tas med. Riksförsäkringsverket förutser betydande svårigheter om en försäkring som bygger på samband mellan kontrollerad arbetstid och avtalad lön skall utvidgas till egna företagare och liknande grupper. Å andra sidan anses bl. a. sociala skäl tala för en sådan utsträckning. Verket förordar därför att försäkringen vidgas till alla förvärvsarbetande, men att det sker med stor försiktighet.

Riksförsäkringsverkets förslag att delpensionsförsäkringen även skall omfatta egenföretagare och uppdragstagare hälsas med tillfredsställelse av Lantbrukarnas riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges folkpensionärers riksförbund. Utvidningen av försäkringen blir också tillstyrkt eller lämnad utan erinran av bl. a. statens avtalsverk, statens personalpensionsverk, arbetsmarknadsstyrelsen, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svensk industriförening, Pensionärernas riksförbund, Svenska försäkringsbolags riksförbund och Folksam.

Försäkringsdomstolen förutser betydande tillämpningssvårigheter och känner därför tvekan inför den föreslagna utvidgningen. Domstolen finner sig dock av rättviseskäl böra tillstyrka förslaget, under förutsättning att man vid lagstiftningen kan bringa klarhet i de frågor som domstolen tar upp i sitt remissyttrande. Liknande tillstyrkan med reservationer lämnas av LO. TCO anser kontrollsvårigheterna så stora att egenföretagarna ur rättvisesympunkt måste utgöra ett eget premiekollektiv om de skall omfattas av delpensionslagen. Betydande tillämpningssvårigheter förutses även av andra remissinstanser.

Riksrevisionsverket, som i princip tillstyrker en utsträckning av försäkringen, anser att man bör överväga en modell som bygger på principerna för s. k. förtida uttag av ålderspension. Detta ifrågasätts även av Sveriges folkpensionärers riksförbund. SAF har inte några principiella invändningar mot att egenföretagarna skall få rätt till delpension men anser att frågan behöver utredas ytterligare.

För egen del finner jag det angeläget att även egna företagare får rätt till delpension. Liksom de anställda har en egen företagare behov av att kunna minska arbetstiden under de sista yrkesverksamma åren. Jag är medveten om de svårigheter som möter när en försäkring som har utformats med inriktning på anställda skall sträckas ut även till andra förvärvsarbetande. Dessa svårigheter bör dock inte överdrivas. Riksförsäkringsverkets förslag, som i princip godtas av remissinstanserna, visar att en anslutning av egenföretagare

m. fl. är möjlig med hjälp av vissa schablonregler, och utredningsförslaget utgör enligt min mening en god grund för en vidgning av försäkringen. Därigenom skulle t. ex. småföretagare, jordbrukare och fiskare få rätt till delpension.

Som riks försäkringsverket har funnit bör delpensionsförsäkringen också gälla för uppdragstagare. Uppdraget står ibland anställningen nära, och en uppdragstagare är ofta socialt och ekonomiskt i samma situation som en arbetstagare. För många är uppdraget närmast en bisyssla, t. ex. för olika förtroendemän som nämndledamöter och övervakare. Uppdrag kan också utföras inom ramen för en rörelse.

En utvidgning av delpensioneringen till alla förvärvsarbetande innebär ett ytterligare steg mot ökad samordning och enhetlighet inom socialförsäkringslagstiftningen, som därefter kommer att omfatta arbetstagare, egenföretagare och uppdragstagare på i allt väsentligt samma villkor. Jag vill härvid erinra om den betydelsefulla utsträckning av arbetsskadeförsäkringen till egenföretagare och uppdragstagare som riksdagen beslöt i april 1977 (prop. 1976/77:64, SfU 1976/77:21, rskr 1976/77:201).

Jag föreslår således att delpensionsförsäkringen i princip får omfatta även egenföretagare och uppdragstagare och tar i det följande upp vissa särbestämmelser som behövs för en sådan anslutning. Jag vill tillägga att det torde finnas yrkesgrupper för vilka det föreslagna pensionssystemet kan komma att passa mindre väl. Detta är emellertid ofrånkomligt i vart fall i ett inledningskede. Jag vill vidare erinra om att riks försäkringsverket avser att noga följa försäkringens tillämpning och därvid föreslå ändringar som kan anses motiverade. Riks försäkringsverket har i dag möjlighet att meddela närmare tillämpningsföreskrifter till DPL efter samråd med den centrala pensionsdelegation som finns i verket. Jag avser att senare föreslå regeringen att utöka delegationen med representation för egenföretagarna.

5.3 Särbestämmelser för egenföretagare m. m.

Den nuvarande delpensionsförsäkringen förutsätter, enligt vad riks försäkringsverket erinrar om, att man lämligen exakt kan fastställa den försäkrades arbetstid. Man måste också med god säkerhet kunna förutse inkomsten efter övergången till deltidsarbete. Vidare förutsätter systemet att det finns ett direkt samband mellan arbetstid och inkomst. Inkomst- och arbetsförhållandena vid en delpensionering skall i regel styrkas genom intyg från arbetsgivaren.

Riks försäkringsverket påpekar att egenföretagarna inte är någon homogen grupp utan i stället personer som arbetar under vitt skilda betingelser. I gruppen ingår inte bara lantbrukare och företagare inom handel och industri utan också många andra självständiga yrkesutövare, t. ex. konstnärer. Även om det finns betydande skillnader i fråga om arbetsförhållanden har företagare i regel fria och oreglerade arbetstider. Vidare är en företagares

inkomst inte bestämd på förhand. Den varierar i många fall år från år. I allmänhet finns inte heller något direkt samband mellan arbetstid och inkomst. Inkomsten är nämligen ofta beroende av andra omständigheter som t. ex. konjunkturer och gjorda investeringar. Vilket belopp som utgör en företagares verkliga inkomst sägs också ofta vara svårt att avgöra. Vad som i olika sammanhang redovisas som rörelsens nettointäkt kan nämligen vara beroende av bokföringstekniska och juridiska regler. Vidare möter problem vid gränsdragningen mellan vad som skall anses som inkomst av kapital resp. inkomst av förvärvsarbete. En anslutning av egenföretagarna till delpensionsförsäkringen måste därför enligt riksförsäkringsverket göras med hjälp av vissa särregler, som syftar till att minska de svårigheter som kommer att uppstå. Dessa särregler, som även innefattar schabloner, behövs främst i fråga om arbetstider och inkomster.

Försäkringsdomstolen delar i likhet med LO och andra remissinstanser riksförsäkringsverkets uppfattning att egenföretagare inte kan anslutas till delpensionsförsäkringen på samma villkor som gäller för anställda och instämmer i att anslutningen bör ske med försiktighet. Flera remissinstanser, bl.a. företagarorganisationer, finner också de föreslagna särreglerna i stort sett väl avvägda. Med hänsyn till att det rör sig om en helt ny försäkringsform och att det kan råda markanta skillnader mellan arbetstagares och övrigas förvärvsarbeten anser även jag en viss särreglering av egenföretagarnas möjligheter till delpension nödvändig beträffande bl. a. arbetstider och inkomster.

5.3.1 Villkor för försäkring

För att en anställd skall vara försäkrad för delpension krävs i dag att han uppfyller de arbetsvillkor som finns i lagen (1977:370) om arbetslöshetsförsäkring eller lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd. Arbetstagaren skall vidare fr. o. m. det år då han fyllde 45 år under minst tio år ha tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst av anställning för ATP.

Riksförsäkringsverket föreslår att de s. k. arbetsvillkoren och kraven på tio års ATP-grundande inkomst fr. o. m. 45 års ålder skall gälla även för egenföretagare. Varken för dessa eller för arbetstagarna skall det ha någon betydelse huruvida den tillgodoräknade pensionsgrundande inkomsten utgörs av inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete. Med hänsyn bl. a. till önskemålet att kunna tillämpa enhetliga principer inom socialförsäkringens olika grenar föreslår riksförsäkringsverket vidare att det för egenföretagarens del skall krävas att denne inte frivilligt har ställt sig utanför ATP genom att anmäla undantagande enligt 11 kap. 7 § AFL. Undantagandet innebär att egenföretagaren inte påförs ATP-avgift eller tillgodoräknas pensionsgrundande inkomst på grund av företagsinkomsten. Han upphör också att vara försäkrad för sjukpenning och arbetsskadeersättning.

De av riksförsäkringsverket föreslagna försäkringsvillkoren tillstyrks eller lämnas utan erinran av nästan alla remissinstanser. Företagarorganisationerna kritiserar emellertid det förordade sambandet med ATP. Lantbrukarnas riksförbund kan t. ex. inte finna något avgörande argument för att från delpensioneringen utesluta egenföretagare som har anmält undantagande från ATP. Även Svenska företagares riksförbund, Svensk industriförening och Sveriges hantverks- och industriorganisation är kritiska. Vad gäller villkoret om tio poängår inom ATP kan Lantbrukarnas riksförbund inte heller acceptera att detta skall diskvalificera dem som tidigare har haft undantagande från ATP. Förbundet vill därför införa en regel som även tar hänsyn till år då s. k. undantagandepoäng har beräknats för egenföretagaren. Även Svenska företagares riksförbund och Sveriges hantverks- och industriorganisation avvisar förslaget beträffande dem som tidigare har återkallat ett undantagande eller som med stöd av en av organisationerna förordad övergångsregel återinträder i ATP inom exempelvis tre eller sex månader efter reformens genomförande.

För egen del tillstyrker jag liksom remissinstanserna att de arbetsvillkor som gäller för ersättning vid arbetslöshet tillämpas även i fråga om delpension till egenföretagare. Jag kan också förstå att riksförsäkringsverket föreslår ett nära samband med ATP och följaktligen hävdar att den som har ställt sig utanför ATP inte skall omfattas av delpensionsförsäkringen. Delpensionsförsäkringen är emellertid fristående från den allmänna försäkringen och finansieras med avgifter som förs till en särskild fond. Delpension utgör t.ex. – i motsats till livränta vid allvarigare fall av arbetsskada – inte heller en utfyllnad till grundförmåner som utgår från folkpensionering och ATP. Det kan vidare anföras att den som är eller har varit undantagen från ATP inte har kunnat förutse att detta skulle få betydelse inom en kommande delpensionsförsäkring. Det är inte heller rimligt att egenföretagare som bl. a. genom övergångsregler i tidigare reformer har uppmuntrats att återinträda i ATP skulle uteslutas från delpension på grund av otillräckligt antal år med pensionspoäng inom ATP. En äldre egenföretagare som har eller haft undantagande från ATP kan givetvis ha samma behov av att minska sin arbetstid som andra förvärvsarbetande. Han kan därefter vid ålderspensioneringen avveckla sitt företag eller lantbruk och därigenom frigöra kapital som tillsammans med folkpension tryggar hans ålderdom. Det ligger således ingen motsättning i att låta honom omfattas av delpensioneringen trots att han står eller har stått utanför ATP.

I enlighet med vad jag nu har anført föreslår jag att man beträffande kravet på tio poängår inom ATP även tar hänsyn till år, då personen i fråga har stått utanför ATP. Som antytts under remissbehandlingen görs för dessa redan en årlig beräkning av fiktiv ATP-poäng, s. k. undantagandepoäng, som bl. a. används vid beräkning av pensionstillskott till folkpension. Sådan undantagandepoäng bör beaktas för uppfyllande av poängårskravet. Detta är till fördel också för arbetstagare som tidigare har varit egna företagare. Den som är

undantagen från ATP när delpensionsreformen träder i kraft bör ges möjlighet att återkalla undantagandet utan hinder av att detta inte har gällt i minst fem år, vilket annars krävs enligt AFL.

Två företagarorganisationer har begärt att delpensionsförsäkringen trots kravet på tio poängår inom ATP även skall omfatta egenföretagares make som hjälper till i rörelsen eller lantbruket. Vid inkomsttaxeringen har för sådana makar, som inte drivit verksamheten gemensamt, tidigare tillämpats en faktisk sambeskattnings på så sätt att egenföretagaren inte har fått göra avdrag för lön eller annan ersättning till den medhjälpande maken utan i stället själv blivit taxerad för hela företagsinkomsten. Detta har också inneburit att egenföretagaren ensam har tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst, eftersom denna beräknas på grundval av inkomsttaxeringen. Fr. o. m. 1977 års taxering skall däremot vardera maken beskattas för värdet av sin arbetsinsats i rörelsen. En förutsättning är att medhjälparen har arbetat i verksamheten minst 400 timmar under året. Vidare får medhjälparen beskattas högst för vad som motsvarar marknadsmässigt vederlag för arbetet. Den inkomst som beräknas för medhjälparen taxeras som företagsinkomst och läggs därefter också till grund för bl. a. ATP-poäng och motsvarande egenavgift till försäkringen.

Jag vill till att börja med erinra om att medhjälpande makar numera jämställs med egenföretagare inom den allmänna försäkringen och den nya arbetsskadeförsäkringen. Så kommer också utan särskilda åtgärder att bli fallet inom delpensionsförsäkringen när dessa medhjälpare har hunnit tillgodoräknas ATP-grundande inkomst för tio år räknat från inkomståret 1976. Om de förut har haft andra pensionsgrundande inkomster, t. ex. av anställning, kan poängårsvillkoret uppfyllas tidigare.

Enligt min mening skulle det inge principiella betänkligheter om man försökte att göra en fiktiv efterhandskonstruktion av taxering och ATP-beräkning för vissa förvärvsarbetande. Problemet är inte begränsat till den här berörda kategorin medhjälpande makar. Beträffande egenföretagares medhjälpande make möter dessutom stora praktiska problem. Man fick nämligen i sådant fall försöka konstatera huruvida maken har uppfyllt de nuvarande taxeringsvillkoren för inkomstuppdelning även under de år före år 1976 som behövs för att tillgodose kravet på tio poängår inom ATP, t. ex. under inkomståren 1969–1975. Konsekvensen skulle vidare kräva att man gjorde en motsvarande minskning av egenföretagarens ATP-poäng i den mån poängen har betydelse inom delpensioneringen (jfr även avsnitt 5.3.3). Jag anser mig av dessa skäl inte kunna föreslå några särskilda övergångsregler för egenföretagares make.

5.3.2 Närmare förutsättningar för pension

För rätt till delpension krävs för arbetstagarnas del en genomsnittlig minskning av arbetstiden med minst fem timmar per arbetsvecka

och att arbetstiden efter minskningen uppgår till i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka.

För egenföretagarnas del finner riks försäkringsverket det inte genomförbart att ha så fingraderade möjligheter till arbetstidsminskning som reglerna för arbetstagare medger. Så relativt marginella ändringar i arbetstiden som enligt nuvarande regler kan ge rätt till delpension sägs nämligen vara svåra att fastställa för andra förvärvsarbetande än dem som har reglerad arbetstid. I princip skulle detta förutsätta att arbetstiden registreras. Det anses dock knappast möjligt att införa en sådan registrering för företagare. I stället torde man enligt riks försäkringsverket behöva kräva en mera betydande minskning av arbetstiden för att medge rätt till delpension. En markerad minskning av arbetsinsatsen väntas nämligen – om den inte kompenseras på något sätt – i avsevärd grad inverka bl. a. på verksamhetens omfattning, vilket kan användas som stöd vid bedömningen. Verket har därvid övervägt möjligheten att fördra en arbetstidsminskning med minst en fjärdedel.

En nedtrappning med endast en fjärdedel skulle emellertid innebära att en arbetstidsminskning med i genomsnitt drygt fem timmar i veckan skulle vara tillräcklig för rätt till delpension. En så relativt obetydlig minskning av arbetstiden är enligt verkets mening mycket svår att konstatera i andra fall än då arbetstiden registreras.

Verket föreslår därför att företagaren skall minska sin arbetstid med minst hälften för att kunna få delpension. En arbetstidsminskning till hälften anses också motsvara det behov som egenföretagare vanligen har av att kunna trappa ned arbetsinsatsen. Verket erinrar därvid om att huvuddelen av de anställda som i dag uppbär delpension har minskat sin arbetstid med ungefär hälften. Liksom för arbetstagare skall också gälla att egenföretagaren efter övergången till deltidarbete utför förvärvsarbete med i genomsnitt minst 17 timmar per vecka under året.

Andra försäkrade än de som efter övergången till deltidarbete driver rörelse eller jordbruk föreslås ha samma möjligheter till fingraderad arbetstidsminskning som finns f. n. Riks försäkringsverkets förslag innebär att detta inte bara skall gälla arbetstagare som minskar sin arbetstid i anställningen utan även andra försäkrade, t. ex. en rörelseidkare som i samband med arbetstidsminskning övergår från att vara företagare till att arbeta enbart som anställd.

Riks försäkringsverkets förslag i fråga om arbetstidsminskning godkänns i allmänhet av remissinstanserna. Att egenföretagarna därvid måste minska sin arbetstid med hälften för att få rätt till delpension accepteras av bl. a. Lantbrukarnas riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Svensk industriförening, Sveriges hantverks- och industriorganisation och Sveriges köpmannaförbund. Hantverksorganisationen anser dock att möjlighet till dispens bör finnas för den som kan anföra särskilda skäl för annan arbetstidsminskning. Även riksrevisionsverket ifrågasätter om inte viss valfrihet borde kunna medges. De skäl som riks försäkringsverket anför mot

en enhetlig reglering för alla förvärvsarbetande anses däremot rimliga. Svenska personal-pensionskassan delar helt riks försäkringsverkets uppfattning att arbetstagarnas fingeraderade nedtrappningsskala inte kan användas av företagen. Försäkringsdomstolen påpekar å andra sidan att ett system med skilda regler för olika slags förvärvsarbete kan fungera utan komplikationer endast om blandfall inte förekommer.

För egen del anser jag liksom riks försäkringsverket och bl. a. företagarnas organisationerna att egenföretagarna bör minska sin arbetstid med minst hälften för att få rätt till delpension. Av de anställda som i dag uppbär delpension har drygt tre fjärdedelar minskat arbetstiden med just hälften. På längre sikt får man med ledning av erfarenheterna från den praktiska tillämpningen bedöma om det är möjligt att närma reglerna till dem som gäller för arbetstagare. Jag vill erinra om att riks försäkringsverket kommer att följa utvecklingen och föreslå de ändringar i reglerna för delpensionsförsäkringen som befinner sig motiverade. Jag biträder vidare utredningsförslagen att deltidsarbete måste utföras i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka under året och att reglerna för arbetstagare skall tillämpas för alla som efter arbetstidsminskningen har arbete enbart som anställda, dvs. även för sådana försäkrade som tidigare också har bedrivit rörelse.

Beträffande den som har blandat arbete efter arbetstidsminskningen föreslår riks försäkringsverket att rätten till delpension skall bedömas enligt reglerna för egenföretagare. Även i dessa fall skulle alltså kravet på en minskning av den sammanlagda arbetstiden med minst hälften gälla. I dagens delpensionsförsäkring finns regler som innebär att man kan bortse från olika bisysslor till en anställning. Dessa regler föreslås av riks försäkringsverket bli slojade i samband med den förestående reformen.

Förslaget att den som efter arbetstidsminskningen har blandad inkomst skall behandlas som rörelseidkare lämnas i allmänhet utan erinran av remissinstanserna. Av annan mening är försäkringsdomstolen, som förklarar sig ha förståelse för förslaget men påpekar att det jämfört med dagens regler om bisyssla innebär en påtaglig försämring för arbetstagare som dessutom driver mindre jordbruk eller rörelse. Domstolen finner därför att det bör övervägas om inte en arbetstagare skulle kunna få ha kvar vissa sådana biinkomster och antar att en sådan regel också kan ge administrativa fördelar. Riksrevisionsverket anser att konsekvenserna av att slopa nuvarande regler om bisyssla inte har redovisats tillfredsställande. Bl. a. LO och Försäkringskassaförbundet tillstyrker att reglerna utgår.

För egen del anser jag i likhet med försäkringsdomstolen att utredningsförslaget beträffande bisyssla till anställning kan innebära olyckliga tröskel-effekter och försämringar i förhållande till dagens regler om rätt till delpension. Jag kommer senare att föreslå att förvärvsarbete i form av uppdrag skall jämföras med rörelse i fråga om delpension. Detta innebär en

skärpning av den nu aktuella frågeställningen. Jag finner det således inte rimligt att en arbetstagare, som dessutom har ett förtroendeuppdrag eller som i obetydlig omfattning även driver rörelse eller jordbruk, i fortsättningen antingen måste minska sin sammanlagda arbetstid enligt rörelsereglerna, dvs. med minst hälften, eller helt avstå från bisysslan för att kunna få rätt till delpension enligt reglerna för anställda. Jag förordar därför att vissa möjligheter att ha bisyssla till anställning behålls inom delpensionsförsäkringen och återkommer i specialmotiveringen till lagförslaget till de närmare bestämmelserna. Motsvarande möjligheter bör finnas för egenföretagare som har ett mindre uppdrag. I fråga om andra försäkrade som efter arbetstidsförkortningen har blandad inkomst biträder jag riksförsäkringsverkets förslag att de skall behandlas som rörelseidkare, vilket innebär att de måste trappa ned sin totala arbetsinsats med hälften för att få rätt till delpension.

När det gäller tidsmässig förläggning av deltid arbetet föreskrivs f. n. för arbetstagarna att arbetet skall utföras i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka. Om arbetstiden varierar, är det den genomsnittliga arbetstiden under det närmast kommande året – för vilket ny sjukpenninggrundande inkomst enligt AFL skall fastställas – som är avgörande. Enligt riksförsäkringsverkets anvisningar fordras vidare i princip att deltid arbetet anordnas så att arbetstagaren utför något arbete åtminstone varannan månad. Undantag från denna regel kan medges om det är motiverat av särskilda arbetsförhållanden i det enskilda fallet.

I sina förslag till ändringar i delpensionslagen anger riksförsäkringsverket att en arbetstagare skall ha rätt till delpension endast under förutsättning att deltid arbetet anordnas på sådant sätt att den genomsnittliga arbetstiden räknat under en period om högst tre månader överensstämmer med den veckoarbetstid i deltid arbetet som har fastställts vid pensionsbeslutet. Undantag skall dock få medges, om det kan anses motiverat av den försäkrades särskilda arbetsförhållanden. Arbetstiden skall då beräknas för en period om tolv månader närmast efter arbetstidsminskningen. Riksförsäkringsverket uttalar därvid att sådant undantag bör kunna medges när arbetsbelastningen inom yrket regelmässigt är ojämn under året. Deltid arbetet bör då t. ex. få anordnas så att den genomsnittliga veckoarbetstiden varierar mellan de tremånadersperioder som tillämpas enligt huvudregeln. En förutsättning skall dock vara att den försäkrade uppfyller de allmänna villkoren om minst fem timmars arbetsminskning och minst 17 timmars deltid arbete i genomsnitt per arbetsvecka om året. Behov av mera betydande avsteg från huvudregeln sägs vidare kunna föreligga om det på grund av arbetsförhållandena inte är möjligt att anordna arbetet på nyss angivna sätt, t. ex. vid anställning ombord på fartyg.

En egenföretagare föreslås få rätt till delpension endast under förutsättning att han utför deltid arbete fortlöpande under året, och arbetstiden skall beräknas för närmast kommande tolv månadersperiod. Riksförsäkrings-

verket anser dock att även företagarna kan ha ett berättigat behov av variation i arbetstiden. Med hänsyn härtill sägs kravet på jämn fördelning av arbetstiden inte kunna upprätthållas strikt. Arbetstiden skall dock inte få variera så att huvuddelen av deltidsarbetet utförs under viss eller vissa perioder av året. Avbrott i verksamheten under mer än omkring sex veckor föreslås i regel inte få förekomma. Avsikten sägs därvid vara att inte medge längre uppehåll i förvärvsverksamheten än vad motsvarande regler om arbetstagares deltidsarbete tillåter för anställda.

Försäkringskassaförbundet instämmer i vad riks försäkringsverket har föreslagit i fråga om förläggning av de försäkrades deltidsarbeten. Riksrevisionsverket anser att arbetstiden vid delpension i princip bör vara jämnt fördelad under året och att likställighetsskäl talar för att samma beräkningsperiod används för alla förvärvsarbetande. Svenska kommunförbundet anser också att det för alla måste krävas att deltidsarbetet bedrivs kontinuerligt, om inte alldeles särskilda skäl motiverar annat.

I fråga om anställdas deltidsarbeten hänvisar försäkringsdomstolen till socialförsäkringsutskottets av riksdagen godtagna betänkande 1976/77:24 och menar att riks försäkringsverkets förslag om en tremånadersperiod för beräkning av genomsnittlig arbetstid för anställda är för långtgående. Domstolen anser vidare att det skulle strida mot utskotts betänkandet om verket avser att det skall vara möjligt att koncentrera arbetstiden till en kort del av tremånadersperioden. En tremånadersberäkning tillstyrks däremot av bl. a. LO, som tillägger att av verket föreslagna undantag med hänsyn till arbetsförhållandena i det enskilda fallet måste vara tillstyrkta av den fackliga huvudorganisationen. Även SAF och Svenska personal-pensionskassan lämnar utredningsförslaget utan erinran.

Vad gäller förslaget att egenföretagare måste utföra kontinuerligt deltidsarbete under en tolv månadersperiod påpekar försäkringsdomstolen att försäkringen i undantagsfall kommer att stå öppen för arbetstagare med säsongarbete men inte för rörelseidkare med motsvarande arbete. Förslagen i fråga om egenföretagarna kritiserar också av Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Svensk Industriförening och Svenska försäkringsbolags riksförbund. Bland remissinstanser som godtar förslagen finns Sveriges hantverks- och industriorganisation och Sveriges köpmannaförbund.

För egen del vill jag först erinra om det enhälliga utskotts betänkande som har åberopats (SfU 1976/77:24). Betänkandet, som avgavs i mars 1977, gällde bl. a. en motion om att delpension borde kunna beviljas anställda som arbetar på heltid med sex månaders intervall. Motionärerna pekade särskilt på skogsarbetare som ville övergå till att arbeta endast under sommarhalvåret. Utskottet ansåg emellertid inte att en delpensionering i den formen tillgodosåg kravet på den successiva nedtrappning av arbetsinsatsen och den mjuka övergång från arbete till pension som är delpensionens syfte. Tvärtom kunde full arbetstid under vissa månader med mellanliggande helt lediga

perioder i många fall tänkas få en effekt rakt motsatt den med delpensionen avsedda. Utskottet gjorde en reservation för situationer när det av alldeles särskilda skäl, arbetsförhållanden och liknande, kunde vara motiverat att göra mera betydande avsteg från principen att delpension skall vara förenad med deltidsarbete.

Flera avgöranden från försäkringsdomstolen illustrerar också att det strider mot delpensionslagens syfte att medge den som arbetar på heltid pension på sådant sätt att han i huvudsak skall fortsätta med kontinuerligt heltidsarbete under halva året och gå ledig under den andra hälften. Med det undantaget anser jag det riktigt att man i enlighet med det nyssnämnda utskottsbetänkandet och riks försäkringsverkets förslag bör kunna tillåta förhållandevis stora variationer under året, om alldeles särskilda skäl talar för det. Vissa andra, mera begränsade möjligheter till ojämn förläggning av deltidsarbete bör också finnas och i princip gälla lika för alla förvärvsarbetande. Jag tänker i dessa avseenden särskilt på dem som redan före arbetsminskningen har ett arbete som helt enkelt inte kan utföras under hela året. I förarbetena till delpensionslagen har erinrats om att det tidigare arbetet inte behöver ha varit ett heltidsarbete.

De allmänna reglerna om förläggning av deltidsarbete bör enligt min mening utformas på följande sätt i den nya delpensionslagstiftningen. Riks försäkringsverket har föreslagit att man skall använda sig av perioder om högst tre månader vid beräkning av genomsnittlig arbetstid för anställda, vilket har tillstyrkts av bl. a. LO och SAF. Denna beräkningsperiod bör i princip användas för alla förvärvsarbetande, dvs. inte bara för anställda. För alla försäkrade bör därvid gälla att om arbetet inte utförs fortlöpande så skall arbete i princip utföras under åtminstone halva perioden. Det är här fråga om sammanhängande beräkningsperioder av högst 90 dagar. Jag vill också erinra om att den försäkrades sammanlagda arbetstid redan enligt de allmänna reglerna måste uppgå till minst 17 timmar per arbetsvecka i genomsnitt för hela året. Det kan vara lämpligt att meddela närmare föreskrifter om deltidsarbete. Sådana föreskrifter bör emellertid beslutas av riks försäkringsverket efter samråd med centrala pensionsdelegationen.

För de försäkrade skall som jag nyss har nämnt också finnas vissa möjligheter till en mera ojämn arbetsförläggning under året än vad huvudreglerna tillåter, om det är befogat av alldeles särskilda skäl. Detta bör enligt min mening kunna medges med stöd av närmare riktlinjer för olika yrken eller branscher. Det är därvid lämpligt att även sådana föreskrifter meddelas av riks försäkringsverket och centrala pensionsdelegationen, som har nära kännedom om förhållandena i arbetslivet. Jag vill upprepa att jag inte avser att det skall bli möjligt att ta ut delpension genom arbete halvårsvis på ett sätt som strider mot det tidigare nämnda utskottsbetänkandet.

5.3.3 Beräkning av pension

Det underlag på vilket delpensionen skall beräknas utgörs för arbetstagares del i princip av skillnaden mellan den inkomst som han hade före övergången till deltidarbete under normal arbetstid och den inkomst som han kan antas få i deltidarbete. Skillnaden får dock inte beräknas högre än skillnaden i sjukpenninggrundande inkomst enligt AFL före och efter övergången till deltidarbete. Detta innebär bl. a. att man inte beaktar inkomstminskningar i skikten över 7,5 basbelopp.

Vad gäller pensionsunderlag för egenföretagare anser riks försäkringsverket att det behövs vissa schabloner. Med hänsyn till att inkomsterna ofta varierar föreslås beräkningen också ske med beaktande av förhållandena under en längre period än som gäller för anställda. Perioden bör vara tillräckligt lång för att tillfälliga variationer skall utjämnas, men inte längre än att den avspeglar i huvudsak aktuella förhållanden. Med hänsyn bl. a. till den för företagarna svåra avgränsningen mellan inkomst av kapital och inkomst av förvärvsarbete bör enligt verkets mening beräkningen anknyta till ett redan befintligt inkomstbegrepp. Inkomsten före arbetstidsminskningen föreslås därför bli beräknad med utgångspunkt i genomsnittlig ATP-grundande inkomst för visst antal år närmast före övergången till deltidarbete. Verket anser därvid att fem år torde vara en lämplig period. Inkomsten efter arbetstidsminskningen skulle då i normalfallet kunna bestämmas till hälften av denna genomsnittsinkomst, dvs. i proportion till arbetstidsminskningen. Är den faktiska deltidssinkomsten högre, föreslås dock den gälla i stället för schablonen.

Riks försäkringsverkets förslag om inkomstberäkning för egenföretagare tillstyrks eller lämnas utan erinran av många remissinstanser. Sveriges köpmannaförbund vill dock förkorta femårsperioden till tre år, medan Försäkringskassaförbundet anser att en förlängning av perioden bör övervägas.

Lantbrukarnas riksförbund har däremot starka invändningar mot den föreslagna inkomstberäkningen och anser att denna liksom för anställda skall bestämmas av den sjukpenninggrundande inkomsten. I andra hand kan förbundet tänka sig att man liksom vid ATP-beräkning med s. k. antagandepoäng använder medelinkomsten för de två bästa av de fyra senaste åren. Den sistnämnda lösningen föreslås även av Svenska företagares riksförbund. Enligt Sveriges hantverks- och industriorganisation bör man i stället med förebild från egenföretagarnas arbetslöshetskassor utgå från den högsta av de senaste tre årens ATP-grundande inkomster, vilket dock kan få ersättas med en genomsnittsberäkning om dessa inkomster varierar betydligt. Försäkringsdomstolen, som inte motsätter sig riks försäkringsverkets förslag, för också fram alternativet med arbetslöshetskassornas metod.

För egen del vill jag anföra följande. Mot riks försäkringsverkets förslag kan visserligen invändas att delpension i princip avser att täcka ett aktuellt

inkomstbortfall, medan den pensionsgrundande inkomsten hänför sig till förfluten tid. Med hänsyn bl. a. till de svårigheter som ofta föreligger när man skall bestämma hur mycket av en uppburen ersättning som skall anses utgöra inkomst av förvärvsarbete är det emellertid även enligt min mening nödvändigt att anknyta till ett redan befintligt inkomstbegrepp. Då ligger tilläggs pensioneringens nära till hands. Eftersom inkomsterna för företagare kan variera kraftigt mellan olika år, bör inkomstberäkningen inom en pensionsförsäkring inte göras på grundval av inkomsten för ett enda år. Jag anser mig inte heller kunna förorda någon lösning som innebär att man väljer ut vissa bästa inkomstår. Beräkningen bör i stället ske med utgångspunkt i en inte alltför kort period. Jag har därvid kommit fram till att tre år bör vara en tillräckligt lång period när det gäller delpension.

Jag föreslår således att egenföretagarens inkomst före övergången till deltidsarbete skall anses motsvara ett belopp som beräknas med utgångspunkt i de ATP-poäng som han har tillgodoräknats för de tre åren närmast före det då arbetstidsminskningen har ägt rum. För vart och ett av dessa år bör i enlighet med utredningsförslaget tilläggas en poäng som motsvarar det avdrag med ett basbelopp som görs när man fastställer pensionsgrundande inkomst. Om inkomsten för visst år understiger basbeloppet, bör i delpensionsärenden i stället tillgodoräknas motsvarande del av en pensionspoäng. Medeltalet av poängen för de tre åren skall därefter multipliceras med basbeloppet för den månad under vilken arbetsminskningen sker. Enligt vad jag har anfört i avsnitt 5.3.1 skall i dessa sammanhang även beaktas s. k. undantagandepoäng för den som har stått utanför ATP. Eftersom pensionspoäng fastställs med viss fördröjning förutsätts en viss interimistisk pensionsberäkning som jag återkommer till i specialmotiveringen till lagförslaget.

Inkomsten efter övergången till deltidsarbete bör enligt min mening och riks-försäkringsverkets beräknas schablonmässigt till hälften av den tidigare genomsnittsinkomsten. Inkomstbortfallet skall således normalt beräknas proportionellt i förhållande till arbetstidsminskningen. Genom att den föregående genomsnittsinkomsten baseras på pensionspoäng, beaktas inte tidigare inkomstdelar som ligger över 7,5 basbelopp. Om det kan antas att den verkliga inkomsten efter arbetstidsminskningen kommer att överstiga schablonen, bör vidare beräkningen av inkomstbortfallet liksom enligt utredningsförslaget göras med hänsyn till den faktiska deltidsinkomsten, vilket leder till att delpensionen blir lägre än enligt schablonregeln. Vad här har sagst innebär i princip att man liksom för anställda bara beaktar inkomstbortfall i skiktet under 7,5 basbelopp.

5.3.4 Uppdrag, fåmansföretag m. m.

Inkomst av uppdrag skall inom den allmänna försäkringen i regel jämnställas med anställningsinkomst (3 kap. 2 § och 11 kap. 2 § AFL). Med uppdrag avses arbete som någon utför för annans räkning utan att vara anställd i dennes tjänst. Nämnda jämnställdhet gäller emellertid inte om ersättningen skattemässigt utgör inkomst av rörelse eller jordbruk för uppdragstagaren. Parterna kan dock själva komma överens om att sådan ersättning skall anses som anställningsinkomst. Dagens delpensionslag gäller inte för någon uppdragstagare och utgår alltså från att försäkringskassorna liksom i vissa andra sammanhang skiljer på anställda och uppdragstagare.

Riksförsäkringsverket anser att uppdrag bör kunna jämnställas med anställning även i fråga om delpension och finner detta möjligt om man använder sig av vissa schablonregler för beräkning av arbetstid, vilka bör utfärdas av verket. Förslaget godtas i allmänhet av remissinstanserna. Riksrevisionsverket och Svenska kommunförbundet markerar dock behovet av särreglering. Försäkringsdomstolen anser för sin del att någon normal arbetstid enligt reglerna för anställda inte kan fastställas beträffande uppdrag. Domstolen finner det också önskvärt att lagstiftaren tar ställning till hur beräkning av genomsnittstid bör göras.

För egen del vill jag först erinra om att jag tidigare har föreslagit att den som är arbetstagare bör kunna få delpension enligt reglerna för anställda även om han har en mindre bisyssla, t. ex. i form av uppdrag (avsnitt 5.3.2). I sak vill jag anföra att som uppdragstagare räknas bl. a. ledamöter i privata eller offentliga styrelser och andra beslutande organ. Det rör sig alltså i dessa fall om förtroendeuppdrag. I sammanhanget bör också pekas på fosterförelärdar inom barnvården, särskilda förmyndare, övervakare, s. k. gode män och översättare. Enligt min mening finns det med hänsyn till bl. a. dessa gruppers arbetsförhållanden anledning att instämma i försäkringsdomstolens tveksamhet inför utredningsförslaget. Även om det skulle vara möjligt att ta hjälp av schablonregler om normal och faktisk arbetstid i uppdrag är jag nämligen inte övertygad om att resultatet allmänt skulle bli tillfredsställande i de olika fallen. Att bestämma de olika schablonerna skulle sannolikt också bli ett intrikat problem. Jag föreslår därför att uppdrag när det gäller arbetstidsminskning för rätt till delpension i stället mot bakgrund av nuvarande ordning behandlas på samma sätt som rörelse och jordbruk och annan fri yrkesutövning. Detta innebär också att man får enhetliga regler för alla slags uppdrag, t. ex. även sådana som utförs inom ramen för en konsultrörelse, samt att tillämpningen av reglerna om arbetstidsminskning blir enklare än enligt utredningsförslaget. Jag kan slutligen i sammanhanget erinra om att uppdragstagare jämnställs med egenföretagare i fråga om tillhörighet till den nya arbetsskadeförsäkringen.

En annan fråga som riksförsäkringsverket tar upp i anslutning till sitt huvudförslag är vilka delpensionsregler som framdeles bör gälla för delägare i

fåmansägda aktiebolag. Frågan om vem som är arbetstagarer inom socialförsäkringarna avgörs i princip utan hänsyn till ägandeförhållandena inom bolaget. Detta innebär bl. a. att den som äger samtliga aktier i bolaget och som fortlöpande utför avlönat arbete för bolagets räkning f. n. kan få delpension på samma villkor som vanliga anställda.

Riksförsäkringsverket påpekar att det inte torde föreligga några väsentliga skillnader i arbetsförhållandena för den som driver rörelse under enskild firma (egenföretagare) och den som gör det i form av aktiebolag. De kontrollsvårigheter i fråga om delpension som väntas uppkomma när det gäller egenföretagare sägs också redan föreligga beträffande anställda delägare i fåmansbolag. Verket anför därvid att ett avtal om delpension i praktiken kan innebära att delägaren träffar avtal med sig själv om ändrade arbetstids- och löneförhållanden och därefter utfärdar arbetsgivarintyg för delpension. I realiteten föreligger det alltså inte något tvåpartsförhållande. Riksförsäkringsverket anser därför att delägare i fåmansaktiebolag i fortsättningen bör behandlas som egenföretagare i fråga om rätt till delpension. Särskilda regler för sådana bolag finns också i skattelagstiftningen, och begreppet fåmansägda bolag bör enligt verket definieras på samma sätt som enligt 35 § 1 a mom. kommunalskattelagen (1928:370). Särreglerna föreslås i första hand gälla den som anses som företagsledare enligt den bestämmelsen men också alla däri angivna närstående till honom som är anställda hos bolaget.

När det gäller företagsledarens egen rätt till delpension anser även jag en ändring motiverad och tillstyrker liksom remissinstanserna riksförsäkringsverkets förslag i den delen. Ändringen innebär också att man skapar en sakligt motiverad neutralitet mellan olika företagsformer i detta avseende. De nya bestämmelserna bör liksom inom skattelagstiftningen gälla även beträffande andra fåmansföretag än aktiebolag, t. ex. en ekonomisk förening.

Inom skattelagstiftningen gäller vidare begränsande regler för företagsledaren och hans make i fråga om fördelning av lön från fåmansföretag. Om en av makarna i stället driver rörelse under enskild firma med den andre maken som medhjälpare, får makarna under vissa förutsättningar sinsemellan dela upp rörelsenettet i beskattningshänseende. Även medhjälparen behandlas alltså som egenföretagare, oavsett om medhjälparen skulle anses som anställd enligt civilrättens regler. Detta får i princip även genomslagskraft beträffande socialförsäkringsförmåner och motsvarande avgifter.

Vid remissbehandlingen har Svensk industriförening och Sveriges hantverks- och industriorganisation avstyrkt utredningsförslaget att närstående till företagsledare i fåmansbolag skall behandlas som egenföretagare inom delpensioneringen. Vad jag nyss har anfört om beskattning och neutralitet mellan olika företagsformer leder dock till att även make till företagsledaren bör behandlas som egenföretagare när det gäller rätt till delpension i en civilrättslig anställning hos företaget.

Beträffande andra släktingar känner jag emellertid liksom nämnda båda

remissinstanser tvekan. De närstående som frågan gäller är föräldrar, far- och morföräldrar, avkomling eller avkomlings make, syskon eller syskons make eller avkomling. Med avkomling avses även styvbarn och fosterbarn. Inom skattelagstiftningen gäller begränsningen av möjligheterna att genom löneuttag fördela ett fåmansföretags inkomst emellertid endast beträffande make och barn. De särskilda beskattningsreglerna för övriga närstående tar sikte på en del transaktioner som främst syftar till att åstadkomma en lindring i beskattningen. Vidare kan det i förslaget anförda önskemålet att inom delpensioneringen skapa neutralitet mellan olika företagsformer bara åberopas när det gäller make. Om alla företagsledaren närstående skulle behandlas som egenföretagare inom delpensioneringen så måste nämligen motsvarande gälla även när ledaren driver rörelsen eller jordbruket under enskild firma, dvs. också för egenföretagares alla närstående. Detta har emellertid inte föreslagits och remissbehandlats. Med hänsyn till det anförda är jag inte beredd att tillstyrka utredningsförslaget i förevarande delar. Frågan torde f. ö. ha ganska begränsad vikt, särskilt med hänsyn till att delpensionslagen ger försäkringskassorna möjlighet att bortse från anställningsinkomster som väsentligt avviker från vad som är normalt.

5.3.5 Ansökan om pension

När en arbetstagare ansöker om delpension hos försäkringskassan skall han bifoga ett särskilt intyg från sin arbetsgivare eller fackliga organisation om sina inkomster och arbetsförhållanden. Om sådant intyg inte anses tillräckligt i ärendet, kan kassan besluta att närmare utredning skall göras.

Vad gäller egenföretagares föreslagna rätt till delpension måste sökanden enligt riksförsäkringsverkets förslag i avsnitt 3.2 styrka de förhållanden som försäkringskassan inte har några uppgifter om. Verket finner det också nödvändigt att uppgiftsskyldigheten om arbetsförhållanden m. m. görs vidare än för anställda. Egenföretagarens uppgifter föreslås bli bestyrkta genom intyg av hans revisor, bokförare med gott renommé, företagargorganisation, personer i förtroendeställning eller på annat lämpligt sätt. Verket avser att utfärda närmare anvisningar efter samråd med centrala pensionsdelegationen. Den som i stället är uppdragstagare antas i många fall kunna förete intyg från uppdragsgivaren om sina inkomster och arbetsförhållanden. Om detta inte är möjligt, bör det enligt verket i första hand åligga uppdragstagaren själv att förete annan lämplig utredning.

Riksförsäkringsverkets förslag i fråga om pensionsansökan har i stort vunnit anslutning vid remissbehandlingen och även jag instämmer i de förordade principerna. Med anledning bl. a. av att riksrevisionsverket har avstyrkt att pensionsintyg lämnas av egenföretagarens revisor vill jag påpeka att det inte är meningen att någon person eller organisation skall åläggas skyldighet att utfärda pensionsintyg. Om t. ex. egenföretagarens revisor har behövlig kännedom om företagarens förhållanden och själv är villig att hjälpa

till med ett intyg om förhållandena, kan jag dock inte finna något hinder mot detta. Ett liknande intygsförfarande har tidigare ansetts lämpligt inom föräldraförsäkringen. I övrigt biträder jag ett av riksrevisionsverket uttryckt önskemål att uppgiftsskyldigheten utformas på ett enkelt och så långt möjligt enhetligt sätt, liksom ett påpekande av försäkringsdomstolen att principerna för bevisskyldigheten bör anges i delpensionslagen. Eftersom det är viktigt att försäkringskassan kan lita på de uppgifter och intyg som lämnas, föreslår jag också att de skall avges på heder och samvete i den mån de har betydelse för pensionen. Lagen bör även kompletteras med ansvarsbestämmelser utöver brottsbalkens regler.

5.4 Andra delpensionsfrågor

Riksförsäkringsverket föreslår att vissa av de delpensionsregler som f. n. finns i verkets egna anvisningar skall tas in i delpensionslagen. Jag förordar en sådan överföring, som även har godtagits vid remissbehandlingen. Försäkringsdomstolen har velat gå längre och ansett att även andra regler bör ges i lagen. Jag har förståelse för detta önskemål. Jag anser dock i likhet med LO att det inte finns tillräckliga skäl att nu, utöver vad riksförsäkringsverket har föreslagit, som princip lagreglera frågor som statsmakterna vid lagens tillkomst anförtrodde åt verket och centrala pensionsdelegationen, som bl. a. innehåller företrädare för arbetsmarknadens parter. En viss ökning av lagregleringen återfinns dock i mitt lagförslag. Jag vill också tillägga att verket avser att se över och komplettera sina verkställighetsföreskrifter i samband med genomförandet av nu aktuella ändringar i delpensionsreglerna.

Vad gäller de föreslagna överföringarna från nuvarande anvisningar till lagtext biträder jag liksom remissinstanserna den föreslagna regeln att den försäkrades arbetsminskning skall ha skett tidigast under den månad då han har fyllt 60 år för att kunna ge rätt till delpension. Jag godtar också att den försäkrades normala arbetstid före nedtrappningen i regel skall beräknas som ett genomsnitt för i allmänhet de senast förflutna tolv månaderna. Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet har emellertid i sina remissyttranden ifrågasatt en förlängning av denna beräkningsperiod och åberopat att t. ex. någon som varit halvtidsanställd fram till 59 års ålder och därefter övergår till heltidstjänst efter ett års tid blir berättigad till delpension från den nya heltidstjänsten. I syfte att förebygga att någon spekulerar i delpensionsförsäkringens regler på så sätt att han, som antytts i remissyttrandena, inför en planerad delpensionering väsentligt ökar sin arbetstid för att därefter återgå till en arbetsinsats som tidigare har varit normal för honom, föreslår jag för egen del att delpensionslagen kompletteras med vissa spärregler. De närmare bestämmelserna kommer jag att behandla i specialmotiveringen till lagförslaget.

Liksom remissinstanserna instämmer jag i att man vid beräkning av

pension för arbetstagare skall bortse från den inom sjukförsäkringen gällande regeln om 30 dagars väntetid för inkomständering när man beaktar hans sjukpenninggrundande inkomst vid arbetsminskningen. En sådan ordning har försäkringsdomstolen nyligen godtagit i vissa fall, i likhet med vad som redan gäller i fråga om bl. a. livränta vid arbetsskada. Detta kommer enligt Försäkringskassaförbundet att medföra betydande lättnader i tillämpningen. Liksom förbundet och LO godtar jag vidare riksförsäkringsverkets förslag att ändra sina anvisningar så att det framdeles skall bli möjligt att vid beräkning av inkomstbortfall ta hänsyn även till inkomst som hänför sig till arbetstid utöver ordinarie heltid i anställningen.

Sedan den nyssnämnda 30-dagarsregeln har slopats avser riksförsäkringsverket att utfärda anvisningar om omprövning av delpension som bygger på arbetsminskning under tid för vilken den anställdes lön senare höjs genom retroaktivt verkande löneavtal. Om den anställde före arbetsminskningen hade en lön som låg över eller mycket nära pensionsgränsen 7,5 basbelopp eller om han trappat ned arbetet just den dag fr. o. m. vilken det nya löneavtalet gäller, skall dock delpensionen inte få sänkas, vilket annars skulle följa av andra delpensionsregler. Den föreslagna omprövningen tillstyrks eller lämnas utan erinran av alla remissinstanser utom Sveriges hantverks- och industriorganisation. TCO vill dessutom att omprövningen skall gälla retroaktivt från lagens tillkomst den 1 juli 1976. SAF och Svenska personalpensionskassan föreslår i motsats till bl. a. statens personalpensionsverk att delpensionen även skall kunna sänkas, om det följer av de allmänna pensionsreglerna.

För egen del konstaterar jag att riksförsäkringsverkets förslag i allmänhet har fått ett positivt mottagande av remissinstanserna och tillstyrker därför att det genomförs för framtiden. Det betyder att den som går i delpension under en tidsperiod då avtalsförhandlingar pågår sedermera kan få sin delpension omräknad med hänsyn till retroaktiv lönehöjning, om det är till hans fördel.

5.5 Beslutande och omprövning av pension

Ärende i försäkringskassa om delpension avgörs i regel på tjänstemannaplanet. Finner sig tjänstemannen inte kunna bifalla en pensionsansökan, skall dock ärendet hänskjutas till beslut av en pensionsdelegation, som består av åtta ledamöter med olika erfarenhetsbakgrund. Även i vissa andra fall skall delpensionsärendena prövas i pensionsdelegation.

Riksförsäkringsverket föreslår att verket bemyndigas att föreskriva att vissa ärenden där rent formella skäl utgör hinder mot bifall till pensionsansökan får avgöras av tjänsteman i stället för pensionsdelegation. Verket anser vidare att bifallsärenden bör prövas i delegation i ökad omfattning och avser att meddela kompletterande anvisningar i ämnet.

Dessa förslag lämnas utan erinran av remissinstanserna. Även jag finner

förslagen motiverade. Jag anser dock att den förordade överflyttningen av ärenden från pensionsdelegation till tjänsteman bör regleras i delpensionslagen. Jag föreslår därvid att detta skall gälla i fråga om avslag som grundas på att sökanden inte uppfyller föreskrivna villkor om ålder, om tillhörighet till ATP (eller s. k. undantagandepoäng) och om bosättning i Sverige eller på att han uppbär allmän förtids- eller ålderspension eller ansöker om delpension för längre tid tillbaka än som kan medges (tre månader). Vad gäller förslaget om överföring till pensionsdelegation av bifallsärenden menar jag vidare att lagen i princip bör föreskriva detta för fall där den försäkrades arbets- eller inkomstförhållanden är svårbedömda.

Om de förhållanden som har legat till grund för beslut om delpension ändras, skall pensionen f. n. omprövas i enlighet med utförliga bestämmelser som riks försäkringsverket har meddelat efter samråd med centrala pensionsdelegationen.

Riks försäkringsverket avser enligt utredningsförslaget att se över och komplettera sina anvisningar om omprövningsförfarandet. Vid remissbehandling har framförts åtskilliga synpunkter i ämnet.

I överensstämmelse med uttalanden som har gjorts av riks försäkringsverket och remissinstanserna anser jag för egen del att det i lagtexten bör föreskrivas att det måste ha skett en ändring av betydelse i de tidigare pensionsförhållandena för att omprövning skall göras. Delpension för förluten tid bör därvid i enlighet med nu gällande regler inte kunna återkrävas med mindre den försäkrade kan läggas något otillbörligt till last. I likhet med vissa remissinstanser vill jag tillägga att riks försäkringsverket vid sin uppföljning av försäkringen bör undersöka huruvida nuvarande tremånadersintervall för rutinmässig efterkontroll av pensionsförhållanden kan förlängas. Efterkontrollerna bör i princip göras lika ofta för alla kategorier av delpensionärer och åtminstone en gång om året. Jag återkommer till omprövningsförfarandet i specialmotiveringen till lagförslaget.

5.6 Ikraftträdande, kostnader och finansiering

Vad gäller ikraftträdandet av de nya bestämmelserna måste som bl. a. Försäkringskasselförbundet har anfört ges god förberedelse för utsträckningen av delpensionsförsäkringen till egenföretagare m. fl. Reformen innehåller många komplicerade inslag, och det är angeläget att den kan fungera väl redan från början. Jag vill härvid erinra om att nuvarande delpensionsförsäkring antogs av riksdagen drygt ett år före ikraftträdandet den 1 juli 1976. Jag föreslår därför att den nu aktuella utsträckningen genomförs den 1 januari 1980. I viss likhet med vad som gällde för anställda vid den ursprungliga reformen bör dock för delpension fr. o. m. ikraftträdandet kunna godtas att egenföretagaren har trappat ned sitt förvärvsarbete redan under fjärde kvartalet 1979, och även om han inte fyller 60 år förrän i

januari 1980. Man möjliggör då en pensionsprövning under fjärde kvartalet 1979 så att delpension kan börja utgå redan vid 1980 års början.

Jag föreslår också att anställda fr. o. m. den 1 juli 1979 skall kunna vara försäkrade för delpension om de fr. o. m. 45 års ålder har tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst inom ATP under minst tio år oavsett om inkomsten härrör från anställning eller annat förvärvsarbete. I dag beaktas bara anställningsinkomst. Inom delpensioneringen har man som jag har nämnt tidigare i vissa fall bortsett från sjukförsäkringens regel om 30 dagars väntetid för inkomständering (avsnitt 5.4). Detta bör lagfästas i nuvarande DPL, och bör vidare ges möjlighet för riksförsäkringsverket att utfärda generella föreskrifter om omprövning av delpension med anledning av en retroaktiv lönehöjning i enlighet med vad jag har anfört tidigare.

Nuvarande delpensionsförsäkring finansieras med socialförsäkringsavgifter från arbetsgivare och uppdragsgivare. Avgiften utgör f. n. 0,25 % av utgivna löner och arvoden. Influtna avgifter förs till en särskild fond, som förvaltas av riksförsäkringsverket.

Riksförsäkringsverket föreslår att utvidgningen av delpensionsförsäringen till företagare finansieras genom egenavgifter som i princip skall beräknas på nettointäkten av rörelsen. Egenavgiften föreslås vidare bli debiterad efter samma uttagsprocent som tillämpas för den socialförsäkringsavgift som arbetsgivarna betalar. Dessa principer för finansiering av egenföretagarnas delpensionsförsäkring godtas i allmänhet av remissinstanserna. TCO menar dock att egenföretagarna måste utgöra ett särskilt premiekollektiv med egen pensionsfond.

För egen del ansluter jag mig till riksförsäkringsverkets förslag till finansieringssystem. Jag vill dock liksom flera remissinstanser framhålla angelägenheten av att verket noga följer utvecklingen av pensionskostnaderna för de olika grupperna försäkrade.

Vad så gäller procentsatsen för avgiftsuttaget vill jag till att börja med erinra om att man redan inför den ursprungliga delpensionsreformen fann det svårt att göra några säkra antaganden om pensionskostnaderna och att försäkringen har visat sig behövlig och populär. Riksförsäkringsverket har i sin utredningsrapport beräknat att delpensionsfondens medel vid oförändrade förmåns- och avgiftsregler inte kommer att helt täcka utbetalningarna av delpensioner fr. o. m. andra halvåret 1978. Underskottet beräknades uppgå till 61 milj. kr. vid 1978 års slut och 296 milj. kr. vid 1979 års slut. Med sina antaganden om framtida utnyttjande av delpensionsförsäkringen och om pris- och löneutveckling förordade riksförsäkringsverket att arbetsgivaravgiften höjs till 0,45 % fr. o. m. år 1979 samt att en t. v. motsvarande egenavgift tillförs delpensionsfonden i samband med att företagarna ansluts till försäkringen.

Det har nu visat sig att det under år 1978 har blivit en större ökning av antalet personer med delpension än enligt de antaganden som låg till grund för riksförsäkringsverkets förslag för ett år sedan. Detta leder till att

delpensionsfondens underskott sannolikt kommer att bli större än vad som förutsågs i verkets rapport. Nu föreliggande uppgifter tyder på att underskottet blir ca 120 milj. kr. vid utgången av år 1978 och mellan 450 och 500 milj. kr. vid utgången av år 1979.

I avvaktan på ställningstagande till riks försäkringsverkets förslag har regeringen genom beslut den 29 juni 1978 medgett att verket får disponera medel från inkomsttiteln Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. för tillfällig överföring till fonden för delpensionsförsäkring i den mån fondens medel inte täcker löpande pensionsutbetalningar.

Vissa remissinstanser har ställt sig avvisande till verkets förslag om höjt avgiftsuttag (avsnitt 4.5). För egen del anser jag att en avgiftshöjning är ofrånkomlig särskilt mot bakgrund av de senaste kostnadsuppgifterna. Höjningen av socialförsäkringsavgiften till delpensioneringen bör gälla fr. o. m. den 1 januari 1980. De nu tillgängliga uppgifterna om kostnadsutvecklingen för delpensionerna och förändringarna i fondställningen tyder på att den av riks försäkringsverket tidigare föreslagna avgiftshöjningen till 0,45 % inte är tillräcklig för att avgifterna skall fullt ut täcka delpensionskostnaderna. För att uppnå full täckning av löpande pensionsutbetalningar och därutöver en successiv täckning av det underskott i delpensionsfonden som uppkommer under åren 1978 och 1979 bör avgiftsuttaget höjas till 0,50 %. Jag förordar mot denna bakgrund att arbetsgivaravgiften till delpensionsförsäkringen fastställs till 0,50 % av löneunderlaget fr. o. m. den 1 januari 1980 och att en motsvarande avgift för egenföretagare införs på inkomst som skall tas upp till beskattning fr. o. m. 1981 års taxering.

I samband med reformen kommer vissa tillfälliga kostnader att uppstå för utformning av administrativa rutiner samt utbildning och information. Kostnaderna har av riks försäkringsverket uppskattats till ca 1,5 milj. kr. Reformen medför också en ökning av de årliga administrationskostnaderna, vilken verket har uppskattat till ca 2 milj. kr. Här nämnda kostnader bör finansieras på samma sätt som riks försäkringsverkets resp. försäkringskassornas övriga administrationskostnader.

6 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag om delpensionsförsäkring,
2. lag om ändring i lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring,
3. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
4. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
5. lag om ändring i uppbördslagen (1953:272).

Vid upprättandet av lagförslagen under 4 och 5 har samråd skett med chefen för ekonomi- och budgetdepartementen.

7 Specialmotivering till lagförslagen

7.1 Förslaget till lag om delpensionsförsäkring

I den allmänna motiveringen har föreslagits att försäkringen för delpension i kombination med deltidsarbete inte längre skall gälla enbart för anställda utan sträckas ut till i princip alla förvärvsarbetande. Det har vidare föreslagits vissa ändringar i nuvarande delpensionsregler för anställda. Denna omfattande reformering av försäkringen har medfört behov av en revision av nuvarande lag (1975:380) om delpensionsförsäkring, DPL. Därvid har också ansetts motiverat att reglera den ändrade försäkringen i en helt ny lag om delpensionsförsäkring, i fortsättningen kallad NDPL.

Inledning

1 §

Med hänsyn till delpensionsförsäkringens speciella form och bestämmelser har den nya lagen inletts med en paragraf som kortfattat anger lagens syfte. Av bestämmelsen framgår att lagen numera gäller i princip alla förvärvsarbetande i åldern 60–64 år. Detta innebär att inte bara arbetstagare utan även egna företagare och uppdragstagare kan få delpension om de känner behov av att trappa ned sitt förvärvsarbete före den normala ålderspensioneringen. Av paragrafen framgår vidare att det är en minskning av arbetstiden som är det primära för rätten till delpension. Pension kan därefter enligt lagens bestämmelser utgå i den mån inkomstbortfall uppkommer till följd av arbetstidsminskningen. Beslut om delpension förutsätter att pensionsansökan görs hos allmän försäkringskassa enligt 14–16 §§.

2 §

Paragrafen gäller administrationen av delpensionsförsäkringen och motsvarar 1 § DPL. Av 18 kap. 2 § AFL följer att riksförsäkringsverket skall utöva tillsyn över försäkringskassornas befattningsmed delpensionsförsäkringen och att kassorna skall rätta sig efter de anvisningar som verket meddelar (jfr 24 § NDPL). Besvärsordningen i delpensionsärendena regleras genom 20 § NDPL.

Allmänna försäkringsvillkor

3 §

Paragrafen motsvarar i sak delar av 2 § och 3 § första stycket DPL med den huvudsakliga ändringen att föreskrivet villkor om aktuell anknytning till arbetslivet (arbetsvillkor) som måste uppfyllas för att man skall vara försäkrad för delpension inte längre gäller bara arbete i anställning. Vid bestämmande

av den ramtid av tolv månader under vilken arbetsvillkoret skall vara uppfyllt skall liksom f. n. inte inräknas tid då sökanden har varit hindrad att arbeta på grund av styrkt sjukdom m. m. Dessa frågor skall bedömas enligt närmare regler som finns i de angivna lagarna om stöd vid arbetslöshet. Därutöver har från riksförsäkringsverkets nuvarande tillämpningsanvisningar (cirkulär nr 6/1976) tagits in en bestämmelse att arbetslöshet vid vilken ersättning har utgått skall räknas som arbetshinder när man bestämmer ramtiden för arbetsvillkoret. Det bör som påpekats i LO:s remissyttrande (avsnitt 4.3) inte heller föreligga hinder mot att i tillämpningen bortse från tillfällig ledighet eller kort uppehåll mellan två anställningar efter närmare föreskrifter av riksförsäkringsverket.

I den proposition som låg till grund för gällande delpensionslag (prop. 1975:97 s. 87) angavs att tidpunkten för ansökan om delpension borde vara avgörande för bedömningen om pensionssökanden uppfyllde arbetsvillkoret. Om det av utredningen framgick att deltidsarbetet skulle påbörjas först sedan viss tid hade förflutit efter det sökanden lämnat sin föregående anställning, borde delpension emellertid kunna beviljas fr. o. m. den dag då deltidsarbetet påbörjas även om han vid det tillfället inte längre uppfyllde arbetsvillkoret. Riksförsäkringsverket har vidare i sina anvisningar föreskrivit att, om sökanden inte uppfyller arbetsvillkoret vid ansökningstillfället och deltidsarbetet skall påbörjas först senare, delpension ändå skall kunna beviljas om sökanden uppfyller arbetsvillkoret vid den tidpunkt fr. o. m. vilken delpension begärs. Mot bakgrund härav och med hänsyn jämväl till att pension kan beviljas även för tre månader före ansökningsmånaden har i den nya lagen tagits in en regel av innebörd att ramtiden för arbetsvillkoret skall räknas bakåt fr. o. m. månaden före den då pension avses börja utgå eller fr. o. m. en något tidigare ansökningsdag.

4 §

Liksom 2 § DPL förutsätter denna paragraf att man för att vara försäkrad för delpension skall ha en längre tids förvärvsverksamhet bakom sig utöver aktuell anknytning till arbetslivet enligt 3 § NDPL. I enlighet med nuvarande bestämmelser skall denna förvärvsverksamhet dokumenteras med tillgodoräknad pensionsgrundande inkomst inom ATP för tio år fr. o. m. 45 års ålder. Detta innebär bl. a. att årsinkomsten måste ha överstigit ett basbelopp. En nyhet är emellertid att det inte längre skall vara enbart anställningsinkomster som räknas.

Som har föreslagits i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.1) skall i detta sammanhang tas hänsyn även till år för vilket en egenföretagare skulle ha tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst om han inte hade anmält undantagande från ATP enligt 11 kap. 7 § AFL. Underlåtenhet att betala ATP-avgift har enligt 11 kap. 6 § AFL i princip samma verkan som ett undantagande och har därför jämställts med sådant i NDPL. Av hänvisning-

arna till AFL följer att begreppet förvärvsarbete är detsamma som inom ATP. Till egenföretagare räknas bl. a. arbetande delägare i ett handelsbolag.

Är tillgodoräkande av pensionsgrundande inkomst för året närmast före delpensioneringen avgörande för om någon är försäkrad enligt NDPL, kan försäkringskassan i regel beräkna en preliminär pensionsgrundande inkomst för det året.

Om arbetstidsminskning m. m.

5 §

I paragrafen har sammanförts vissa bestämmelser om åldersgränser m. m. som f. n. återfinns i 3 och 6 §§ DPL. Vidare har i enlighet med den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4) från nuvarande tillämpningsanvisningar införts bestämmelsen att den arbetstidsminskning som skall ge rätt till delpension får ha skett tidigast under den månad då den försäkrade fyller 60 år. Det arbete som den försäkrade hade före den arbetstidsminskning som skall beaktas behöver inte ha varit heltidsarbete.

Det från nuvarande lag överförda minimikravet på deltidsarbete – 17 timmar per arbetsvecka – skall enligt 9 § andra stycket NDPL liksom f. n. uppfyllas som ett genomsnitt för det närmast kommande året om arbetstiden varierar. För samma tid skall i allmänhet även ny sjukpenninggrundande inkomst fastställas för den försäkrade.

Givetvis kan det inträffa att den deltidsarbetande oförvållat förlorar sin anställning och blir arbetslös. Delpension kan i sådant fall komma att utgå vid sidan av arbetslöshetsstöd. I enlighet med förarbetena till nuvarande delpensionslag (prop. 1975:97 s. 88) är den som är arbetslös efter att ha slutat sitt deltidsarbete frivilligt utan giltig anledning däremot inte längre berättigad till pension. Frågan huruvida han har slutat deltidsarbetet frivilligt utan giltig anledning bör bedömas med ledning av praxis för arbetslöshetsstöd.

6 §

Paragrafen reglerar minimikravet på arbetstidsminskning med fem timmar per arbetsvecka för anställda. Den motsvarar i sak delar av 3 § DPL och, såvitt gäller minskning i förhållande till ordinarie arbetstid, nuvarande tillämpningsanvisningar. Den nya paragrafen gäller den som efter arbetstidsminskningen arbetar enbart som anställd. Den omfattar alltså även anställda som har haft andra slags förvärvsarbeten före minskningen av arbetstiden. För egenföretagare, uppdragstagare och den som har blandat arbete efter minskningen gäller i stället 7 §. Har en anställd en bisyssla, kan dock bortses från denna enligt 8 §.

Enligt allmänna arbetstidslagen (1970:103) får ordinarie arbetstid för heltidsarbete uppgå till högst 40 timmar i veckan. Undantag kan dock göras

genom kollektivavtal eller beslut av arbetarskyddsstyrelsen. Har någon flera anställningar efter arbetstidsminskningen bör krävas att hans sammanlagda faktiska arbetstid med minst fem timmar i veckan understiger den ordinarie arbetstid som gäller för det deltidsarbete i vilket hans faktiska arbetstid är längst. Har han lika långa faktiska arbetstider i anställningar för vilka gäller olika ordinarie arbetstider, bör i stället den kortaste ordinarie arbetstiden tillämpas.

7 §

Paragrafen reglerar kravet på arbetstidsminskning för de under delpensionslagen nytillkomna rörelseidkarna, jordbrukarna och uppdragstagarna. Liksom enligt 6 § är det härvid den försäkrades sysselsättning efter arbetstidsminskningen som räknas. Om någon har blandad sysselsättning på så sätt att han även är anställd, skall hans rätt till delpension bedömas enligt 7 § med avseende på allt förvärvsarbete. För anställda och egenföretagare som har bisysslor vid sidan av sina huvudsakliga arbeten finns särbestämmelser i 8 §.

Det i paragrafen föreskrivna kravet på minskning av sammanlagd arbetstid med minst hälften har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.2). Detsamma gäller frågor om uppdrag och om fåmansföretag inom delpensioneringen (avsnitt 5.3.4). Som fåmansföretag räknas främst aktieföretag, ekonomisk förening och handelsbolag, vari aktierna eller andelarna till övervägande del ägs av en person eller ett fåtal personer. Här kan anmärkas att delägare i handelsbolag anses som egenföretagare inom socialförsäkringen redan enligt allmänna regler. När det i paragrafen talas om make till företagsledare i fåmansföretag avses i enlighet med 65 § kommunalskattelagen även sammanboende som tidigare har varit gifta med varandra eller som gemensamt har eller har haft barn.

8 §

Som har föreslagits i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.2) skall rätten till delpension för den som efter arbetstidsminskningen har både anställning och annat förvärvsarbete bedömas enligt reglerna för egenföretagare med avseende på allt förvärvsarbete. Detta innebär bl. a. att den försäkrade måste minska sin sammanlagda arbetstid med hälften. För att undvika försämringar och tröskeleffekter i förhållande till dagens möjligheter för anställda att utan hinder av viss bisyssla kunna minska arbetstiden med endast t. ex. fem timmar i veckan, har vidare föreslagits att man även framdeles bör kunna bortse från mindre bisyssla i form av uppdrag eller annan verksamhet vid sidan av huvudsakligt arbete som anställd. Den försäkrade skall i så fall enligt denna paragrafs första stycke själv begära det, annars gäller kravet på nedtrappning till hälften beträffande hans totala arbetstid.

I paragrafens andra stycke anges vad som krävs för att visst arbete skall anses som mindre bisyssla. En första förutsättning för att man vid en delpensionering skall kunna bortse från en bisyssla bör liksom f. n. enligt 5 § DPL vara att den försäkrade har haft bisysslan varaktigt. Det ter sig vidare naturligt att i princip bara bortse från arbete som genomsnittligt utförs mindre än 17 timmar i veckan och som alltså inte självständigt kan räknas som deltidsarbete vid delpension. Även en sådan arbetstid synes emellertid vara för lång i detta sammanhang, och i paragrafen har därför föreskrivits att bisysslan får utföras i genomsnitt högst tio timmar i veckan. I viss likhet med vad som f. n. gäller om särskild pensionsprövning i samband med bisyssla kommer arbetstiden för bisysslan inte att kunna överstiga arbetstiden i det pensionsgrundande deltidsarbetet. Den nuvarande gränsen för särskild prövning går emellertid bara där och är alltså rörlig. Av nyss anförda skäl och för enkelhetens skull har en ny avgörande gräns i stället gjorts fast vid tio timmar i veckan.

Det är vidare meningslöst att i stället för halvering av total arbetstid tillåta en fingraderad minskning i anställningen ifall den försäkrade samtidigt trappar upp bisysslan i förhållande till dess omfattning före delpensioneringen. Därför har även föreskrivits att arbetstiden för bisysslan inte får ökas i samband med pensioneringen. När här talas om ökning avses inte obetydliga förändringar i arbetstiden. Om det anses motiverat bör även kunna beaktas mera betydande ökning som har skett under det närmast föregående året. Ökar den försäkrade i stället bisysslan efter det han har börjat uppbära delpension, föreligger en omprövningssituation enligt 18 §. Mindre variationer bör dock inte heller här beaktas.

Det får slutligen också anses nödvändigt att dra en övre gräns för vad som kan betraktas som inkomst av mindre bisyssla, även om det är arbetstiden som är väsentligast i sammanhanget. I motsats till förutsättningen för nuvarande prövningsregel härom bör också denna gräns vara fast. Gränsen har i lagförslaget satts vid ett basbelopp i anslutning till försäkringsdomstolens remissyttrande i denna fråga. Skulle den försäkrade ha mer än en bisyssla, skall de förut angivna villkoren tillämpas gemensamt för de bisysslor som han vill undanta från delpensioneringen.

I syfte bl. a. att få likartade regler för anställda och egenföretagare har paragrafen utformats så att även en egenföretagare kan begära bortseende från en mindre bisyssla. Han skulle annars behöva minska sin totala arbetstid med hälften för att få rätt till delpension. Bestämmelsen är motiverad även av att en egenföretagare inte bör vara tvungen att minska sin huvudsakliga verksamhet med mer än hälften om han t. ex. vill behålla ett mindre förtroendeuppdrag i vilket arbetstiden inte kan minskas.

Om det t. ex. i samband med efterkontroll skulle visa sig att någon som har beviljats delpension med bortseende från bisyssla inte längre uppfyller förutsättningarna härför eller om han självmant skulle begära att man inte längre skall bortse från bisysslan, föreligger en omprövningssituation. En

omprövning bör då i princip resultera i att den försäkrade försätts i samma läge som om eljest gällande huvudregler hade tillämpats redan från början. Gäller det exempelvis en anställd som betydligt har ökat arbetstiden i ett uppdrag som man tidigare har bortsett från, har han för fortsatt rätt till delpension att välja mellan två utvägar frånsatt en omedelbar återgång till vid pensionsbeslutet gällande ordning, om detta är möjligt. Han kan antingen helt avstå från bisysslan, varvid pensionsreglerna för anställda fortsätter att gälla för honom, och få även det inkomstbortfallet ersatt. Delpensionen bör emellertid bara ökas till vad som skulle ha utgått om den försäkrade redan vid delpensioneringen hade avstått från den bisyssla som han då hade. Den försäkrade kan också välja en utväg som innebär att han behåller bisysslan, som han kanske upplever som ett stimulerande eller angeläget arbete. Hans rätt till pension skall då bedömas enligt deltidreglerna för egenföretagare, vilka förutsätter att hans sammanlagda arbetstid som delpensionär skall understiga hälften av hans sammanlagda arbetstid före delpensioneringen. I den mån han inte uppfyller det kravet måste han alltså ytterligare trappa ned arbetstiden i anställningen. Även i detta fall bör han därefter ges den delpension som han skulle ha haft om han redan från början hade minskat sin sammanlagda arbetstid före delpensioneringen med hälften. Enligt 13 § tredje stycket skall pensionsunderlaget därvid i princip utgöra hälften av hans normala inkomster före pensioneringen.

Denna omprövning av pension med anledning av att man inte längre kan bortse från en bisyssla gäller närmast pension för framtiden. I den mån det blir fråga om återbetalning av uppbyren pension gäller främst 19 §. Här bör särskilt påpekas att den som i det tidigare exemplet har missbrukat delpensionsreglerna om bisyssla och arbetat i anställning och uppdrag under längre arbetstid än hälften av den sammanlagda arbetstiden före delpensioneringen över huvud taget inte har varit berättigad till delpension. Han är skyldig att återbetala hela den obehörigt uppbyrda delpensionen, som vid behov kan räknas av på kommande utbetalningar. Det är därför viktigt att den som beviljas delpension med bortseende från bisyssla blir noga informerad om sina åligganden i sammanhanget. Det kan till sist nämnas att det torde vara givet att man inte skall kunna begära bortseende från bisyssla sedan man väl har börjat uppbyra delpension.

9 §

Paragrafen anger de beräkningsperioder som skall användas när man skall bestämma den försäkrades arbetstid före och efter arbetstidsminskningen. Första stycket har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4) och gäller arbetstiden före nedtrappningen. Som huvudregel har därvid i enlighet med nuvarande tillämpningsanvisningar föreskrivits att den försäkrades arbetstid skall beräknas som ett genomsnitt för den ramtid av ett år som gäller för det allmänna arbetsvillkoret enligt 3 §. Perioden räknas bakåt fr. o. m. dagen före

arbetstidsminskningen. Frågan om hur arbetstiden skall beräknas för den som under någon tid har varit partiellt arbetslös bör regleras i de föreskrifter som riksförsäkringsverket skall meddela till NDPL.

För att förebygga att delpensionsförsäkringen utnyttjas på ett sätt som strider mot dess syfte har i den allmänna motiveringen föreslagits att vissa spärregler skall införas för den som har ökat sin arbetstid väsentligt inför en planerad delpensionering. Dessa regler har i lagförslaget utformats så att, om den försäkrades genomsnittliga arbetstid i förvärsarbete under den ovan angivna beräkningsperioden uppenbarligen väsentligt överstiger hans genomsnittliga arbetstid i förvärsarbete under tre sådana perioder, dvs. normalt under tre år före arbetstidsminskningen, det i stället är den sistnämnda arbetstiden som skall gälla. Bestämmelsen innebär att de för anställda och egenföretagare föreskrivna kraven på minskning av arbetstiden med minst fem timmar i veckan resp. hälften i dessa fall skall tillämpas i förhållande till en tidigare arbetstid som är mera normal för den försäkrade än den arbetstid som huvudregeln anger.

Denna kompletterande regel leder till att den som har haft heltidsarbete under året före den planerade delpensioneringen men t. ex. bara halvtidsarbete under de två föregående åren i princip skall anses ha haft

$$\left(\frac{20 + 20 + 40 \text{ timmar i veckan}}{3 \text{ år}} \Rightarrow \right) \text{ knappt 27 timmars arbetsvecka före}$$

arbetstidsminskningen. Utför han därefter deltidarbetet som halvtidsarbete (20 timmar i veckan), skall han alltså anses ha minskat sin veckoarbetstid med sju timmar. Detta är i exemplet en tillräcklig minskning för rätt till delpension enligt 6 § för den som är anställd. Beräkningen av delpensionen i ett fall som detta tas upp närmare under 12 § om pensionsunderlag.

De föreslagna särreglerna torde sällan behöva tillämpas, och det är även angeläget att frågan om tillämpligheten blir lätt att avgöra. I lagtexten har därvid krävts att den försäkrades genomsnittliga arbetstid under den vanliga beräkningsperioden uppenbarligen väsentligt överstiger hans arbetstid under tre sådana perioder. Detta innebär att mer eller mindre normala eller eljest oväsentliga avvikelser inte skall räknas. Den genomsnittliga arbetstiden under treårsperioden bör vidare uppskattas utan krav på exakthet. Den försäkrade och beträffande egenföretagare även den som skall utfärda intyg om hans arbetsförhållanden bör enligt 15 § lämna de kortfattade uppgifter som behövs i frågan. Uppgifterna lämnas under bedrägeriansvar, och försäkringskassan skall inte därefter behöva närmare utreda huruvida undantagsregeln är tillämplig i det enskilda fallet. Utredning bör komma i fråga endast om det finns anledning att misstänka att uppgifterna är oriktiga, t. ex. då de uppgifter om pensions- eller sjukpenninggrundande inkomst som kan föreligga i ärendet gör lämnade upplysningar mindre sannolika. Andra fall kan aktualiseras av stickprovskontroller hos uppgivna arbetsgivare m. fl. eller personkännedom inom försäkringskassan. Att en sådan utredning

beslutas skall dock inte innebära att man också måste göra exakta beräkningar av tidigare arbetstider.

Paragrafens andra stycke gäller beräkningen av den försäkrades arbetstid som delpensionär. Liksom enligt nuvarande tillämpningsanvisningar bör därvid den som kan förutses ha varierande arbetsförhållanden få sin arbetstid bestämd som ett genomsnitt för det närmaste året, för vilket också ny sjukpenninggrundande inkomst skall fastställas. I regel torde det inte bli möjligt att göra några exakta beräkningar av arbetstider för egenföretagare och uppdragstagare i det enskilda fallet. Beträffande det allmänna kravet på i genomsnitt 17 timmars deltidarbete i veckan lär man exempelvis främst få gå in för att konstatera huruvida arbetsinsatsen ligger nära vad som motsvarar ett normalt halvtidsarbete.

10 §

Paragrafen gäller förläggningen av delpensionärernas deltidarbeten och har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.2). Bestämmelserna har karaktär av undantagsregler, och för tillämpning av dem förutsätts att den försäkrade inte utför deltidarbete fortlöpande under året.

För sådana fall föreskriver paragrafen att den försäkrade under varje period av högst tre månader (90 dagar) skall arbeta under åtminstone halva antalet vanliga arbetsdagar jämfört med femdagarsvecka eller vad som eljest är normalt för yrket. De dagliga arbetsinsatserna bör vara någorlunda normala. Här kan påminnas om att arbetstiden enligt 5 § första stycket och 9 § andra stycket måste uppgå till 17 timmar per arbetsvecka i genomsnitt för hela året. Om det gäller en egenföretagare torde man inte kunna göra några exakta beräkningar i dessa hänseenden. Bestämmelsernas syften kräver emellertid inga sådana beräkningar, och uppskattningar bör alltså även här kunna räcka i det enskilda fallet.

Enligt andra stycket skall som har föreslagits i den allmänna motiveringen finnas möjlighet för riksförsäkringsverket att för vissa yrken eller branscher medge mera betydande undantag från det allmänna kravet på fortlöpande deltidarbete, om synnerliga skäl talar för det. Det kan t. ex. gälla sjömansyrket eller lantbruk, som med hänsyn till arbetets art och växlande årstider helt enkelt inte kan utföras fortlöpande under året. Sådana regler förutsätter ingående kännedom om arbetsförhållandena inom olika yrken, och här spelar också fackliga synpunkter och önskemål en viktig roll. Som har nämnts nyss bör föreskrifterna därför meddelas av riksförsäkringsverket efter samråd med verkets centrala pensionsdelegation, som bl. a. innehåller företrädare för arbetsmarknadens parter. Riksförsäkringsverket har även i övrigt getts möjlighet att meddela de närmare föreskrifter om deltidarbete som kan komma att anses behövliga.

Beräkning av pension

11 §

Denna paragraf reglerar delpensionens kompensationsnivå och värdesäkrar beviljad pension i förhållande till allmänna prisförändringar. Bestämmelserna motsvarar i princip delar av 5 § DPL. Det inkomstunderlag som pensionen skall grundas på framgår i den nya lagen närmast av 12 och 13 §§.

12 §

Paragrafen anger hur man skall beräkna pensionsunderlag för försäkrad som efter arbetstidsminskningen förvärvsarbetar enbart som anställd. I första stycket har med förebild i 5 § DPL som huvudregel föreskrivits att underlaget skall utgöra skillnaden mellan den försäkrades normala inkomster före och efter arbetstidsminskningen. Om han enligt 8 § NDPL beviljas delpension med bortseende från en mindre bisyssla, skall bortses även från inkomsten av bisysslan. Hänvisningen i den nu aktuella paragrafen till 9 § första stycket avses gälla för det fall att den försäkrade före arbetstidsminskningen har haft flera kortvariga anställningar eller varierande inkomster. Hans inkomst bör då liksom f. n. beräknas som ett genomsnitt för det arbete som han har utfört under den ettårsperiod som avses i 3 § om arbetsvillkor. Detta torde i enlighet med nuvarande praxis inte anses tillämpligt på den som bara har fått normal avtalsenlig lönehöjning i en varaktig anställning. Hänvisningen till 9 § andra stycket innebär att inkomsten efter arbetstidsminskningen i enlighet med gällande regler om sjukpenninggrundande inkomst enligt AFL kan beräknas som ett genomsnitt för det kommande året. Som har nämnts under 6 § skall de regler som gäller för anställda tillämpas även på anställd som har bedrivit rörelse eller jordbruk före arbetstidsminskningen. Inkomst av sådant arbete skall enligt den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.3) och 13 § i princip beräknas i genomsnitt för de tre senaste åren.

Även paragrafens andra stycke har förebild i 5 § DPL och innebär att skillnaden mellan den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst enligt AFL före och efter arbetstidsminskningen utgör en övre gräns för vad som kan läggas till grund för delpension. Däri ligger bl. a. att inkomstbortfall i skiktet över 7,5 basbelopp inte beaktas. Liksom tidigare skall försäkringskassan utgå från dels den sjukpenninggrundande inkomst som var fastställd för den försäkrade före arbetstidsminskningen, dels den nya inkomst som därefter skall fastställas på grundval av den lägre lönen i deltidsarbetet. Skulle emellertid den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst före arbetstidsminskningen vara oriktig på grund av att kassan inte har känt till samtliga inkomstförhållanden, skall inkomsten liksom f. n. kunna rättas, t. ex. om den försäkrade styrker att den borde ha varit högre. En inkomständring bör därvid kunna beaktas utan hinder av den regel om 30 dagars väntetid som finns i 3

kap. 5 § AFL. En sådan ordning har försäkringsdomstolen godtagit i vissa fall. Motsvarande ordning gäller i fråga om livränta från den nya arbetsskadeförsäkringen. Den sjukpenninggrundande inkomst som skall användas inom delpensioneringen bör omfatta alla inkomster som ryms under taket 7,5 basbelopp, t. ex. även en rörelseinkomst före arbetstidsminskningen. Man bör här inte heller bryta ut inkomst som härrör från en mindre bisyssla som inte skall beaktas vid delpensioneringen. Överstiger den försäkrades sammanlagda inkomster 7,5 basbelopp, kan han nämligen annars sägas få delpension för inkomstbortfall i skiktet över den gränsen, vilket inte skulle ha varit möjligt om det hade gällt en enda förvärvskälla.

Första bestämmelsen i paragrafens tredje stycke har i sak hämtats från nuvarande 5 § DPL och syftar till att förhindra att delpensionsförsäkringen utnyttjas otillbörligt genom avtal om klart onormala löner m. m. Den andra bestämmelsen har berörts under 9 §. Bestämmelsen är en spärregel för undantagsfall och innebär i princip att den som har ökat sin arbetstid väsentligt inför en planerad delpensionering inte kan få pension på grundval av hela det faktiska inkomstbortfall som uppkommer om han senare återgår till en arbetstid som egentligen kan anses normal för honom. I ett exempel som gavs under 9 § skulle den försäkrades veckoarbetstid före minskningen beräknas till 27 timmar i stället för 40 som han faktiskt arbetade närmast före nedtrappningen. Den nu aktuella pensionsbegränsningen avses därvid innebära att man i exemplet bara skall beakta $\frac{27}{40}$ av den inkomst före arbetstidsminskningen som har beräknats för den försäkrade enligt huvudreglerna.

13 §

Paragrafen reglerar pensionsunderlaget för egna företagare. Som har föreslagits i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.3) skall underlaget i princip motsvara skillnaden mellan företagarens genomsnittliga förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen och hälften av den inkomsten. Inkomsten efter arbetstidsminskningen beräknas alltså schablonmässigt i proportion till denna, som ju också skall innebära en halvering. Om den inkomst som företagaren kan antas få efter nedtrappningen överstiger hälften av den tidigare inkomsten, skall dock den faktiska deltidsinkomsten användas i stället för schablonen. Det innebär att pensionsunderlaget blir mindre. I detta hänseende lär man inte kunna göra några exakta beräkningar, och schablonen bör därför frångås endast om relativt klara skillnader kan förutses. Vid beräkningarna kan bl. a. användas det underlag som ligger till grund för bestämmande av ny sjukpenninggrundande inkomst för egenföretagaren efter arbetstidsminskningen.

Enligt den allmänna motiveringen skall vidare egenföretagarens genomsnittliga inkomst före arbetstidsminskningen beräknas med ledning av hans ATP-poäng för de tre senaste åren. Sådana poäng fastställs med viss

fördröjning eftersom de grundas på inkomsttaxeringen. Under det löpande året finns därför ingen fastställd poäng för det närmast föregående året, och i vissa fall kan även året dessförinnan vara oreglerat. För att försäkringskassan inte skall behöva göra vanskliga uppskattningar i fråga om taxering för gångna år, bör man alltid preliminärt räkna de tre senast förflutna år för vilka pensionspoäng har hunnit fastställas. När poäng sedermera fastställs för senare år, som egentligen skall ligga till grund för delpensionen, får pensionen omräknas i den mån den föreskrivna genomsnittspoängen förändras. Redan utbetald pension bör därvid i förekommande fall kompletteras med ett tillägg. Vidare bör pensionen inte få återkrävas i den mån den borde ha varit lägre. I sistnämnda fall skall den emellertid minskas för framtiden. Pension kan dock återkrävas i den mån 19 § är tillämplig.

Om den försäkrades taxerade inkomst under något av de tre aktuella åren har understigit det basbelopp som dras av när man fastställer ATP-poäng, bör den försäkrade i delpensionsärendet tillgodoräknas en mot inkomsten svarande del av en ATP-poäng för det aktuella året. I enlighet med vad som har anförts under 4 § skall vidare även beaktas s. k. undantagandepoäng m. m. för den som har stått utanför ATP.

Skulle egenföretagaren ha begärt bortseende från en mindre bisyssla enligt 8 §, t. ex. ett förtroendeuppdrag, bör den beräknade genomsnittsinkomsten minskas med beräknad inkomst av bisysslan.

I paragrafens tredje stycke har gjorts vissa undantag från här förordade regler om pensionsunderlag. Som framgår av paragrafen och den allmänna motiveringen skall reglerna för egenföretagare i princip omfatta alla som är självständigt yrkesverksamma efter arbetstidsminskningen. Detta gäller även den som dessutom har arbete för annans räkning och det skall inte heller ha någon betydelse vilket arbete han hade före nedtrappningen. Skulle det emellertid vara så att den försäkrade under året före nedtrappningen arbetade enbart i anställning eller uppdrag eller i båda dessa förvärvskällor, är det dock knappast motiverat att beräkna hans inkomst före minskningen med ledning av tre års ATP-poäng. Den inkomsten bör i stället beräknas enligt reglerna för anställda i 12 §. Det betyder att det är den försäkrades normala faktiska inkomster som räknas. De skall dock maximeras till vad som kan utgöra sjukpenninggrundande inkomst, dvs. till 7,5 basbelopp. Hans pensionsunderlag blir därefter enligt 13 § första stycket i allmänhet schablonmässigt hälften av den tidigare inkomsten. Underlaget skall dock minskas i den mån hans framtida inkomster kan antas överstiga detta schablonbelopp. Med uppdrag före arbetstidsminskningen avses i dessa sammanhang inte sådant arbete för vilket ersättningen skattemässigt är att hänföra till inkomst av rörelse eller jordbruksfastighet (jfr 3 kap. 2 § andra stycket AFL).

Ansökan och beslut om pension

14 §

Liksom f. n. skall ansökan om delpension göras skriftligen hos den försäkringskassa där sökanden är inskriven.

15 §

I paragrafens första stycke har den som ansöker om delpension ålagt bevisskyldighet för de förhållanden som skall läggas till grund för pensionen. Detta gäller uppgifter som inte redan är kända för försäkringskassan. Sökanden skall ju t. ex. inte behöva styrka föreskrivna pensionspoäng för ATP där pensionsgrundande inkomst finns fastställd. Det är viktigt att försäkringskassan kan lita på de uppgifter som sökanden lämnar i pensionsansökningen och andra handlingar. Uppgifterna bör därför lämnas på heder och samvete i den mån de har betydelse för pensionen. Under 22 § redovisas sökandes straffansvar för oriktiga uppgifter m. m. Formulär till ansökningsblanketter kan fastställas enligt 24 §. I den mån det behövs bör arbetslöshetskassa och länsarbetsnämnd liksom f. n. enligt 4 § DPL vara skyldiga att biträda försäkringskassan.

Även paragrafens andra stycke har i princip hämtats från 4 § DPL och gäller skyldigheten att förete intyg i fråga om arbete som anställd före eller efter arbetstidsminskningen. Utfärdas intyg av lokal arbetstagarorganisation, skall denna vara en sådan organisation som avses i 6 § andra stycket lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet och som alltså är part i lokal förhandling med arbetsgivaren. Liksom i dag skall arbetsgivare vara skyldig att bl. a. utfärda begärt intyg. En anslutande straffbestämmelse har tagits in i 22 §. I den mån berörda bestämmelser kan tillämpas i fråga om arbete som uppdragstagare, avses de gälla även sådant arbete.

Som har framhållits i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.5) är det angeläget att försäkringskassan får god och tillförlitlig dokumentation om egenföretagares arbets- och inkomstförhållanden före och efter en uppgiven arbetstidsminskning. Hans egna uppgifter bör därför liksom en arbetstagarlämnas på heder och samvete (innebörden behandlas under 22 §). Uppgifterna skall vidare enligt lagtexten bestyrkas av någon som har god kännedom om hans förvärvsarbete. Även sådant intyg föreslås bli avgivet på heder och samvete. Eftersom uppgifterna bör lämnas av ojävig person, bör därvid inte beaktas intyg från någon sökanden närstående som avses i 36 kap. 3 § rättegångsbalken och som inte skulle vara skyldig att avge vittnesmål i ett eventuellt brottmål. Denna krets närstående omfattar den som är eller har varit gift med sökanden eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller i sådant svågerlag att den ene är eller har varit gift med den andres syskon, eller som på liknande sätt är sökanden närstående.

16 §

Paragrafen gäller den tid för vilken delpension kan beviljas och motsvarar vissa bestämmelser i 4 § DPL.

17 §

Som huvudregel skall beslut i försäkringskassa om delpension fattas av tjänsteman. Denna paragraf, som har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.5), föreskriver dock i anslutning till nuvarande 8 § DPL att vissa ärenden skall avgöras av pensionsdelegation i kassan. Den som ansöker om delpension kan därvid i allmänhet begära att bli hörd muntligen inför delegationen (18 kap. 22 § AFL).

Enligt föreskrift i DPL skall ärendet alltid underställas pensionsdelegation om sökanden begär det. Det har inte ansetts nödvändigt att ha kvar denna regel vid sidan av reglerna att pensionsdelegation skall pröva dels fall som är av vidlyftig eller svår beskaffenhet, dels fall där tjänsteman har funnit skäl föreligga mot bifall till pensionsansökan. Det nämnda stadgandet har därför inte förts över till NDPL.

Omprövning och besvär

18 §

Liksom f. n. enligt 5 § tredje stycket DPL skall utgående delpension omprövas vid ändrade förhållanden (jfr allmänna motiveringen avsnitt 5.5). I denna paragraf har tillagts att det måste röra sig om en ändring av viss betydelse för att omprövning skall ske. Obetydliga variationer i arbetstid eller inkomst i deltid arbetet skall alltså inte beaktas. Riksförsäkringsverket har i sina nuvarande tillämpningsanvisningar tagit in omfattande föreskrifter om omprövningsgrunder och omprövningsförfarande. Verket avser nu att komplettera föreskrifterna med regler för egenföretagare. Sådana bestämmelser torde få lämna något större utrymme för variationer än reglerna för anställda. Väsentligast blir liksom för anställda att kravet på begränsad arbetstid uppfylls fortlöpande. När det gäller inkomstförändringar torde det emellertid finnas anledning att vara mindre restriktiv, eftersom sådana är ganska normala för en egenföretagare och inte behöver ha något samband med arbetsinsatsen. Avgörande bör därvid vara huruvida inkomständringen kan förutses bli bestående för mer än ett år. Om så är fallet bör pensionen omprövas. Som har nämnts tidigare skall man dock inte behöva ta hänsyn till mindre inkomstförändringar. Som en riktpunkt torde därvid kunna gälla att delpensionen bör omprövas först när deltidsinkomsten har ändrats med 1/5 i förhållande till den vid delpensioneringen fastställda deltidsinkomsten, omräknad efter aktuellt basbelopp. Vad gäller själva inkomstberäkningen är

det lämpligt att riksförsäkringsverket meddelar de närmare bestämmelser som kan behövas utöver nuvarande föreskrifter och praxis om ATP-grundande och sjukpenninggrundande inkomster.

Beträffande höjning av utgående delpension bör i stort gälla samma regler som för första ansökan om pension. Försäkringskassan skall alltså inte vara skyldig att självmant ta initiativ till en höjning med anledning av att pensionären har trappat ned sin arbetstid ytterligare eller eljest fått vidkännas en minskning av sin deltidssinkomst. Detta hindrar givetvis inte att kassan påminner delpensionärerna om möjligheterna att begära höjning vid ändring i pensionsförhållandena. Även höjning på grund av en retroaktiv löneökning avses förutsätta ansökan. Riksförsäkringsverket bör dock för sådant fall bl. a. ha möjlighet att i sina föreskrifter dispensera från de allmänna reglerna att ändringen skall vara av viss betydelse och att höjning för gången tid bara får beviljas för tre månader före ansökan.

I paragrafens andra stycke har alla delpensionärer ålagts skyldighet att omedelbart underrätta försäkringskassan om ändringar som kan leda till att pensionen minskas eller dras in. Anslutande ansvarsbestämmelser finns i 22 § och i brottsbalken. Som har berörts i den allmänna motiveringen skall kassan även självmant göra efterkontroller med viss regelbundenhet. Kassan bör då kunna vända sig såväl till den försäkrade som till arbetsgivare eller någon som kan lämna uppgifter om egenföretagares arbetsförhållanden. Kassan föreslås också få rätt att i särskilda fall kontrollera delpensionärens arbetsförhållanden genom besök hos honom av någon som kassan har gett sådant uppdrag.

I paragrafens tredje stycke har försäkringskassan getts möjlighet att interimistiskt minska eller dra in utgående delpension i avvaktan på närmare utredning och beslut i fall där omständigheterna tyder på att pension utgår oriktigt.

19 §

Bestämmelsen gäller skyldighet att återbetala obehörigt uppburen pension och motsvarar i sak 9 § DPL. I anslutning härtill bör nämnas att om någon anmäler en inkomstökning för förfluten tid så är det denna paragraf jämlörd med bl. a. 18 § andra stycket NDPL som reglerar frågan om återbetalning av pension. Bestämmelserna innebär t. ex. att en egenföretagare måste hålla reda på sina inkomstförhållanden med visst förutseende och omedelbart underrätta försäkringskassan om en inkomstökning som kan ha betydelse för pensionen och som han skäligen bör inse. Så snart försäkringskassan får kännedom om en inkomstökning finns möjlighet att genast fatta ett

interimistiskt beslut om delpensionen enligt 18 § tredje stycket. Har någon ålagts återbetalningsskyldighet enligt 19 §, kan kassan vid senare utbetalning till honom innehålla skäligt belopp i avräkning på skulden. Detta följer av 20 kap. 4 § AFL.

20 §

Paragrafens bestämmelser om besvär över beslut enligt NDPL har hämtats från 8 § DPL (senaste lydelse 1978:32). Paragrafen innehåller vidare en bestämmelse om omedelbar verkställighet av beslut.

Övriga bestämmelser

21 §

Pensionskommittén har föreslagit ny lagstiftning om socialavgifter (SOU 1977:46). Frågan bereds f. n. inom regeringskansliet. I väntan på slutligt ställningstagande i ärendet har DPL:s bestämmelser om arbetsgivaravgift utan materiell ändring behållits i den nya lagen genom en hänvisning till motsvarande regler om sjukförsäkringsavgift i 19 kap. 1 § AFL. Enligt förslag i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.6) skall delpensionsavgiften emellertid tas ut med 0,50 % av löneunderlaget fr. o. m. år 1980. Vidare skall en motsvarande avgift påföras egenföretagare. Riksförsäkringsverket har därvid föreslagit att man skall debitera egenavgiften på samma underlag som sjukförsäkringsavgiften. För att uppnå något bättre överensstämmelse mellan förmåns- och avgiftssidan har emellertid i stället valts underlaget för ATP-avgift enligt den modell som gäller för socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen enligt 19 kap. 3 § AFL.

22 §

Delpension utgår bl. a. på grundval av förhållanden som den försäkrade själv råder över, och det är viktigt att försäkringskassan kan lita på hans uppgifter och på intyg som lämnas i olika sammanhang.

Försäkrad som lämnar oriktiga uppgifter eller eljest försummar sina skyldigheter enligt NDPL med bedrägligt uppsåt kan i princip dömas för bedrägeribrott enligt 9 kap. 1–3 §§ brottsbalken eller för försök till sådant brott. Därvid förutsätts att bedrägligt uppsåt kan styrkas och oaktsamhet räcker alltså inte. En annan person som medvetet lämnar osann uppgift i intyg eller annan urkund avsedd att styrka pensions sökandens uppgifter kan allt efter omständigheterna dömas för medverkan till bedrägeribrott enligt 23 kap. brottsbalken eller osant intygande enligt 15 kap. 11 §. Använder sökanden det osanna intyget, gör han sig skyldig till brukande av osann urkund enligt nämnda lagrum. Om någon i skriftlig utsaga som författnings-

enligt avges på heder och samvete uppsåtligen lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen, kan han enligt 15 kap. 10 § brottsbalken dömas för osann försäkran eller, vid grov oaktsamhet, för vårdslös försäkran.

De beskrivna reglerna gäller alltså brott enligt brottsbalken. Med hänsyn till delpensionsförsäkringens speciella karaktär har det dessutom ansetts motiverat att införa en bestämmelse i NDPL om dagsböter för försäkrad eller arbetsgivare som på annat sätt missköter sina åligganden i fråga om uppgifts- och anmälningsskyldighet. Detta gäller i den mån gärningen inte kan bestraffas enligt brottsbalken, t. ex. därför att bedrägeribrott inte kan styrkas. Här bör även påminnas om bestämmelserna i 19 § om skyldighet att återbetala obehörigt uppburen pension.

23 §

Paragrafens innehåll är nytt och innebär att man, i den mån sådana fall kan uppkomma, även beträffande delpension skall tillämpa vissa bestämmelser i AFL om utbetalning till annan än den pensionsberättigade vid alkoholmissbruk m. m., tvåårig preskription, visst utmättningsförbud och om uppgiftsskyldighet för förmyndare för omyndigförklarad pensionssökande.

Tystnadsplikt i fråga om uppgifter som lämnas i ett delpensionsärende är f. n. reglerad i 18 kap. 28 § AFL. Bestämmelsen täcker enskilda personliga förhållanden. I samband med att försäkringen sträcks ut till egenföretagare torde det med hänsyn till de uppgifter om arbetsförhållanden m. m. som kan behöva lämnas och kontrolleras (15 och 18 §§) vara motiverat att vidga tystnadsplikten efter mönster av motsvarande bestämmelser i 8 kap. 10 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Brott mot tystnadsplikt kan bestraffas enligt 20 kap. 3 § brottsbalken. Handlingarna i ett delpensionsärende omfattas f. n. av 14 § lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Enligt en nyligen beslutad lagrådsremiss med förslag till sekretesslag, m. m. avses ny lagstiftning om handlingssekretess och tystnadsplikt träda i kraft den 1 januari 1980, dvs. samtidigt med att delpensioneringen sträcks ut till egenföretagare. Nya hithörande bestämmelser för delpensionsärenden får förutsättas bli införda i det sammanhanget.

24 §

Paragrafen motsvarar i princip 11 § DPL och gäller behörighet att meddela verkställighetsföreskrifter till delpensionslagen. Enligt 10 och 18 §§ NDPL finns möjlighet att komplettera de lagreglerna med närmare bestämmelser även i den mån de inte kan anses som rena verkställighetsföreskrifter. Avsikten är att låta riksförsäkringsverket utfärda föreskrifter och därvid samråda med den centrala pensionsdelegation som finns i verket och som nu även kommer att förse med representation för egenföretagarna. Behövligt

bemyndigande finns redan i 3 § instruktionen (1965:777) för riksförsäkringsverket (omtryckt 1978:568) jämförd med den sista övergångsbestämmelsen till NDPL. Bemyndigandet innebär även befogenhet att fastställa formulär till blanketter för pensionsansökan och intyg om arbets- och inkomstförhållanden m. m. Beträffande riksförsäkringsverkets föreskrifter och uppföljning av den nya försäkringen kan tilläggas att konstnärsnämnden och styrelsen för Sveriges författarfond genom bidragsgivning av bl. a. pensionskaraktär har förvärvat en betydande sakkunskap om kulturarbetarnas förhållanden.

Övergångsbestämmelserna

Första punkten

Som har föreslagits i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.6) skall den nya delpensionslagen ersätta den nuvarande lagen i ämnet den 1 januari 1980. Det föreslås dock att den gamla delpensionslagen fortfarande skall tillämpas i fråga om pension vid arbetstidsminskning som första gången har skett före den dagen, t. ex. även när den försäkrade därefter trappar ned sitt arbete ytterligare. De förändringar och justeringar som i den nya lagen har gjorts i reglerna för anställda torde nämligen vara så omfattande att en problemfri tillämpning även på nu utgående delpensioner inte är möjlig. Detta gäller särskilt när en äldre delpension skall omprövas. I den mån det visar sig nödvändigt med särskilda övergångsbestämmelser i dessa avseenden, bör de kunna meddelas av riksförsäkringsverket. Härvid åsyftas närmast fallet då en delpensionär som dessutom driver rörelse eller jordbruk vill trappa ned även sådant förvärvsarbete med stöd av den nya lagen. Det föreslås vidare att den nya delpensionslagens regler om förfarande och vissa andra regler av i huvudsak formell karaktär fr. o. m. år 1980 skall gälla även för äldre pensionsfall, i den mån de nya reglerna är användbara inom den nuvarande lagens ram.

Andra punkten

I enlighet med den allmänna motiveringen skall egenföretagare och uppdragstagare kunna få rätt till delpension fr. o. m. den 1 januari 1980 även i den mån de har minskat sin arbetstid redan under fjärde kvartalet 1979. De ges alltså möjlighet att börja trappa ned arbetstiden fr. o. m. den 1 oktober 1979 och beslut om delpension skall också kunna fattas i förväg, liksom för anställda i samband med den ursprungliga reformen, men pension utgår alltså inte förrän fr. o. m. år 1980.

Tredje punkten

Denna punkt innehåller en övergångsbestämmelse av gängse slag som innebär att hänvisningar i andra författningar till DPL i princip i stället skall avse NDPL.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring

I den allmänna motiveringen (avsnitt 5.6) har förordats att det fr. o. m. den 1 juli 1979 skall bli möjligt för anställda att få delpension oavsett om det föreskrivna villkoret om tio ars pensionsgrundande inkomst för ATP uppfylls med inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete. Vidare skall riksförsäkringsverket, utan hänsyn till den s. k. 30-dagarsregeln i AFL, för framtiden kunna meddela bestämmelser om beräkning av delpension i samband med retroaktivt verkande löneavtal.

7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Lagändringen i 3 kap. 5 § AFL innebär att det i enlighet med förslag av riksförsäkringsverket skall vara möjligt att fastställa ny sjukpenninggrundande inkomst för en nybliven delpensionär på samma sätt som vid andra pensionsbeslut, dvs. utan hinder av eljest gällande regel om 30 dagars väntetid.

Delpension till anställd är f. n. enligt 11 kap. 2 § första stycket h) pensionsgrundande för ATP som inkomst av anställning. Pensionen beskattas också som inkomst av tjänst enligt 32 § 1 mom. kommunalskattelagen. Vid taxering räknas bl. a. även förtidspension, arbetsskadelivränta och ålderspension som tjänsteinkomst. Detta gäller även för egenföretagare. En arbetsskadelivränta kan dessutom läggas till grund för ATP som inkomst av anställning. Sjukpenning enligt AFL och närliggande författningar beskattas däremot i den förvärvskälla till vilken den hänför sig, t. ex. rörelse enligt anvisningarna till 28 § kommunalskattelagen, och sjukpenningen är vidare enligt 11 kap. 2 och 3 §§ AFL pensionsgrundande för ATP som inkomst av antingen anställning eller annat förvärvsarbete. För de olika sociala förmåner som enligt 11 kap. 2 § AFL är ATP-grundande som inkomst av anställning erläggs inga arbetsgivaravgifter till socialförsäkringarna. För inkomst i form av sjukpenning betalar en egenföretagare inte heller några egenavgifter.

Som har förordats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.1) skall en egenföretagare vara försäkrad för delpension även i den mån han har anmält undantagande från ATP enligt 11 kap. 7 § AFL. Det torde emellertid vara uppenbart att egenföretagaren inte bör få räkna en delpension som pensionsgrundande för ATP i den mån den hänför sig till inkomst av rörelse eller

jordbruk som är undantagen från ATP. Liksom förtidspension, arbetsskadelivränta och ålderspension föreslås delpension bli beskattad som inkomst av tjänst för såväl anställda som egenföretagare. Delpension till en egenföretagare bör vidare i likhet med arbetsskadelivränta vara ATP-grundande som inkomst av anställning enligt 11 kap. 2 § AFL. Som har nämnts nyss skall någon ATP-grundande inkomst emellertid inte beräknas för delpension när pensionären är undantagen från ATP. Det skulle i detta sammanhang medföra förhållandevis stora administrativa svårigheter och kostnader om man därvid i fall med blandade inkomster av anställning och annat förvärvsarbete skulle skilja mellan delpension som ersätter anställningsinkomst och pension som ersätter annan inkomst. I 11 kap. 7 § har därför tagits in en bestämmelse om att delpension aldrig skall vara ATP-grundande för den som har undantagande från ATP.

Andra punkten av övergångsbestämmelserna till ändringen i AFL har motiverats i avsnitt 5.3.1.

7.4 Övriga lagförslag

Ändringarna i dessa lagar, som föranleds av införandet av en ny egenavgift fr. o. m. 1981 års taxering, har gjorts efter mönster av bestämmelser som beslöts när arbetsskadeförsäkringen sträcktes ut till egenföretagare år 1977 (jfr prop. 1976/77:64 s. 142 och 143).

8 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga förslagen till

1. lag om delpensionsförsäkring,
2. lag om ändring i lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring,
3. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
4. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) samt
5. lag om ändring i uppbördslagen (1953:272).

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Utdrag av regeringsprotokollet den 16 november 1978	18
1 Inledning	18
2 Gällande bestämmelser m. m.	19
2.1 Allmänt om delpensionsförsäkringen	19
2.2 Personkretsen – villkor för försäkring	19
2.3 Närmare förutsättningar för pension	20
2.4 Beräkning av pension	21
2.5 Ansökan och beslut om pension	22
2.6 Omprövning av pension	23
2.7 Försäkringens finansiering	24
2.8 Antalet delpensionärer m. m.	24
3 Riksförsäkringsverkets rapport med förslag	25
3.1 Erfarenheter av arbetstagarnas delpensionsförsäkring ...	25
3.2 Anslutning av egenföretagare till delpensionsförsäkring- en	27
3.3 Andra delpensionsfrågor	29
3.4 Beslutande och omprövning av pension	30
3.5 Ikraftträdande och finansiering	31
4 Remissyttrandena	31
4.1 Anslutning av egenföretagare till delpensionsförsäkring- en	31
4.2 Särbestämmelser för egenföretagare m. m.	32
4.2.1 Villkor för försäkring	33
4.2.2 Närmare förutsättningar för pension	33
4.2.3 Beräkning av pension	35
4.2.4 Uppdrag, fåmansföretag m. m.	36
4.2.5 Ansökan om pension	37
4.3 Andra delpensionsfrågor	37
4.4 Beslutande och omprövning av pension	40
4.5 Ikraftträdande och finansiering	41
5 Föredraganden	41
5.1 Allmänna synpunkter	41
5.2 Anslutning av egenföretagare till delpensionsförsäkring- en	43
5.3 Särbestämmelser för egenföretagare m. m.	44
5.3.1 Villkor för försäkring	45
5.3.2 Närmare förutsättningar för pension	47
5.3.3 Beräkning av pension	53

5.3.4	Uppdrag, fämansföretag m. m.	55
5.3.5	Ansökan om pension	57
5.4	Andra delpensionsfrågor	58
5.5	Beslutande och omprövning av pension	59
5.6	Ikraftträdande, kostnader och finansiering	60
6	Upprättade lagförslag	62
7	Specialmotivering till lagförslagen	63
7.1	Förslaget till lag om delpensionsförsäkring	63
7.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring	80
7.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	80
7.4	Övriga lagförslag	81
8	Hemställan	81
9	Beslut	81

